

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI)
ANABİLİM DALI**

**ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE
BABA ÇATIŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: DUYGU
SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Esra GÜVEN

ANKARA-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI)
ANABİLİM DALI**

**ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE
BABA ÇATIŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: DUYGU
SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Esra GÜVEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gülsen ERDEN

ANKARA-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ (UYGULAMALI)
ANABİLİM DALI

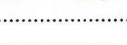
ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE
BABA ÇATIŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: DUYGU
SOSYALLEŞTİRMENİN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen ERDEN

Tez Jürisi Üyeleri
Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Aysegül DURAK BATIGÜN	
Prof. Dr. Zehra UGANOK	
Prof. Dr. Gülsen ERDEN	
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi ..11.02.2013.....

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim..(...../...../2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Esra Güven

.....

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Lisans, yüksek lisans ve tez sürecim boyunca güler yüzü, içtenliği, çalışkanlığı ve aile sıcaklığıyla her konuda destek ve yardımcı olan sevgili hocam Prof. Dr. Gülsen ERDEN'e gönülden teşekkür ediyorum.

Yükseköğrenim hayatım süresince akademik ve duygusal desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK'a, Prof. Ayşegül DURAK BATIGÜN'e ve yeri geldiğinde öğretmen, arkadaş, meslektaş ve abla olan Doç. Dr. Banu YILMAZ'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez Savunma Sınavı sürecimdeki katkıları sebebiyle Doç. Dr. Zehra UÇANOK'a teşekkür ediyorum.

Veri toplama sürecinde yardımcı olmaktan çekinmeyen Hatay/İskenderun İlköğretim Okullarından Mithat Paşa İlköğretim Okulu, Şükrü Kanatlı İlköğretim Okulu, Atatürk İlköğretim Okulu, Özel Atalar Koleji müdür ve öğretmenlerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Samimi yanıtlarıyla araştırmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm katılımcılara ve katılımcılara ulaşmama yardımcı olan aileme ve dostlarıma teşekkür ediyorum. Nasıl geçtiğini anlayamadığım yüksek lisans dönemlerimi zevkle geçirdiğim yüksek lisans grubuna paylaşımları ve samimiyetleri için gönülden teşekkür ediyorum.

Son olarak veri toplama sürecinde en az benim kadar emeği olan arkadaşım, öğretmenim, annem Behice GÜVEN'e, maddi manevi desteğini ömrüm boyunca esirgemeyen ve kızı olduğum için kendimi hep şanslı hissettiğim babam Asaf GÜVEN'e, arkadaşlığına ve desteğine İngilizce danışmanlığını da ekleyen büyük abim Sefa GÜVEN'e, desteğini hep hissettiğim küçük abim Sedat GÜVEN'e en içten teşekkürü borç bilirim. İyi ki varsınız.

“Hedefe yalnız çocukları yetiştirmekle ulaşamayız! Çocuklar geleceğindir. Çocuklar geleceği yapacak adamlardır. Fakat geleceği yapacak olan bu çocukları yetiştirecek analar, babalar, kardeşler hepsi şimdiden az çok aydınlatılmalıdır ki, yetiştirecekleri çocukları bu millet ve memlekete hizmet edebilecek, yararlı ve faydalı olabilecek şekilde yetiştirsınler! Hiç olmazsa yetiştirmek lüzumuna inansınlar! (...)

M.Kemal ATATURK

ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE BABA ÇATIŞMASI ARASINDAKİ İLİŞKİLER: DUYGU SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ

ÖZET

Bu çalışmada anne baba çatışması ve annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri bağlamında ele alınan anne-baba-çocuk etkileşimlerinin 9-13 yaş çocuklarının davranış sorunları ile ilişkisi ve bu sorunlara katkısı incelenmiştir. Ek olarak; çocuğun davranış sorunları ile anne baba çatışması algısı arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünün olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan ilköğretim okulu öğrencisi 266 çocuk için, söz konusu çocukların kendilerinden, annelerinden ve öğretmenlerinden veri toplanmıştır. Araştırmada çocukların evlilik çatışması algısı, annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri, çocuklarında gözlemlendiği davranış sorunları ve öğretmenlerin söz konusu çocuklarda gözlediği davranış sorunları değerlendirilmiştir. Bu amaçla Çocuğun Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği (ÇEÇAÖ), Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ), Connors Öğretmen ve Ebeveyn Derecelendirme Ölçekleri Kısa Formlar (CÖDÖ-28, CEDÖ-27) ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırma bulguları ilgili yazınla kısmi tutarlılık göstermektedir. Araştırma sonuçları özellikle anne baba çatışması ve anne baba çatışmalarında kendini suçlama arttıkça çocukta gelişen davranış sorunlarının da arttığına işaret etmektedir. Anne baba çatışmasının yanı sıra; özellikle annelerin cezalandırıcı ve sıkıntılı duygu sosyalleştirme tepkilerinin de çocukta gelişen davranış sorunları ile ilişkisine dikkat çekmektedir. Öte yandan; annelerin bildirdiği davranış sorunları ile çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki

ilişkilerde annelerin cezalandırıcı ve/veya sıkıntılı duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracılık ettiği görülmektedir.

Araştırma sonuçları, anne-baba-çocuk ilişkilerinin davranım sorunlarına katkısının belirlenmesine yardımcı olarak; erken müdahale şansını arttırabilir ve aile eğitimlerine rehberlik edebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklarda Davranış Sorunları, Davranım Bozukluğu, Anne Baba Çatışması, Çocuğun Evlilik Çatışması Algısı, Duygu Sosyalleştirme, Anne Baba Tutumları

**THE RELATIONS BETWEEN CHILDREN'S BEHAVIOUR PROBLEMS and INTERPARENTAL
CONFLICT APPRAISALS: MEDIATOR ROLE of EMOTION SOCIALIZATION**

ABSTRACT

In this study the relations between 9- 13 years old children's behaviour problems and interactions between parents and children which are handled in the context of children's interparental marital conflict appraisals and maternal emotion socialization, beside contributions of aforementioned variables are examined. Moreover, this study seeks to research mediation role of maternal emotion socialization between children's appraisals of marital conflict and behaviour problems.

Children's, their mothers' and teachers' reports were used for 266 elementary school children who constitute sample of the research. In this study, children's appraisals of interparental conflict, maternal emotion socialization technics, maternal observations of own children's behavioral problems and teachers' observations of aforementioned children's behavioral problems are assessed. Due to the aim of this study, Children's Perception of Marital Conflict, Emotion Socialization Scale, Conners Rating Scales-Short Forms and personal information questionnaire are employed.

Findings point that when especially self blame in children's appraisals of interparental conflict increase, behaviour problems increase at the same time. Besides interparental conflict, associations between children's behaviour problems and especially punitive and distress emotion socializations is pointed out. On the other hand, findings point that punitive emotion socializations has mediation role in the associations between children's general behaviour problems reported by mothers and self blame appraisals. Research findings has partial consistency with linked articles in literature.

Results of the research may increase the chance of early intervention on children's behaviour problems and may guide for family training programs as helping determination of aforementioned associations' contributions to children's behaviour problems.

Key Words: Children's Behaviour Problems, Conduct Disorder, Interparental Conflict, Children's Interparental Conflict Appraisals, Emotion Socialization, Parental Manners, Parental Behaviours

İÇİNDEKİLER

KABULVE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
EKLER DİZİNİ.....	xviii
KISALTMALAR.....	xix

BÖLÜM 1

GİRİŞ.....	1
I.1. ÇOCUĞUN ALGILADIĞI ANNE BABA (EVLİLİK) ÇATIŞMASI	2
I.1.a Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışmasını Açıklayan Modeller	3
I.1.b Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışmasının Özellikleri	7
I.1.c Anne Baba Çatışmalarına Çocuğun Verdiği Tepkiler	7
I.1.d Çocuğun Algıladığı Evlilik Çatışması ve Anne Babalık	9
I.1.e Anne Baba Çatışmasının Çocuğa Etkileri	10
I.2 ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ SORUNLARI	14
I.2.a Çocuklarda Davranış Sorunlarının Etiyolojisi.....	16
I.2.b Çocuklarda Davranış Sorunlarına Müdahale	21
I.3. DUYGU SOSYALLEŞTİRME	24

I.3.a Duygu Sosyalleştirme Tepkileri/Teknikleri.....	25
I.3.b Duygu Sosyalleştirme Modelleri	26
I.3.c Duygu Sosyalleştirme Özellikleri.....	28
I.3.d Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Çocuğa Etkileri.....	30
I.4. ARAŞTIRMANIN AMACI	33

BÖLÜM 1

YÖNTEM	36
II.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ	36
II.2 ÖRNEKLEM	36
II.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	38
I.3.a Kişisel Bilgi Formu.....	39
I.3.b Çocuğun Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği	39
I.3.c Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği	40
I.3.d Conners Öğretmen Derecelendirme Ölçeği-Kısa Form.....	41
I.3.e Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği-Kısa Form	42
II.3 İŞLEM	43

BÖLÜM 3

BULGULAR	44
III.1 ÇOCUKLARIN DAVRANIŞ SORUNLARININ CİNSİYETE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR	45
III.2 ÇOCUĞUN ANNE ve ÖĞRETMEN BİLDİRİMLERİNE DAYANAN DAVRANIŞ SORUNLARI ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR	46

III.3 ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI, ALGILADIĞI ANNE BABA ÇATIŞMASI ve DUYGU SOSYALLEŞTİRME ALT BOYUTLARI ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR.....	48
III.4 ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE BABA ÇATIŞMASI ALT BOYUTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU SOSYALLEŞTİRME TEPKİLERİNİN ARACI ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR...	53
III.4.a Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutlarının Davranış Sorunlarını Yordamaya Katkıları (Adım 1).....	55
III.4.b Duygu Sosyalleştirme Alt Boyutlarının Davranış Sorunlarını Yordamaya Katkıları (Adım 3).....	57
III.4.c Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutlarının Duygu Sosyalleştirme Tepkilerini Yordamaya Katkıları (Adım 2)	60
III.4.d Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Aracı Rolü (Adım 4).....	62

BÖLÜM IV

TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER	67
IV.1 TARTIŞMA.....	68
IV.1.a Çocukların Davranış Sorunlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	70
IV.1.b Çocuğun Anne ve Öğretmen Bildirimlerine Dayanan Davranış Sorunları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması	71
IV.1.c Çocuğun Davranış Sorunları, Algıladığı Anne Baba Çatışması ve Duygu Sosyalleştirme Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması.....	72
IV.1.d Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	78
IV.2 SONUÇ ve ÖNERİLER	80

KAYNAKLAR..... 83

TABLOLAR

Tablo II.1 Çocukların Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı	37
Tablo II.2 Annelerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı	38
Tablo II.3 Çocuğun Olumsuz Duygusuyla Başa Çıkma Ölçeği Tepki Seçeneklerine Göre Maddelerin Sınıflandırılması.....	41
Tablo III.1 İlgili Değişkenler Arası Korelasyonlara İlişkin Katsayılar	47
Tablo III.2 Cinsiyet Değişkenin CEDÖ- 27 ve CÖDÖ- 28 Alt Ölçek Puanları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	45
Tablo III.3 Aracı ilişkisinin Sınanmasında İzlenen Adımlara Göre Regresyon Analizine Girilen Değişkenler	54
Tablo III.4 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının CEDÖ- 27 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	56
Tablo III.5 “ Çatışma Özellikleri” Alt Ölçek Puanlarının CÖDÖ- 28 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	56
Tablo III.6 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının CÖDÖ- 28 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	57
Tablo III.7 “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının CEDÖ- 27 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	58
Tablo III.8 “ Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının CEDÖ- 27 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	59
Tablo III.9 “ Duyguya Odaklı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının CEDÖ- 27 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	59
Tablo III.10 “ Probleme Odaklı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının CEDÖ- 27 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri	59
Tablo III.11 “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının CÖDÖ- 28 Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri.....	60

Tablo III.12 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri	61
Tablo III.13 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “ Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri	61
Tablo III.14 Aracı Rolün İncelendiği Yordama İlişkileri	63
Tablo III.15 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, CEDÖ- 27 Toplam Puanları Yordamasında “Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Değerleri	64
Tablo III.16 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, CEDÖ- 27 Toplam Puanları Yordamasında “ Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Değerleri	65

ŞEKİLLER

Şekil II.1 Shelton ve Harold' un (2008) çocuğun algıladığı evlilik çatışması modeli	6
Şekil III.1 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, CEDÖ- 27 Toplam Puanları Yordamasında “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası	64
Şekil III.2 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, CEDÖ- 27 Toplam Puanları Yordamasında “ Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası	66

KISALTMALAR

DEHB.....Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu

CEDÖ-27..... Connors Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği-Kısa Form

CÖDÖ-28..... Connors Öğretmen Derecelendirme Ölçeği-Kısa Form

ÇEÇAÖ..... Çocuğun Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği

ÇODBÇÖ.....Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu çalışmada çocuğun anne baba çatışması algısı ve davranış sorunları arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü, 9-13 yaş arasındaki çocuklardan oluşan bir örneklem üzerinde incelenmiştir. Bu bağlamda ilgili yazın taraması yapılmış ve konu ile ilişkili olarak çocuğun davranış sorunları, anne baba çatışması ve duygu sosyalleştirme değişkenlerine ilişkin kuramsal bilgiler aktarılmıştır.

İlk olarak söz konusu değişkenlerden çocuğun anne baba çatışma algısı açıklanmış ve bu olguyu açıklayan modeller üzerinde durulmuştur. Ek olarak, anne baba çatışmasının özellikleri, çocuğun anne baba çatışmasına verdiği tepkiler ve anne baba çatışmasının çocuğa etkileri ile ilgili güncel bulgulara yer verilmiş ve ilgili yayın ve araştırmalar özetlenmiştir. Daha sonra çocuğun davranış sorunları benzer şekilde ele alınmıştır. Son olarak duygu sosyalleştirme değişkeni tanımlanmış, sınıflandırma, açıklayan modeller ile ilgili bilgi aktarıldıktan sonra güncel yayınlar ışığında duygu sosyalleştirme özellikleri ve çocuğa etkilerinden söz edilmiştir.

Giriş bölümü; söz konusu değişkenlerin kuramsal çerçevesinden yola çıkarak araştırmanın amacının aktarılması ile sonlandırılmıştır.

I.1. ÇOCUĞUN ALGILADIĞI ANNE BABA (EVLİLİK) ÇATIŞMASI

Anne baba ilişkisinde çatışma, evlilik ve aile sisteminin kaçınılmaz bir parçasıdır. Söz konusu çatışmalar bazen önemli ve gerekli konulara çözüm arayışından doğuyor olabilir. Bu bağlamda çocuğun algıladığı anne baba çatışması; anne baba arasındaki iletişim sorunları ya

da evlilik çatışmasının çocuğun gözünden nasıl görüldüğü ya da çocuğun anne babasının ilişkisine dair algısı olarak tanımlanabilir. Grych ve Fincham (1990) çocuğun algıladığı anne baba çatışmasını üç temele dayandırarak tanımlar. Bunlar; tehdit, başa çıkma ve suçlamadır. Başka bir deyişle çocuğun anne baba çatışması algısı, “ Anlaşmazlık beni nasıl etkileyecek? (Tehdit)”, “ Çatışma ile ilgili ne yapabilirim? (Başa çıkma) ” ve “ Çatışmanın sorumlusu kim? (Suçlama)” olmak üzere üç temel soru ile oluşur (Grych ve Fincham, 1990).

Anne baba çatışmaları yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki gruba ayrılır. Anne babaların çatışmayı sorun çözme, destek, sözel ve fiziksel şefkat gibi olumlu yollarla sürdürdüğü çatışmalar yapıcı, saldırgan, öfkeli, fiziksel ve sözel saldırganlık, tehdit gibi olumsuz yollarla süren çatışmalar ise yıkıcı olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu sınıflandırma; bir sonraki alt başlıkta ayrıntılarından söz edilen çocuğun duygusal güvenlik isteği ile bağlantılıdır (Cummings, Kouros ve Papp, 2007; Davies ve Cummings, 1994; Grych ve Finchman, 1990; Sakız, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Duygusal güvenlik teorisine göre çocuklar için aile içinde güvende hissetmek çok güçlü bir istek ve hedeftir. Yıkıcı anne baba çatışmaları çocuğun duygusal güvenlik hedefini tehdit ederken, yapıcı anne baba çatışmaları söz konusu hedefi tehdit etmemektedir (Grych ve Finchman, 1990). Bu bağlamda yapıcı ve yıkıcı anne baba çatışmaları çocuğu farklı şiddet ve şekilde etkilemektedir.

I.1.a Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışmasını Açıklayan Modeller

Anne babaların evlilik ilişki ve çatışmalarının anne-baba-çocuk ilişkisini nasıl etkilediği konusu ile ilgili farklı yaklaşımlardan söz edilmektedir. Yayılma, telafi, duygusal güven güvensizlik ve bilişsel-bağlamsal çerçeve hipotezi başta olmak üzere anne-baba çatışması ve çocuğun uyumu arasındaki bağlantıyı açıklayan birkaç modelden söz edilmektedir (Buehler ve Gerard, 2002; Cox ve Paley, 1997; Davies ve Cummings,1994; Davies ve Forman, 2002; Erarslan, 2010; Erel ve Burman, 1995; Gerard, Krishnakumar ve

Buehler, 2006; Grych ve Finchman, 1990; Harold ve ark., 1997; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Nelson ve ark., 2009; Rinaldi ve Howe, 2003; Roberts, 1991; Zimet ve Jacob, 2001).

Yayılma hipotezi; Engfer (1988) tarafından sosyal psikoloji konularından “Yayılma hipotezi” ya da “Yayılma etkisi” nden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Yayılma; bir sistemdeki duygu ve davranışların diğer sistemlere de taşınmasıdır. Bu bağlamda yayılma hipotezi; evlilik ilişkisi ile anne- baba çocuk ilişkisi arasındaki olumlu ilişkiye işaret eder ve doyumu yüksek, destekleyici ve yapıcı evlilik ilişki ve çatışmaları olan anne- babaların, çocukların ihtiyaçlarına da aynı hassaslıkta yaklaşma eğilimini ele alır. Yıkıcı ve bol çatışmalı evlilik ilişkilerinin ise anne- babaları çocuklarına karşı daha tahammülsüz ve duyarsız hale getirmektedir (Akt. Erel ve Burman, 1995). Aile ilişkilerinde yayılma etkisi birçok araştırmacı tarafından inceleme konusu olmuştur (Buehler ve Gerard, 2002; Erarşlan, 2010; Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Nelson ve ark., 2009; Rinaldi ve Howe, 2003; Roberts, 1991). Söz konusu çalışmaların bir kısmı meta analiz (Erel ve Burman, 1995; Krishnakumar ve Buehler, 2000), bir kısmı yayılma hipotezini sınavan ve destekleyen araştırma çalışmalarıdır (Buehler ve Gerard, 2002; Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006; Harold ve ark., 1997; Rinaldi ve Howe, 2003; Roberts, 1991). Ek olarak, Nelson ve arkadaşlarının (2009) söz konusu eğilimi incelediği bir çalışma anne baba arasındaki stresin özellikle duygu sosyalleştirme tepkilerini etkilediğine vurgu yapmaktadır. Söz konusu çalışmaya göre anne baba arasındaki stres arttıkça destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme artmaktadır. Bir başka çalışmada ise olumsuz yayılma etkisinin anneler için babalara göre daha geçerli olduğu ancak annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe olumsuz yayılma etkisinin azaldığı belirtilmektedir (Erarşlan, 2010). Özetle yayılma hipotezi; olumlu evlilik ilişkilerinin olumlu anne- baba çocuk ilişkileri ile olumsuz evlilik ilişkilerinin de olumsuz anne- baba çocuk ilişkileriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir.

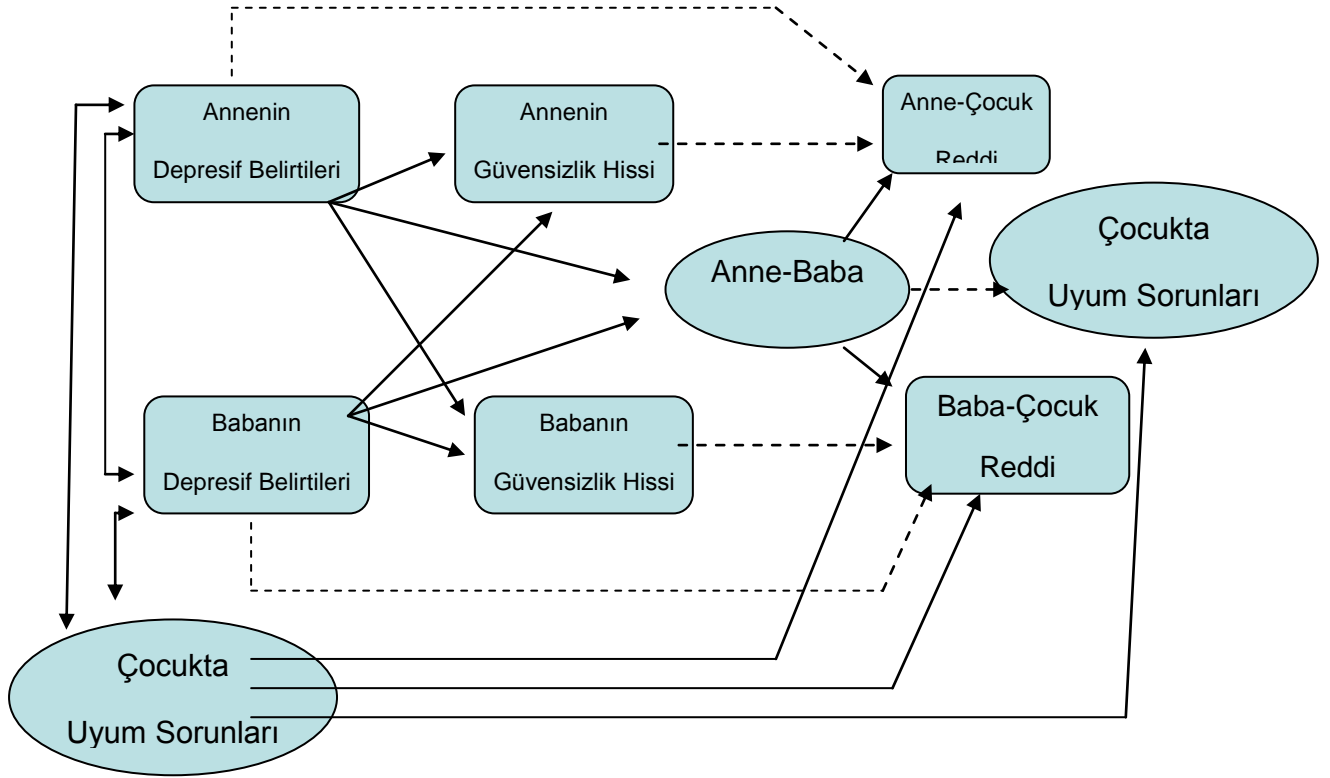
Telafi hipotezi yayılma etkisinin tersine evlilik ilişkisi ile anne- baba çocuk ilişkisi arasındaki negatif ilişkiye işaret eder. Yani, anne- babanın evlilik ilişkisinden alamadığı tatmini, sevgi ve yakınlık ihtiyacını çocuğu ile olan ilişkisinden alabileceğine vurgu yapar. Bu modele göre olumlu evlilik ilişkisi olumsuz anne- baba çocuk ilişkisi ile olumsuz evlilik ilişkisi de olumlu anne- baba çocuk ilişkisi ile ilişkilidir (Akt. Erel ve Burman, 1995; Cox ve Paley, 1997; Roberts, 1991; Zimet ve Jacob, 2001). Telafi hipotezinin incelendiği bir çalışmada Roberts (1991) okul öncesi çocukların anne ve babalarının çocukları ile ilişkisinin çatışma yaşantılarından farklı şekilde etkilendiklerinden söz edilmektedir. Söz konusu çalışma şiddetli çatışma bildiren babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdikleri ve çocuklarına karşı daha duyarlı olduklarını, ancak anneler için böyle bir örüntü olmadığını belirtmektedir. Ek olarak Erel ve Burman (1995) ve Zimet ve Jacob' un (2001) meta analiz çalışmalarına göre yayılma hipotezi, telafi hipotezine göre daha yaygın ve geçerli bir örüntü oluşturmaktadır.

Duyusal güven-güvensizlik hipotezine göre çocuklarda duygusal güven anne-baba çatışması deneyimleri ile oluşur ve gelecekte verilecek tepkileri de etkilemektedir. Fazla anne-baba çatışması deneyimi ile gelişen duygusal güvensizlik hissi ise çocuğun yaşam boyu uyum problemleri geliştirme riskini arttırabilir ve duygusal baş etme becerilerini azaltabilir (Davies ve Cummings, 1994) . Benzer şekilde Duyusal güvenlik hipotezi çerçevesinde güvensiz ya da tamamen reddedilmiş hisseden çocukların, güvenli hisseden çocuklara göre daha yüksek düzeylerde anne baba çatışmasına maruz kaldıkları ve buna bağlı olarak da sorun davranışlarının da daha yüksek gözlemlendiği bildirilmektedir (Davies ve Forman, 2002).

Bilişsel- bağlamsal çerçeve hipotezine göre ise anne- baba çatışması çocuğun çatışmayı nasıl algıladığı ile ilişkilendirilir ve çocuğun uyum ve davranış sorunları arasındaki ilişki söz konusu algı ile açıklanır. Buna ek olarak çocuğun çatışmaya verdiği duygusal

tepkiler bağlamsal, bilişsel ve gelişimsel faktörler tarafından biçimlendirilir. Yani; çocuk anne-baba çatışmasını olumsuz olarak değerlendirmez ya da önem vermezse, dikkat, çatışmadan başka bir yöne kayabilir ve çocuğun etkilenmesi engellenmiş olur. Ancak çatışma, olumsuz, önemli ya da çocuğun kendisiyle ilgili olarak algılanırsa daha ileriki işleme süreci başlayacak ve bu süreç çocuğun çatışmaya verdiği duygusal tepkiler (kaygı, korku vs) ile şekillendirilecektir (Grych ve Finchman, 1990) . Grych ve Fincham'a (1993) göre çocuklar kendilerini ne kadar çatışmanın içinde algılar ise o kadar korku, utanç hisseder ve çatışmaya dahil olmaktan çekinmezler. Ek olarak, çocuğun anne baba çatışması algısında tehdit ve kendini suçlama içselleştirilmiş sorunlar ile bağlantılı iken dışsallaştırılmış sorunlar ile bağlantılı değildir (Grych ve ark., 2000).

Sözü edilen modellere ek olarak Şekil II. 1 de gösterilen bir başka kavramsal model, anne babanın depresif belirtileri, aile içi ilişkilerde güvensizlik ve çocuğun aile içi ilişkilere verdiği anlam arasındaki bağlantılarda anne-baba çatışmasının aracı rolünü vurgulamaktadır. Bu modele göre depresif belirtiler anne ve/ veya babanın ilişkisinde kendine güven hissini etkilemektedir ve bu kendine güvensizlik hissi ailede anne baba çatışmasına dönüşmektedir. Çocuğun çatışma ile artan sorunları yoluyla da anne- baba çocuk ilişkisinde parçalanma meydana gelmektedir. Bu parçalanma çocuk tarafından anne reddi ve/ veya baba reddi olarak algılanabilmekte, çocuğun içsel (kaygı, depresyon, vs.) ve davranışsal sorunları, aile içi ilişkisini anlamlandırma biçiminden etkilenmektedir (Shelton ve Harold, 2008).

Şekil II.1 Shelton ve Harold' un (2008) çocuğun algıladığı evlilik çatışması modeli

Kavramsal modeller anne baba çatışmasının çocukların psikolojik sorunları için neden ve nasıl risk faktörü oluşturmaktadır sorusuna yanıt arar. Söz konusu modeller çocukların aile ilişkisine verdikleri anlamın ya da başka bir deyişle aile ilişkisinin içsel temsillerinin; anne baba çatışması ile çocukların psikolojik sorunları arasındaki ilişkiyi oluşturan temel mekanizma olduğunu kabul eder. Örneğin; Apple, Davies ve Cummings' in (2008) çalışmasında anne baba çatışması ile çocuğun okulda yaşadığı duygusal sorunlar ve zorluklar arasındaki ilişkide; duygusal güvensizlik şemalarının aracı rol oynadığı bildirilmektedir. Aynı çalışma içsel süreçleri anlamının, anne baba anlaşmazlığı yaşayan çocuklar için önemine dikkat çekmektedir (Apple, Davies ve Cummings, 2008). Benzer şekilde Sakız (2011) da çocukların anne baba çatışmasından algıladıkları çatışma özellikleri ve uyum problemleri arasında duygusal güvenliğin kısmi aracı role sahip olduğunu belirtmektedir.

I.1.b Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışmasının Özellikleri

Doğum öncesi dönemi de kapsayarak erken yaşlardan itibaren yaşadıkları her deneyim, çevrelerinde olup bitenlere ilişkin algıları ve yakın çevreleriyle etkileşimleri çocukların duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirmektedir. Çocuğun öncelikli yakın çevresi ailesidir ve çocuğun ailesi ile ilişkisi ya da anne babaların evlilik ilişkileri söz konusu yönlendirmede oldukça önemlidir. Anne baba çatışmalarının nasıl çözümlendiği bu noktada önem kazanmaktadır. İyi yönetilen ve iyi çözümlenen anne baba çatışmalarına tanık olan çocuklar, diğer ilişkilerindeki çatışmalarla baş etmede yapıcı sorun çözme becerileri ve teknikleri öğrenir (Cummings ve Davies, 1994; Grych ve Fincham, 1990). Yıkıcı nitelikte anne baba çatışmaları ise çocuğun uyum ve davranış sorunları geliştirmesine katkıda bulunmaktadır (McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Benzer şekilde Lindahl ve Malik (2011) aile alt sistemlerinin birbirine bağlanmış doğasına vurgu yapmaktadır ve farklı aile sistemlerinin çocukların uyumuna etkilerini anlayabilmek için anne babaların çatışma yaklaşımlarının da ayırt edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Söz konusu özelliklere ek olarak; anne baba çatışmasının sıklığı, şiddeti ve içeriği de çocuğun uyum ve davranış sorunlarını etkileyen alt faktörlerdir. İlerleyen bölümlerde anne baba çatışmalarının bu özelliklerine de değinilmiştir.

I.1.c Anne Baba Çatışmalarına Çocuğun Verdiği Tepkiler

Farklı anne baba çatışma biçimlerine çocukların da farklı tepkiler verdikleri bilinmektedir. Grych ve Fincham'a (1990) göre çocukların çatışma anne baba çatışması algısı ve çatışmaya verdikleri tepkiler bağlamsal, gelişimsel ve bilişsel özelliklerden etkilenir. Çocukların yapıcı ve yıkıcı çatışmalara verdikleri tepkiler farklılaşmaktadır. Cummings,

Kouros ve Papp' a (2007) göre anne babalar olumsuz duygularla tartıştıklarında çocuklar daha olumsuz ve düzenleyici tepkiler (taraf tutmak, çatışmayı bölme, barıştırmaya çalışma, yardım etme, teselli etme, kaçınma gibi) vermektedir. Çocukların anne baba çatışmasını algılayışı ve tepkileri gelişimsel farklılıklardan da etkilenmektedir. Şendil' e (1999) göre beş- altı yaş çocukları anne baba çatışmasını algılarken durumdan bağımsız ve somut tepkiler vermektedir. Yani; gördükleri ile sınırlı değerlendirmeler yaparken, çatışmanın gidişatı ile ilgili beklentileri ya da nedensel yüklemeleri neredeyse yoktur. Büyük yaş çocukların tepkileri ise bilişsel kapasiteleri ile uyumlu olarak daha derin ve karmaşıktır. Mesela, yaş büyüdükçe çocuklarda boşanma olasılığını düşünme artmaktadır. Ancak, DeBoard- Lucas ve Grych' e (2011) göre genel olarak çocukların önemli bir çoğunluğu anne baba çatışmasında her iki tarafın rolü olduğunu düşünse de genelde çocuklar şiddetten babalarını sorumlu tutmaktadırlar. Ayrıca, aile işlevleri açısından sağlıklı ailelerin çocukları, aile işlevleri daha sağlıklı ailelerin çocuklarına göre anne baba çatışmasını daha şiddetli olarak değerlendirirken, kendilerini suçlama eğilimi ve tehdit algısında da artış görülmektedir (Şendil, 1999).

Anne baba çatışırken çocuğun sergilediği duygu ve davranışlar, anne baba arasındaki uzlaşmacılık, hırçınlık ve çatışma sonundaki çözümlerle bağlantılıdır. Çocuğun itaatkar davranışlarının daha çok çözüme kavuşan çatışmalarla bağlantılı olduğu, çocuğun huysuzluğunun ise hırçın ve olumsuz anne baba çatışması ile bağlantılı olduğu bildirilmektedir (Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010). Ek olarak, çocukların çatışma esnasında kaygıdan çok üzüntü ve kızgınlık hissettikleri belirtilmektedir ve bazı çocuklar durdurmaya çalışmak, geri çekilmek gibi başa çıkma yöntemleri denerken, bazı çocuklar durdurmaya çalışıp başarılı olamayınca geri çekilmeyi tercih etmektedir (DeBoard-Lucas ve Grych, 2011).

Söz konusu tepkilere ek olarak; çocuklar tekrarlayan anne baba çatışmasına maruz kalarak buna alışmazlar, aksine bir sonraki anne baba çatışmasına olumsuz anlam yükleme,

yükselen bir gerginlik hali ve sıkıntılı davranışlarda artış göstererek hassaslaşırlar. Çünkü anne babaların çatışırken sergiledikleri duygular çocuklarda anlık tepkilere yol açsa da, çocuğun verdiği tepkiler geçmiş çatışma deneyimlerinin ürünüdür (Cummings, Kouros ve Papp, 2007). Benzer şekilde Pott ve Beckman (2007) kronik anne baba çatışmasına maruz kalma ile süt çocuğundaki olumsuz tepkilerde artışın ilişkili olduğundan söz etmektedir. Fosco, DeBoard ve Grych' e (2007) göre ise anne baba çatışmasında çocuğun tehdit, kendini suçlama, başa çıkma ve hak verme, taraf tutma gibi algıları anne baba arasındaki şiddete verilen anlık tepkileri şekillendirir. Çocuklar zamanla ilişkisel çatışmalar, duygu düzenleme örüntüleri ve aile şemaları ile ilgili tepkilerine rehberlik edecek daha kararlı inançlar geliştirebilirler.

I.1.d Çocuğun Algıladığı Evlilik Çatışması ve Anne Babalık

Bilişsel bağlamsal modele göre anne baba çocuk ilişkisi, çocuğun anne baba çatışmasına verdiği anlamı etkilemektedir. Kontrolcü, duygusal olarak destekleyici olmayan annelik tutumları, anne baba çatışması ile çocuğun suçluluk duyguları arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirirken, duygusal olarak destekleyici annelik tutumları bu ilişkiyi azaltmaktadır. Çocukların babaları ile güvenli bağlanımı çatışmalar için daha az tehdit ve suçluluk duygusu ile bağlantılıdır. Yani; destekleyici ve yanıtlayıcı anne babalık çocuğun suçluluk duygusunu azaltarak, anne baba çatışmasının olumsuz etkilerini azaltabilir (DeBoard-Lucas ve ark., 2010). Fosco ve Grych' e (2007) göre olumsuz anne baba çatışmaları çocuklarda suçluluk duygusu ile ilişkiyken tehdit duygusu ile ilişkili değildir. Bunlara ek olarak anneden ve babadan algılanan sıcaklık çocukların anne baba çatışması algısı ile çocuğun yaşam kalitesi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır (Hoşcan, 2010).

Özetle; olumsuz anne babalığın çocukların algıladığı evlilik çatışmasını olumsuz etkilediği ve çocuklarda davranış sorunlarının gelişmesine katkıda bulunduğundan söz

edilmektedir. Wymbs' e (2011) göre olumsuz anne babalık çocuğun davranış sorunlarına katkıda bulursa da, çocuğun yıkıcı davranışları anne baba ilişkisini etkilememektedir. Shelton ve Harold (2008) ise bu bilginin aksine çocuğun davranış sorunları, anne babalık ve anne baba arasında yaşanan çatışmaların karşılıklı ve iç içe geçmiş ilişkilerine vurgu yapmaktadır.

I.1.e Anne Baba Çatışmasının Çocuğa Etkileri

Anne baba çatışmasının çocuklar üzerindeki etkisi çocuğun cinsiyetine göre değişebilmektedir. Yazında kız çocuklarının erkeklere göre daha fazla etkilendiği belirtilmektedir (Davies ve Lindsay, 2004) . Anne baba çatışmasına maruz kalan kız çocukları içsel sorunları (kaygı, depresyon vs.) erkeklere göre anlamlı olarak daha yoğun yaşamaktadır. Kız çocuklarının anne baba çatışmasında erkek çocuklarından daha incinebilir olması, kız çocuklarının duygu ve düşüncelerini daha yoğun deneyimleme ve paylaşma eğilimi ile kısmen açıklanmaktadır (Davies ve Lindsay, 2004). Ek olarak fazla anne baba çatışmasına maruz kalan erkek çocukları, romantik ilişkilerinde daha fazla saldırganlık göstermekte ve öfke yönetiminde zorluk yaşamaktadır. Ek olarak bu örüntünün akranları arasında yaygın olduğu ve mazur görülebileceği inancı taşımaktadır. Söz konusu örüntünün şiddeti, maruz kalınan anne baba çatışmasındaki sözel ve fiziksel saldırganlıkla paralel artış göstermektedir. Ancak kız çocukları için aynı örüntü söz konusu değildir (Kinsfogel ve Grych, 2004).

Anne baba çatışmasının sık ve fazla yaşandığı ailelerde çocukların uyum ve davranış sorunları gösterme riskinin arttığı belirtilmektedir (Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Anne baba çatışması ile çocuğun davranış ve uyum sorunları arasındaki ilişki, çatışmanın sıklığı ve şiddetinden etkilenmekte ve çatışmanın şiddetinin, sıklığından daha etkili olduğu belirtilmektedir. Grych ve Finchman' a (1993) göre sık ama düşük şiddetteki

anne baba çatışmaları çocuğun davranış ve uyum sorunları ile bağlantılı değildir. Yani anne baba çatışmaları düşmanlık ve fiziksel saldırganlık içerdiği zaman (şiddet artınca) çocukları etkilemektedir. Oh, Lee ve Park (2011) tarafından yapılan derleme çalışmasında ise özellikle öfke ve düşmanlığın birlikte olduğu anne baba çatışmalarının çocuklarda yoğun suçluluk duygularına yol açtığından söz edilmektedir. Ayrıca böyle çatışmalar çatışmanın büyüyüp daha da kötü bir hal alacağı ve çocuğun kendisini de içine çekeceği konusunda korkulara da sebep olmaktadır. Bunlara ek olarak Sakız (2011) çocukların anne- baba çatışmasından algıladıkları çatışma özellikleri (sıklık, yoğunluk, tehdit) ile uyum problemleri arasındaki ilişkide duygusal güvenliğin aracı rol oynadığından söz etmektedir. Buna göre; çocuklar anne baba çatışmasına maruz kaldıklarında duygusal güvenlikleri ile ilgili endişe duymakta ve yaşanan bu yoğun duygulardan kaçınmak için bir yol bulmaya çalışmaktadırlar. Bu örüntü kısa vadede olumlu etki yaratırken, uzun vadede çocukların uyum problemleri geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Shelton ve Harold' ın 2007' de yaptıkları bir çalışmada anne babaların çatışmaları ve çatışma esnasında dışa vurduğu olumsuz duyguların çocuklarda düşük özsaygı, kaygı- depresyon ve saldırganlıkla ilişkili olduğundan söz edilmektedir. Aynı çalışma, aile içi ilişkilerde dışa vurulan olumsuz duyguların, anne baba çatışması ve çocuğun kaygı- depresyon, düşük özsaygı, saldırganlık gibi sorunları arasındaki ilişkide aracı rolüne vurgu yapmaktadır (Shelton ve Harold, 2007).

Birçok çalışma anne baba çatışması ile çocuğun uyum ve davranış sorunları arasındaki ilişkiye vurgu yapıyor olsa da McCoy, Davies ve Cummings'in (2009) yaptıkları bir çalışmada çatışmaların çocuğun sosyal işlevselliğine olumlu yansımalarından da söz edilmiştir. Bu çalışmaya göre anne baba çatışması, çocuğun özgeci davranışına katkıda bulunmaktadır.

Son olarak, anne baba çatışmasının boşanma gerçekleştikten sonra da çocuğa olumsuz etkilerinin devam ettiğini belirten Grych (2005), boşanma sonrası anne baba çatışmasını ve

çocuğa etkilerini azaltmayı amaçlayan psiko- eğitim programlarının etkinliğini inceleyen bir derleme çalışması yapmıştır. Bu çalışmada, çocukların taraf tutma baskısı ile başa çıkmalarına ve anne babalarının arasındaki sorunların sorumlusu olmadıklarını anlamalarına ilişkin müdahale programlarının çocuklar için en etkili programlar olduğu belirtilmiştir (Grych, 2005).

Yüksek çatışmalı ilişkiler içinde büyümenin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine işaret eden araştırma bulguları konunun çeşitli boyutlarının birlikte değerlendirilmesi gereğine dikkat çekmektedir.

Özetle;

Anne baba çatışmasının çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği birçok çalışma göze çarpmaktadır. Söz konusu çalışmaların genellikle çatışmaların anne babalık becerilerine yansımaları (Buehler ve Gerard, 2002; Erel ve Burman, 1995; Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006; Harold ve ark., 1997; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Nelson ve ark., 2009; Rinaldi ve Howe, 2003; Robert, 1996) çocuğun uyum ve davranış sorunları ile ilişkisi (Apple, Davies ve Cummings, 2008; Clarck ve Phares, 2004; Davies ve Cummings, 1994; Davies ve Lindsay, 2004; Dokur, 2009; Grych, 1998; Grych ve Finchman, 1990; Koss ve ark., 2011; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Peksaygılı, 2005; Sakız, 2011; Shelton ve Harold, 2007) ve çocuğun algıladığı anne- baba çatışmasını etkileyen faktörler (Cummings, Geoke- Morey, Papp ve Dulkewich, 2007; Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; Mark ve ark., 2007; Oh, Lee ve Park, 2011; Pott ve Beckman, 2007; Sakız, 2011; Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010) üzerinde durduğu görülmektedir.

Anne baba arasındaki çatışmaların anne babalık becerilerine yansımalarının incelendiği çalışmalar arasından yayılma hipotezini destekleyen çalışmalar yıkıcı çatışmaların

yaşandığı evlilik ilişkilerinin, anne babalık becerilerini olumsuz etkilediğine vurgu yapmaktadır. Söz konusu çalışmalara göre şiddetli çatışmalar anne babaları daha sinirli ve tahammülsüz hale getirerek çocuklarına karşı daha duyarsız olmalarına neden olmaktadır (Buehler ve Gerard, 2002; Erel ve Burman, 1995; Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006; Harold ve ark., 1997; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Rinaldi ve Howe, 2003) ve bu durum anneler için babalara göre daha geçerlidir (Nelson ve ark., 2009). Telafi hipotezini destekleyen fazla çalışmaya rastlanmamakla birlikte Roberts' ın (1996) okul öncesi çocukların anne babalarında telafi ve yayılma hipotezlerini incelediği bir çalışmada şiddetli evlilik çatışması bildiren babaların çocukları ile daha sık vakit geçirdikleri ve çocuklarına karşı daha duyarlı oldukları belirtilmektedir. Bu durum anneler için geçerli değildir.

Anne baba çatışmasının çocuğun uyum ve davranış sorunları ile ilişkisini inceleyen çalışmalar pozitif yönlü bir ilişkiye işaret etmektedir (Apple, Davies ve Cummings, 2008; Clark ve Phares, 2004; Davies ve Cummings, 1994; Davies ve Lindsay, 2004; Dokur, 2009; Grych, 1998; Grych ve Finchman, 1990; Koss ve ark., 2011; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Peksaygılı, 2005; Sakız, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Söz konusu çalışmaların büyük bir kısmı, bu ilişkide çocukların aile ilişkisine verdiği anlamın, başka bir deyişle çocuğun anne baba çatışması ile ilgili içsel temsillerinin belirleyici olduğuna vurgu yapmaktadır (Apple, Davies ve Cummings, 2008; Davies ve Cummings, 1994; Sakız, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Bu bağlamda anne baba çatışması ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkide özellikle çocuğun duygusal güvenlik şemalarının aracı rolü üzerinde durulmaktadır (Apple, Davies ve Cummings, 2008; Davies ve Cummings, 1994; Sakız, 2011; Shelton ve Harold, 2007).

Çocuğun anne baba çatışmasına verdiği tepkileri ve anne baba çatışması ile ilgili içsel temsillerini etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmalar; çatışmanın şiddeti, sıklığı, çatışma

esnasında anne babanın sergilediği duygu ve davranışlar, çatışmayı sonlandıran çözümler, genel aile işlevlerinin sağlıklılığı, çocuğun cinsiyeti gibi özelliklerin önemine vurgu yapmaktadır (Cummings, Geoke- Morey, Papp ve Dulkewich, 2007; Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; Mark ve ark., 2007; Oh, Lee ve Park, 2011; Pott ve Beckman, 2007; Sakız, 2011; Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010). Söz konusu çalışmalara göre çocuğun anne baba çatışmasına verdiği anlam ve tepkileri çatışmanın sıklığı ve şiddetinden etkilenir (Mark ve ark., 2007; Pott ve Beckman, 2007) ancak şiddeti sıklığından daha fazla etkilemektedir (Grych ve Finchman, 1990; Oh, Lee ve Park, 2011; Sakız, 2011). Buna göre sık ama düşük şiddetteki anne baba çatışmaları çocuğun davranış ve uyum sorunları ile bağlantılı değilken, çatışmalar düşmanlık ve fiziksel saldırganlık içerdiği zaman (şiddet artınca) davranış ve uyum sorunları ile ilişkilidir. Benzer şekilde çocuklar yapıcı ve yıkıcı çatışmalara farklı tepkiler ile karşılık vermektedirler. Anne babaların çatışma esnasında sergiledikleri olumsuz duygular ve çatışma sonundaki çözümsüzlük ya da uygun olmayan çözümler, çocukları daha olumsuz ve düzenleyici tepkiler (taraf tutmak, çatışmayı bölme, barıştırmaya çalışma, yardım etme, teselli etme, kaçınma gibi) vermeye itmektir. Uzlaşmacı ve çözüme ulaşan anne baba çatışmaları ise çocuklarda itaatkar tepkilerle ilişkili bulunmaktadır (Cummings, Geoke- Morey, Papp ve Dulkewich, 2007; Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010). Ayrıca yazında anne baba çatışmalarından kız çocuklarının erkeklerle göre daha fazla etkilendiği belirtilmektedir (Davies ve Lindsay, 2004).

I.2 ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ SORUNLARI

Çocuklarda davranış sorunları, en genel tanımı ile bireyin gözlenebilen ya da ölçülebilen davranışlarında meydana gelen uyum sorunlarıdır. Çocuklarda davranış sorunları, yaşına uygun değer ve kurallara uyumsuzluk, başkalarının haklarını hiçe sayma ve çiğneme, anne babayla sağlıklı ve uyumsuz ilişkiler, okuldan atılma, düşük akademik performans,

kabadayılık ve şiddet davranışı gibi sorunlarla örneklendirilebilir. Sözü edilen davranış sorunlarının şiddeti arttıkça davranım bozukluğu riski artmaktadır. Başkalarının temel haklarının çiğnenmesi, yaşa uygun değer ve kuralların sürekli ve yineleyici bir biçimde saldırıya uğratılması ile karakterize bir bozukluk olan “ Davranım Bozukluğu” , “ Yıkıcı Davranış Bozuklukları” çatısı altında ele alınmaktadır. Suça eğilim, erken yaşlarda madde kullanımı, ergen dönemde gebelik gibi çocuğu, ailesini ve toplumu önemli derecede etkileyen durumları da beraberinde getirebilir (Ercan, 2008). Davranım bozukluğu olan çocuk ve gençlerde; insanlara ve hayvanlara yönelik saldırgan davranışlar, güvenliği tehdit, hırsızlık ve kuralların ciddi biçimde ihlali gibi davranış sorunları vardır (Yalom, 2008). Meere’ e (2008) göre dürtüsel davranış biçimi de çocuklarda yıkıcı davranım bozukluğu karakteristiğidir. Bu çeşit davranış örüntüsünün en keskin formu yetişkinlerde “ Anti sosyal Kişilik Bozukluğu” olarak adlandırılmaktadır. Davranım bozukluğu sıklığı son yıllarda artan bir grafik çizmektedir (Özbaran ve Aydın, 2007). Abalı ve arkadaşlarının (2006) ilköğretim çağı çocuklarında davranım bozukluğu belirtilerinin sıklığını incelediği bir çalışmada yazınla tutarlı olarak şiddetli davranış sorunlarının erkeklerde kızlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Doğan ve arkadaşlarının 2008’ de yaptıkları bir çalışmaya göre davranış sorunları erkeklerde kızlardan daha yüksek gözlenmektedir. Savi (2008) kızların daha fazla anksiyete-depresyon; erkeklerinse sosyal sorunlar, yıkıcı davranışlar ve dışsallaştırılmış sorunlar yaşadığını belirtmektedir.

Davranım bozukluğu belirtilerinden daha düşük şiddette seyreden ve özgül belirtiler olarak da karşımıza çıkabilen diğer davranış sorunları; dikkat eksikliği, hiperaktivite, dürtüsellik, karşıt olma- kaşı gelme ve benzeridir.

Dikkat eksikliği; uzun süre dikkatini verememe ve odaklanma sorunları olarak tanımlanabilir (APA, 2000).

Hiperaktivite; yerinde duramama, oturmasının beklendiği sınıf gibi ortamlarda oturduğu yerden sık sık kalkma, uygun olmayan yerlerde sıklıkla koşma, tırmanma, sessiz oyunlarda zorlanma, “motor takmış gibi” hareket etme, çok konuşma gibi davranışlarla örneklendirilebilir (APA, 2000).

Dürtüsellik; fiziksel olarak tehlikeli olabilecek davranışlarda bulunma, sıra bekleyememe, konuşmaması gereken durumlarda konuşma, oyun bozma gibi davranışlarla tanımlanmaktadır (APA, 2000).

Karşıt olma-Karşı gelme; sıklıkla huysuzlanma, büyüklerle tartışmaya girme, kuralları reddetme, başkalarını isteyerek kızdırma, kendi yaramazlıkları için başkalarını suçlama, alınganlık, kırgınlık, kinci ve intikamcılık gibi davranışları içerir (APA,2000).

I.2.a Çocuklarda Davranış Sorunlarının Etiyolojisi

Davranış sorunlarının etiyolojisinde hem çocuğa hem de psikososyal çevresine ilişkin birçok faktör ele alınmaktadır. Söz konusu etkenler kabaca; biyolojik, psikolojik (işlevsel) , psikososyal, koruyucu ana başlıkları altında toplayabiliriz.

Biyolojik Faktörler; Aile içi vakaların ve cinsiyete göre belirtilerin ve risk etmenlerinin farklılık göstermesi, bozukluğun genetik etkisini destekler bulgulardır. İkiz çalışmaları ile desteklenen bu bilginin yanı sıra özellikle babasında antisosyal kişilik bozukluğu olan çocuklarda şiddetli davranış sorunları görülme riskinin yüksek olduğu da bilinmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2008).

Erkek çocukların arasındaki yaygınlığa göre en açık risk etkeni cinsiyet ve cinsiyete bağlı androjen hormonudur (Ercan, 2008). Ayrıca şiddetli davranış sorunları ve saldırgan davranışla bağlantılı olarak norepinefrin ve dopamin nörotransmitterlerinin aktivite düzeyine ilişkin çelişkili sonuçlar bulunmaktadır (Özbaran ve Aydın, 2007).

Kılıç ve Şener' in (2005) yaptığı bir çalışmanın sonuçlarına göre DEHB ve DEHB ile birlikte Karşıt Olma- Karşıt Gelme Bozukluğu ve/ veya Davranış Bozukluğu olan çocukların ve kontrol grubunun doğum biçimi, gebelik süresi, yeni doğan döneminde sorun olup olmaması gibi yeni doğan dönemi özellikleri açısından benzerlik gösterdiği belirlenmiş ve gruplar arasında yaş, zekâ düzeyi, yürüme ve konuşma yaşları ile kardeş sayıları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Son olarak, biyolojik faktörlerin ele alınmasındaki ortak görüş, ağır stres ya da tacizden kaynaklanan beyindeki kalıcı fiziksel ve metabolik değişikliklere özel önem gösterilmesi ve birey ve çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimin önemidir (Ercan, 2008; Özbaran ve Aydın, 2007; Öztürk ve Uluşahin, 2008).

Psikolojik (İşlevsel) Faktörler; Çocuğun ya da gencin mizacı, bağlanma özellikleri, zekâsı, akademik başarısı, sosyal ve moral gelişimi vb. özellikler davranış sorunları ve davranım bozukluğunun etiolojisinde psikolojik faktörleri oluşturur. Düşük okul başarısında hayal kırıklığına uğramış olan çocuk ve gençlerin şiddetli davranış sorunları gösterdiği ve bu sorunların da akademik başarıyı etkilediği göz önünde bulundurulursa karşılıklı bir ilişki söz edilebilir. Shabat, Lyons ve Martinovich' in 2008' de yaptıkları bir çalışmada şiddetli davranış sorunları olan çocuklar, okul performansı açısından şiddetli davranış sorunları olmayan gruba göre düşük performans göstermiştir.

Mizaç araştırmaları aşırı tepkisellik gibi olumsuz hassasiyet özelliklerinin direk olarak şiddetli davranış sorunları ile olmasa da belirtiler ile bağlantılı olduğunu ve çevresel faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Manti ve arkadaşlarına (2009) göre duygusal ve sosyal küntlük (detachment) kişilik özellikleri, şiddetli davranış sorunları puanları ile yakından ilişkilidir. Bunlara ek olarak bağlanma sorunlarının da davranış sorunları etiolojisinde rol oynadığı düşünülmektedir (Özbaran ve Aydın, 2007).

Psikososyal Faktörler; Ana- babalık becerileri, akran ilişkilerinde sorunlar, sosyoekonomik durum, baş etme becerileri, şiddet içerikli davranışa doğrudan ya da dolaylı maruz kalma davranış sorunları etiolojisinde rol oynayan psikososyal faktörleri oluşturur. Sarıtaş (2006) çocukların özellikle zorba davranış göstermesinde, ailelerin çocuklara gösterdikleri tutum ve davranışların, aile içi ilişkilerin, ailenin sosyal çevreyle olan ilişkilerinin ve ailenin ekonomik sorunların etkili olduğundan söz etmiştir. Özbey' e (2010) göre ise eşler arası problemler ve bu problemlerin boyutları, boşanma, anne ya da baba yoksunluğu, anne baba tutumları ve anne babanın çocukla iletişim biçimi, cinsiyete göre farklı davranış biçimleri ailenin etkisinde kaldığı kültürel özellikler çocuklardaki problem davranışların boyutunu belirleyebilmektedir. Ayrıca Ünsal' a (2010) göre çocukların sosyal uyum düzeyleri azaldıkça, çocuklarda tespit edilen davranış sorunları da artmaktadır.

Maddi düzeyi kötü olan ailelerin çocuklarının, maddi düzeyi iyi olan gruba göre dolandırıcılık ve hırsızlık belirti kümesi hariç insanlara, hayvanlara, eşyalara zarar verme, kuralları bozma gibi bütün belirti kümelerinde anlamlı derecede daha fazla belirti gösterdikleri görülmüştür. Yine aynı çalışmaya göre eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocukları ile eğitim düzeyi düşük olanlar karşılaştırıldığında genel davranış sorunları açısından anlamlı farklılık göstermemekle birlikte insanlara ve hayvanlara zarar verme belirti kümesi lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarında anlamlı derecede daha azdır (Abalı ve ark , 2006). Tahiroğlu ve arkadaşlarına (2009) göre anne babaların eğitim düzeyi azaldıkça çocukların davranış sorunlarında artış gözlenmektedir.

Fiziksel taciz ve ihmal, saldırgan ve şiddet içerikli davranışlarla yakından ilgilidir. Anne-baba tarafından reddedilme, ihmal ve ilgi eksikliğini kapsayan olumsuz anne-baba becerileri, yoksulluk, evlilikte anlaşmazlık, aile içi şiddet, alkol ya da madde bağımlısı anne-baba, taciz, zihinsel hastalığı olan anne-baba çocuk ve gençlerde görülen şiddetli davranış

sorunlarını arttırıcı risk faktörleridir. Bunlara ek olarak Yılmaz' a (2009) göre cinsel istismara uğramış çocukların davranış sorunları daha fazladır ve aileleri sağlıklı iletişim kurma eğilimindedir.

Savi' ye (2008) göre aile işlevlerinden problem çözme işlevi bozuldukça; ergenlerde çekingenlik, somatik- şikâyetler, anksiyete- depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, saldırganlık, cinsel problemler, içselleştirilmiş sorunlar, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplam davranış sorunları da artmaktadır.

Tabak' ın 2007' de yaptığı bir çalışmaya göre çocuğun yaşadığı davranış sorunları ile anne baba tutumları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Buna ek olarak; saldırganlık, içe kapanıklık, kekemelik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu yaşayan çocukların anne babalarının en fazla sergiledikleri tutum aşırı koruyuculuk olarak saptanmıştır. Tahiroğlu ve arkadaşlarının 2009' da yaptıkları bir çalışmaya göre ise, ' para ile ödüllendirme' ve ' ceza amacı ile vurma' tutumlarının çocuklarda davranış sorunları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Kılıç ve Şener'e (2005) göre şiddetli davranış sorunları olan çocukların annelerinde depresyon, babalarında sorunlu alkol kullanımı yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre söz konusu ailelerin roller ve kontrol işlevlerinin sağlıklı olduğu da görülmektedir. Saldırgan ve şiddet içerikli davranışların bir diğer önemli kaynağı da anti sosyal akranlardır. Çalışmalar antisosyal arkadaşların davranış sorunları gidiş ve sonlanımını negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Güncel çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Saldırgan davranışlar gösteren arkadaşları olan çocukların davranış sorunlarında artış görülmektedir (Snyder ve ark., 2009). Visser ve arkadaşlarının (2009) yaptıkları çalışma da saldırgan davranışların akran kültürü ile ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir.

Koruyucu Faktörler; Davranış sorunları etiyolojisinde koruyucu faktörler ile ilgili bilgi, risk faktörlerinden daha sınırlıdır. Pek çok çocuğun, güçlü risk faktörü olarak tanımlanan özellikleri taşımasına rağmen davranış sorunları ya da davranım bozukluğu göstermediği durumlarda koruyucu özelliklerin varlığı araştırılmıştır (Öztürk ve Uluşahin, 2008) . Koruyucu faktörler genel olarak risk faktörlerinin zıttı olan; kadın olmak, yüksek IQ, yüksek otonom uyarım, sakin mizaç, olumlu ebeveyn becerileri, güçlü sosyal ağ vb. özelliklerdir. Koruyucu faktörlerden bazıları, belirli risk faktörlerini dengelemesinden de anlaşılabilir. Mesela en az bir ebeveyn ya da yetişkinle olumlu ve işlevsel bir ilişkiye sahip olmak, sapkın bir ebeveyni ya da diğer olumsuz etkileri telafi eder bir koruyucu işlev görebilir. Yapılan bir çalışmada ders çalışma süresi ile davranış sorunları şiddeti arasında negatif bir ilişki görülmesine karşın bunun anlamlı düzeyde bulunmadığı ve yine aynı şekilde anne babaların çocuklarına ayırdıkları zaman ile davranış sorunları şiddeti arasında negatif bir ilişki gözlenmesine karşın bu ilişkinin de anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür (Abalı ve ark, 2006).

Özetle; çocukların davranış sorunlarına katkısı olduğu düşünülen biyolojik, psikolojik ve psikososyal etkenlerin yanında, bazı koruyucu faktörlerden de söz edilmektedir. Örneğin; fazla koruyucu, cezalandırıcı ya da fazla serbest anne baba tutumları gibi psikososyal özellikler çocukların davranış sorunlarında risk faktörü iken; yapıcı, destekleyici anne baba tutum ve davranışları koruyucu işlev taşımaktadır.

I.2.b Çocuklarda Davranış Sorunlarına Müdahale

Şiddetli davranış sorunlarına müdahale zor olup, çok yönlü bir terapi uygulanmasını gerektirir. Belirtilere yönelik ilaç tedavisi uygulanabilir. Çocuktaki şiddetli öfke patlamaları

ve saldırgan davranışlara yönelik olarak başta nöroleptikler olmak üzere, antidepresanlar, merkezi sinir sistemi uyarıcıları, beta blokörler, benzodiyazepinler, lityum ve antikonvülsanlar kullanılmaktadır.

Davranışçı ve bilişsel tedavilerle, davranış sorunları olan çocukların iletişim yetileri, sorun çözme yetisi, dürtü kontrolü, öfke kontrolü gibi bilişsel alanlardaki bozuklukların düzeltilmesi amaçlanır.

Anne- baba tutumlarının, çocuğun davranış sorunlarının gelişmesinde risk faktörü oluşturduğu bilinmektedir. Bu sebeple davranış sorunlarına müdahalede, çocuklarıyla birlikte anne- babaların davranışlarının şekillendirilmesi gerekmektedir. En etkili müdahale yöntemlerinden biri anne baba eğitim programlarıdır. Hautman ve arkadaşlarına (2006) göre anne baba eğitimleri sorun davranışları olan çocukların en az % 60' ında klinik açıdan tam iyileşme sağlamaktadır. Akran ve Üstün'e (2005) göre anne- baba eğitim programları, davranış sorunları olan ve yüksek düzeyde yıkıcı davranışlar sergileyen çocuklarda etkilidir. Şiddetli ve yıkıcı davranış sorunları ile tanımlanan davranım bozukluğunun tedavisinde kullanılan " Üç P (Triple P) " ve " İnanılmaz Yıllar (Incredible Years) " söz konusu anne- baba eğitimi programlarıdır. Bu programlar aile ve toplumla işbirliği yapan, risk faktörlerini azaltan, koruyucu faktörleri destekleyen, multidisipliner (psikiyatrist, psikolog, hemşire, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, öğretmen vb.) yaklaşıma sahip, randomize kontrollü çalışmaların kullanıldığı ve uzun süreli sonuçların elde edildiği anne- baba eğitimi programlarıdır. Yine İnanılmaz yıllar aile eğitim programının araştırıldığı bir çalışmada altı aydan on sekiz aya doğru belirtilerde bir düşme görülürken, on sekizinci ayın sonunda çocukların % 30 ile % 58' inin ortalama, yüksek ya da çok yüksek gelişme kaydettiği sonucuna ulaşılmıştır (Jones ve ark., 2008).

Bazı araştırmalar davranış sorunlarını azaltmak için anne baba eğitim programlarına vurgu yapmaktadır ancak toplumsal düzenlemelerle bağlantılı erken müdahale hizmetlerinin sınırlı sayıda çalışmaya konu olduğu görölmektedir. Bunlardan biri olan Scallywags projesi yıkıcı ve şiddetli davranış sorunları ile tanımlanan davranım bozukluğu olan çocuğun ve sorunlu çocuğun anne babasının eğitim ve toplumsal alanda desteklenmesi ve her iyi yönde değişim için teşvik edilmesi, ödüllendirilmesiyle davranış sorunlarında azalma bekleyen bir erken müdahale tasarısıdır. Çok bileşenli bir erken müdahale yöntemi olan Scallywags hizmetinin değerlendirilmesinin amaçlandığı bir araştırmada 6 aylık müdahalenin sonunda çocukların sorun davranışlarında anlamlı hafiflemeler görölmüştür (Broadhead ve ark., 2009). Bu çalışmayla erken ve çok bileşenli müdahale tekniklerinin yararı ve araştırılması gereken bir alan olduğu sonucu çıkarılabilir.

Davranış sorunları için bir başka müdahale işbirlikçi bir yaklaşımı temel alan rehberlik programıdır. İşbirlikçi programın yararının değerlendirildiği bir çalışmada rehberlik hizmeti verilen anne babaların anlamlı derecede daha memnun oldukları ve iyi yönde gelişim gösterdikleri görölmüştür (Swift ve ark., 2009).

Müdahale yaklaşımlarının gözden geçirildiği bir derleme çalışmasında; anne baba eğitimlerinin yanı sıra; sosyal becerileri kapsayan ve bir yandan gençleri çok yakın denetim altında tutarken, diğer yandan da uyum sağlayanları hemen ödüllendiren multisistemik tedavi yaklaşımlarının yarar ve etkinliğinden de bahsedilmiştir (Woolger ve Scott, 2005).

Bu bölümde örneklendirilerek açıklandığı gibi, yazında çocukla birlikte, çevresine ve özellikle de anne baba tutumlarına müdahale programlarının önemine dikkat çekilmektedir. Davranış sorunları ile mücadelede bu tip müdahale programlarının etkisini inceleyen çalışmalar da davranış sorunları ile anne babalık arasındaki güçlü ilişkiye işaret etmektedir.

Özetle;

Davranış sorunları, ülkemizde yapılan çalışmalarda ve uluslararası yayınlarda sıklıkla yer bulan önemli bir değişkendir. Davranış sorunlarının etiyojisi ve müdahalesine ilişkin çalışmalar çoğunluktadır.

Tez konusu ve amacıyla bağlantılı olarak davranış sorunlarının etiyojisini inceleyen çalışmalar arasından psikososyal etkenleri inceleyen çalışmalara ağırlık verilmiştir. Söz konusu çalışmalar; eşler arası problemler ve bu problemlerin boyutları, boşanma, anne ya da baba yoksunluğu, olumsuz anne baba tutumları ve anne babanın çocukla duyarsız iletişim biçimi, anne babanın çocuğun cinsiyetine göre farklı davranış biçimleri, ailenin etkisinde kaldığı kültürel özellikler, çocuğun düşük uyum düzeyi, fiziksel taciz ve ihmal gibi etkenlerin çocuklardaki sorun davranışlarını olumsuz etkilediğine işaret etmektedir (Abalı ve ark., 2006; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Kılıç ve Şener, 2005; Özbaran ve Aydın, 2007; Özbey, 2010; Öztürk ve Uluşahin, 2008; Savi, 2008; Shelton ve Harold, 2007; Tabak, 2007; Tahiroğlu ve ark , 2009; Ünsal, 2010; Vong ve ark., 2009; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yalom, 2008; Yap ve ark , 2010; Yılmaz, 2009). Anne-baba tutumlarının, çocuğun davranış sorunlarının gelişmesinde kritik bir öneme sahip olduğundan söz edilmektedir ve annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri olumsuz ya da cezalandırıcı tepkilerin çocukların sorun davranışlarıyla, ilişkili olduğuna vurgu yapılmaktadır (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Özbaran ve Aydın, 2007; Öztürk ve Uluşahin, 2008; Shelton ve Harold, 2007; Vong ve ark., 2009; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yalom, 2008; Yap ve ark., 2010). Benzer şekilde bol çatışmalı evlilik ilişkilerinin eşlerin daha sinirli olmalarına, tükenmişlik yaşamalarına ve çocuklarına karşı daha dikkatsiz ve hoşgörüsüz olmalarına neden olarak çocukların davranış sorunlarındaki artışın etkeni olacağından söz edilmektedir (Davies ve

Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Shelton ve Harold, 2007).

Davranış sorunlarına müdahale yöntemlerini inceleyen çalışmalar davranış sorunlarının gelişimine katkısı olan ailesel değişkenleri dikkate alarak davranış sorunlarına müdahalede, çocuklarıyla birlikte anne- babaların davranışlarının da şekillendirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Akran ve Üstün, 2005; Broadhead ve ark., 2009; Hautman ve ark., 2006; Havighurst ve ark., 2010; Jones ve ark., 2008). Bu bağlamda önerilen anne- baba eğitim programlarının etkinliğini inceleyen çalışmalar, aile ve toplumla işbirliği yapan, risk faktörlerini azaltan, koruyucu faktörleri destekleyen, multidisipliner (psikiyatrist, psikolog, hemşire, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, öğretmen vb.) yaklaşıma sahip, randomize kontrollü çalışmaların kullanıldığı ve uzun süreli sonuçların elde edildiği anne baba eğitim programlarının çocukların davranış sorunlarını hafifletmedeki başarılarına vurgu yapmaktadır.

I.3. DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Çocukları olumsuz duygular yaşadıkları anlarda anne babaların çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ve kurdukları iletişime duygu sosyalleştirme adı verilmektedir (Eisenberg ve ark., 1999; Gottman ve ark., 1996). Rahatlatma, sorunla başa çıkma için yardımcı olma gibi yöntemler olumlu duygu sosyalleştirme tepkileri olarak değerlendirilirken küçümseme ve cezalandırma gibi yöntemler olumsuz tepkiler olarak değerlendirilmektedir (Eisenberg ve ark , 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996; McElwin ve ark., 2007; Mirable ve ark., 2009; ; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2011; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012; Yap ve ark., 2010).

Çocuğun duygusal yetkinliğini ve yeterliliğini destekleyici duygu sosyalleştirme yaklaşımları çocuğa güvenli bir duygusal çevre yaratmayı, çocuğun duygularını anlamasına yardımcı olmayı, uygun duygusal tepkiler konusunda çocuğa model olmayı ve çocuğun kendi duygu düzenleme çabalarını takdir etmeyi içermektedir. Böylece bu yöntemler çocuğun duygu düzenleme becerilerine dönüşmektedir (Eisenberg ve ark., 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996; Yağmurlu ve Altan, 2010).

I.3.a Duygu Sosyalleştirme Tepkileri/Teknikleri

Yukarıda da belirtildiği gibi rahatlatma, sorunla başa çıkma için yardımcı olma gibi teknikler olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini oluştururken; küçümseme ve cezalandırma gibi teknikler olumsuz tepkiler olarak değerlendirilmektedir (Eisenberg ve ark., 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996; McElwin ve ark., 2007; Mirable ve ark., 2009; ; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2011; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012; Yap ve ark., 2010).

Duygu yoğunlaştırma teknikleri; saldırganlık ve azarlama gibi annelerin duygu yoğunlaştıran davranışları çocuğun sıkıntı kaynağına odaklanmasına yol açar ve sıkıntıyı azaltmada başarısız olur. *Fiziksel yatıştırma teknikleri;* annenin çocuğun duygusal uyarılmışlığını ve gerginliğini azaltma, çocuğu sakinleştirme çabalarını temsil eder. *Dikkat dağıtma teknikleri;* kendini yatıştırma, rahatlama arayışı gibi teknikler; çocuğun dikkatini sıkıntı odağından uzaklaştırır ve çocukların yaşadığı sıkıntıyı azaltır (Mirable ve ark., 2009).

Duyguya odaklı tepki; çocuğun duygusal olarak uyarıldığı durumlarda annenin çocuğunu daha iyi hissettirme girişimlerini ve desteğini içerir. *Duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler;* annenin çocuğunu duygularını ifade etmesi konusundaki yardımlarını ve cesaretlendirmesini içerir. *Soruna odaklı tepkiler;* annenin çocuğu duygusal olarak zorlayan

sorunu çözmeye yardımcı olacak girişimleridir. Sözü edilen olumlu tepkilere ek olarak; çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltan *küçümseyici tepkiler*, çocuğun ifadesini sözel ya da fiziksel cezalarla karşılayan *cezalandırıcı tepkiler* ve çocuğun olumsuz duygusunu üzüntü ile karşılayan *ebeveynde sıkıntı tepkileri* olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileridir (Eisenberg ve ark., 1999; Gottman ve ark., 1996; McElwin ve ark., 2007; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2011; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012; Yap ve ark., 2010).

Kuramsal olarak, anne babalar çocuğun üzüntüsüne, çocuğun dikkatini potansiyel üzüntü kaynağından uzaklaştırarak yanıt verdiklerinde başarılı duygu düzenleme gerçekleşmektedir. Çünkü bu tip anne baba tutumları çocuğun duygusal uyarılmışlığını azaltmaya yardımcı olur. Kızgın ya da cezalandırıcı anne baba tutumları çocuğun duygu düzenleme gelişimini engeller, çünkü bu tip anne baba tutumları çocuk için zayıf duygu düzenleme modeli oluşturur ve çocuğun özerk olarak düzenlemekte zorlanacağı aşamaların sıkıntısını artırır (Mirable ve ark., 2009).

I.3.b Duygu Sosyalleştirme Modelleri

Duygu sosyalleştirme ile davranış sorunları arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan birkaç modelden söz edilmektedir (Chaplin ve ark., 2010). Bunlar; duygu yetkinliği, farklılaşan duygular ve potansiyel birleşim modelidir.

Duygu Yetkinliği (Emotion Competence) Modeli; Saarni'nin (1990) tanımladığı duygu yetkinliği kavramından yola çıkılarak oluşturulmuştur (Akt. Thompson, 1998). Saarni'ye (1990) göre duygu yetkinliği diğerlerinin duygularının farkında olma, duygu ifade düzeyi, empati ve hissettiği ve dışa vurduğu duyguların ayırımında olma gibi duygusal yeterlilik özellikleridir (Akt. Saarni, 2011). Söz konusu model ise çocuğun duygularını cezalandırmak ya da küçümsemek yerine, duygusal yetkinliğini arttırmaya yönelik destekleyici anne baba

tepkilerini(duygu koçluğu) amaçlar. Duygusal yetkinlik, bireyin kendi duygularını ve başkasının duygularını anlamasını ve bu duyguları uygun bir biçimde ifade edip düzenlemesini içerir. Anne babaların bu şekilde gerçekleştirdiği sosyalleştirme ileriki yıllarda çocuğun psikopatoloji riskini azaltmakta ve çocuğun sosyal yetkinliğini de arttırmaktadır (Denham, 1993). Ancak bu model neden duygu koçluğundan yoksun bazı çocukların dışsal psikopatoloji (davranım bozukluğu vb.) , bazılarının ise içsel (depresyon vb.) psikopatoloji gösterdiğine cevap vermemektedir (Denham, 2007).

Farklılaşan Duygular (Differential Emotions) Modeli temelini Izard' ın (1977) farklılaşan duygular teorisinden alır. Izard' a (1977) göre her bir duygunun farklı bir motivasyonu ve hizmet ettiği farklı bir işlevi vardır (Akt. Abe ve Izard, 1999). Örneğin, ilgi duygusu motivasyonunu dikkatten alır ve çabuk kavrama, öğrenme sağlar. Korku koruyucu davranışlara sebep olur, öfke hedefin önündeki engellere karşı düşünce ve eylemlere zemin hazırlar (Magaci ve Mcfadden, 1996). Benzer şekilde anne babaların kız çocuklarının daha çok üzüntü ve kaygı duygularının sosyalleştirildiğini ve anne babalığa yayılan bu tutumun kız çocuklarının kaygı ve üzüntü duygularına yol açan zor durumlarla başa çıkma becerilerine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Ancak böyle bir örüntü uygun olmayan durumlarda - mesela uygun duygunun öfke olduğu durumlarda- da kız çocuklarının üzüntü ve kaygı duygularına odaklanmalarına da sebep olmaktadır. Seçici duygu sosyalleştirme özellikle düşük sosyoekonomik sınıf gibi stresli çevrelerde pasif başa çıkma, abartılmış üzüntü, umutsuzluk ve olası depresyona yol açmaktadır (Kenan ve Hipwell, 2005).

Potansiyel Birleşim (Potential Combined) Modeli; diğer modellerde açıklanan duygusal yetkinlik eksikliği olan ya da cinsiyet rolüne bağlı olarak belirli duyguların desteklendiği çocukların hepsinde psikopatoloji görülmeyebileceğini belirtir. Modele göre büyük olasılıkla bu iki modelin birleşimi çocuklarda psikopatolojiye yol açmaktadır. Örneğin,

duyguları tartışmayan/ yorumlamayan bir annenin çocuğunun kendi duyguları ile ilgili farkındalığı az olur ve bu çocuk olumsuz duygularıyla uygun olmayan yollarla (kontrol edilemez ağlama krizleri, fiziksel saldırganlık gibi) başa çıkmaya çalışır. Buna ek olarak anne çocuğunu özellikle üzüldüğünde cezalandırıyorsa, çocuk olumsuz duyguya sebep olan bir durumda büyük olasılıkla üzüntüsünü bastırır ve üzüntü yerine saldırgan davranışlar sergiler. Bu örüntü de uzun dönemde davranış sorunlarına yol açmaktadır (Chaplin ve ark., 2010).

I.3.c Duygu Sosyalleştirme Özellikleri

Duyguların anne baba tarafından sosyalleştirilmesi; çocuklarının deneyim ve duygularını dikkate alan anne babaların inanç, hedef ve duygu düzenlemelerini içerir. Duygu sosyalleştirme anne babaların çocuklarının duyguları ile ilgili farkındalığına ve bunları anlamlandırmasına işaret eder, çocuklara duygu yönetiminde yardımcı olur (Denham, 2007). Destekleyici ve yapıcı anne baba tutumları çocukların erken yaşlarında daha kritik önem taşır (Warren ve Stifter, 2007). Ailesel risk faktörleri gibi bağlamsal özelliklerin duygu sosyalleştirmeye etkileri ve söz konusu etkilerin çocuğun duygu düzenlemesi ile ilişkilerinin incelendiği bir çalışmada, yoksulluk, psikopatoloji, düşük eğitim düzeyi gibi çeşitli ailesel risk faktörlerinin anne baba üzerinde yük ve ekstra kaygı oluşturarak saldırganlığı ve kontrolcü tutumları arttırdığı, böylelikle destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin de arttığından söz edilmektedir (Shaffer ve ark., 2012).

Çocuğun olumsuz tepkileri, bu tepkilerdeki ısrarı, annenin hevesini çocuğun karşılıksız bırakması gibi etkenler duygu düzenlemenin bir parçası olan duygu sosyalleştirme biçimlerini yordamaktadır (Denham, 2007). Çocuğun dil gelişimi de duygu sosyalleştirme ve duygu düzenleme üzerinde etkilidir ve çocuğun dili zayıf kullanımı annenin çocuğuna yardım etme yöntemlerini (sosyalleştirme yöntemlerini) de etkiler. Sözel kavrama puanları düşük çocukların anneleri, sözel kavrama puanları yüksek çocukların annelerine göre daha az

açıklayıcı tutum sergilemektedir. Bu da duygu düzenleme için dengesiz bir sosyalleşmeye sebep olur (Stansbury ve Zimmerman, 1999). Bunlara ek olarak çocukların bağlanma biçimleri ile sosyalleşme gelişimlerinin bağlantı olduğu belirtilmektedir. Güvenli bağlanan çocukların annelerine karşı istekli ve işbirlikçi tutumu ile başarılı duygu sosyalleştirme arasında pozitif yönde bir ilişki görülmektedir. Buna karşılık güvenli bağlanmayan çocuğun annesine karşı istekli tutumunun bu anlamda yarar sağlamadığı belirtilmektedir (Kochanska ve ark., 2010).

Duygu yoğunlaştırma teknikleri tüm çocuklar için olumsuz sonuçlarla bağlantılıyken, yatıştırma teknikleri fazla duygusal tepki gösteren çocuklara, dikkat dağıtma teknikleri ise fazla tepki göstermeyen çocuklara daha yararlı görünmektedir. Bu bulgulara rağmen çocuğun tepki düzeyi; annelerin sosyalleştirme düzenlemeleri ile çocuğun gözlenen duygu düzenlemesi arasında aracı değildir (Mirable ve ark., 2009).

Duygu sosyalleştirme tepkileri ile anne babalık tarzları arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışmaya göre; duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ile tümevarımsal sorgulama arasında zayıf ama pozitif, itaat isteği ile negatif yönlü bir ilişkiden söz edilmektedir. Duygu odaklı sosyalleştirme tepkileri , anne şefkati ile bağlantılı iken, sorun odaklı sosyalleştirme tepkileri tümevarımsal sorgulama ve şefkat ile bağlantılı görülmüştür. Cezalandırıcı sosyalleştirme tepkileri ise itaat isteği ve genel cezalandırıcı davranışlarla pozitif, anne şefkati ile negatif yönde bir ilişkiye işaret etmektedir. Küçümseyici tepkiler itaat isteği ile ilişkili bulunmuş, cezalandırıcı davranışlarla da pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Son olarak annede sıkıntı tepkileri ile şefkat arasında negatif ama zayıf bir ilişkiden söz edilirken, itaat isteği ile güçlü ve olumlu bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012).

Anne babalar ile çocuk arasındaki duygusal bağlantıyı arttırırken, anne babalık ile ilgili yanlış inanç ve davranışların değişmesine cesaretlendiren “ Çocukları Dikkate Almak

(Tunning Into the Kids) ” adlı bir müdahale programından söz edilmektedir. Bu müdahale programına katılan anne babaların, katılmayan anne babalara göre duyguları ile ilgili farkındalığın, duygu düzenlemede gelişmelerin daha fazla olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak uygun olmayan duygusal inanış ve davranışların da azaldığı görülmüştür (Havighurst ve ark., 2010).

Duygu sosyalleştirme tepkilerinin cinsiyete göre değiştiği belirtilmektedir. Kız çocukları daha çok üzüntü ve kaygı duygularına, erkek çocukları ise daha çok öfke duygularına destekleyici tepki beklemektedir (Chaplin ve ark., 2010). Son olarak, Stansbury ve Zimmerman’ a (1999) göre çocuğun problem davranışlarına sebep olan duygu sosyalleştirme tepkileri, anneyi en az zorlayan yöntemleri içerir.

1.3.d Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Çocuğa Etkileri

Çocuğun duygularının farkında olan, onları kabul eden ve çocuğa duygu yönetiminde rehberlik eden anne babaların çocukları akranlarıyla daha az olumsuz etkileşim göstermekte ve daha az sorun davranış sergilemektedir. Çocuğun duygusunu sorgulayan, duruma uygun duygusal yaşantılarını küçümseyen ve destekleyici olmayan anne baba tutumları ise çocuğun duygu düzenlemesini kötü yönde etkilemektedir (Gottman ve ark., 1996).

Duygu sosyalleştirme ayrıca; çocukların duygularının onaylanmasını ve çocukları diğerlerinin duygusal ipuçlarına duyarlılığında artışı sağlamaktadır ve çocuklar bu duyarlılığı diğerlerine yararlı olabilmek (özgeci) ve işbirliği için kullanmaktadır (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007) . Eisenberg ve arkadaşlarının 1999’ da yaptıkları çalışmaya göre ise ebeveynlerin destekleyici tepkileri ile çocuğun oyun esnasında diğer çocuklarla paylaşım ve koordinasyonu yüksek ilişkili bulunmuştur.

Duygu sosyalleştirme çocukların üst düzey duygu ifadesi ve duygusal becerilerini hızlandırabildiği gibi tam tersine çocukların zararlı olan ilişkisel saldırganlığı ile de bağlantılıdır (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007). Eleştirel ve saygısız anne tepkileri çocuğun duygularını bastırmasına sebep olur ve çocuğun duygularını kontrol etmesine yardımcı olan ipuçlarını öğrenmesini engeller (Yağmurlu ve Altan, 2010). Annenin ihmalkar duygu sosyalleştirmeleri çocuğun saldırgan davranışlarının önüne geçmesini daha da zorlaştırır; çünkü böyle çocuklar davranış ve duygu ile uyumlu davranış arasındaki bağlantıyı kuramazlar. Bununla birlikte çift yönlü bir etkileşimde söz konusu olabilir. Yani; annelerin yüzeysel duygu yorumlarını çocukların saldırgan davranışları da ortaya çıkarıyor olabilir. Annelerin olumlu duygu temaları çocukların ilişkisel saldırganlığı ve saldırgan davranışları ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Özellikle, konuşma aralarında olumlu duygulardan ne kadar çok bahsederse, akranlarıyla etkileşimde o kadar az saldırganlık göstermektedir (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007).

Olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini daha az, olumsuz tepkileri daha çok sergileyen annelerin ergen çocukları problem çözme etkileşimlerinde duygusal bozukluğun yanı sıra duygu düzenlemede de uyumsuzluk sergilemektedir. Buna ek olarak böyle çocuklar anneleri ile etkileşimlerinde depresif belirtiler göstermektedir (Yap ve ark., 2010). Vong ve arkadaşlarının 2009' da yaptıkları bir çalışmaya göre ebeveynlerin destekleyici olmayan tepkileri ile çocukların olumsuz duygulanımı arasında anlamlı ilişki vardır. Aynı çalışmaya göre çocuğun olumsuz duygulanımı ile evlilik çatışmasının etkileşimi babaların destekleyici olmayan tepkilerini annenin ise olumsuz ifadelerini ortaya çıkarmaktadır. McElwin ve arkadaşlarına (2007) göre annelerin çocukları hakkında rapor ettiği problem davranışlarla, çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri üzücü ve cezalandırıcı tepkilerin ilişkili olduğu görülmektedir.

Bunlara ek olarak daha çok mutluluğu ifade eden annelerin okul öncesi çocukları akranları arasında duygusal olarak daha dengeli ve daha olumlu görülmektedir. Şiddetli ve sık öfke ifade eden annelerin çocukları ise okul öncesi çocuklarının arkadaşları arasında sık sık öfke gösterileri ile ilişkilidir (Warren ve Stifter, 2007).

Özetle;

Yurt içinde yapılan çalışmalar için yeni bir kavram olan duygu sosyalleştirme olgusu ile ilgili ülkemizde yapılmış az sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir. Uluslararası yayınlarda ise duygu sosyalleştirme ile ilgili çalışma ve ilişkisi incelenen değişken yelpazesi daha geniştir. İlgili yayınlar gözden geçirildiğinde olumlu ve olumsuz duygu sosyalleştirmenin çocuğa etkisi ve duygu sosyalleştirme sürecini etkileyen faktörler ile ilgili yayınlar dikkati çekmektedir.

Söz konusu çalışmalarda; sorunla başa çıkma için yardımcı olma gibi teknikler olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini oluştururken; küçümseme ve cezalandırma gibi teknikler olumsuz tepkiler olarak değerlendirilmektedir (Eisenberg ve ark., 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark , 1996; McElwin ve ark., 2007; Mirable ve ark., 2009; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2011; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012; Yap ve ark., 2010). Duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğa etkilerini inceleyen çalışmalar olumlu duygu sosyalleştirmenin yararlarına, olumsuz duygu sosyalleştirmenin zararlarına da dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışmalara göre olumlu duygu sosyalleştirme çocukların duygularının onaylanmasını sağlar, duygusal becerilerini artırır; bu sayede çocuğun diğerlerinin duygusal ipuçlarına duyarlılığı ve işbirliği becerisi artar (Eisenberg ve ark., 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996). Olumsuz duygu sosyalleştirme ise çocuğun duygu düzenlemesini kötü yönde etkilemenin yanı sıra, çocuğun duygularını bastırmasına sebep olur, duygularını kontrol etmesine yardımcı olan ipuçlarını

öğrenmesini engeller ve saldırgan davranışlarının önüne geçmesini daha da zorlaştırır; çünkü böyle çocuklar davranış ve duygu ile uyumlu davranış arasındaki bağlantıyı kuramazlar. Ek olarak olumsuz duygu sosyalleştirmelerin çocukların sorun davranışlarındaki artış ile ilişkili olduğundan söz edilmektedir (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; McElwin ve ark., 2007; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yap ve ark., 2010).

Duygu sosyalleştirme sürecini etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmalarda çocuğun olumsuz tepkileri, bu tepkilerdeki ısrarı, annenin hevesini çocuğun karşılıksız bırakması, çocuğun dili zayıf kullanımı, güvensiz bağlanma biçimi, itaat isteyen ve cezalandırıcı anne babalık tarzları gibi özelliklerin duygu sosyalleştirme sürecini olumsuz etkilediğinden söz edilmektedir (Chaplin ve ark., 2010; Denham, 2007; Havighurst ve ark., 2010; Kochanska ve ark., 2010; Mirable ve ark., 2009; Stansbury ve Zimmerman, 1999; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012).

I.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kuramsal çerçeve ve ilgili yayınların da işaret ettiği gibi çocuklarda davranış sorunlarının şiddeti arttıkça ileride çocuğu, ailesini ve toplumu önemli derecede etkileyen durumların (Davranım bozukluğu, madde kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları vb.) oluşma riski artmaktadır (Ercan, 2008; Meere, 2008; Yalom, 2008) ve anne- baba tutumlarının, çocuğun davranış sorunlarının gelişmesinde kritik bir öneme sahip olduğundan söz edilmektedir (Abalı ve ark., 2006; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Kılıç ve Şener, 2005; Özbaran ve Aydın, 2007; Özbey, 2010; Öztürk ve Uluşahin, 2008; Savi, 2008; Shelton ve Harold, 2007; Tabak, 2007; Tahiroğlu ve ark., 2009; Ünsal, 2010; Vong ve ark., 2009; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yalom, 2008; Yap ve ark., 2010; Yılmaz, 2009). Örneğin, annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri olumsuz ya da cezalandırıcı tepkilerin çocukların sorun davranışlarıyla, ilişkili olduğu bilinmektedir (Garner, Dansmore ve

Southam- Gerrow, 2007; McElwin ve ark., 2007; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yap ve ark., 2010). Benzer şekilde çok ve şiddetli çatışan anne babaların çocuklarına karşı daha sinirli, tahammülsüz, dikkatsiz ve duyarsız olma eğiliminde oldukları gözlenmekte ve buna bağlı olarak da çocukların davranış sorunlarında bir artış olacağından söz edilmektedir (Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Bu ve buna benzer birçok sebeple davranış sorunlarına müdahalede, çocuklarıyla birlikte anne- babaların davranışlarına da rehberlik edilmesi gerekmektedir (Akran ve Üstün, 2005; Broadhead ve ark., 2009; Hautman ve ark., 2006; Havighurst ve ark., 2010; Jones ve ark., 2008).

Bu tezin temel amacı yazında sıklıkla sözü edilen anne baba çatışma algısı, çocuğu duygusal olarak destekleyen veya desteklemeyen anne baba tutumları ve çocuğun davranış sorunları arasındaki iç içe geçmiş ilişkilerin bir aracı role işaret edip etmediğinin incelenmesidir. Ayrıca alınan ölçümlerin çocukların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi ve söz konusu değişkenlerin alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelenmesi tezin ikincil amaçlarıdır.

Tezin amacı ile uyumlu olarak anne- baba çocuk ilişkilerinin davranış sorunlarına katkısının belirlenmesi erken müdahale şansını arttırabilir ve aile eğitimlerine rehberlik edebilir. Ayrıca davranış sorunlarına katkısı olduğu belirlenen aile etkileşimlerine aile eğitimleri ile müdahalede bulunmak psikiyatri kliniklerine başvuru ihtiyacını azaltabilir. Böylece çocuklar kliniklere başvurmadan ya da tanı almadan, sadece aile etkileşimlerindeki düzenlemelerle davranış sorunlarını azaltabilir ve sağlıklı davranış örüntüleri geliştirebilirler.

Bu çerçevede araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir:

1) Çocukların davranış sorunları düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

2) Çocukların anne bildirimlerine dayanan davranış sorunları ile öğretmen bildirimine dayanan davranış sorunları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

3) Çocukların davranış sorunları düzeyi ile algıladıkları anne- baba çatışması arasında anlamlı ilişki var mıdır?

4) Çocukların davranış sorunları düzeyi ile annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişki var mıdır?

5) Çocukların algıladıkları anne- baba çatışması, davranış sorun düzeyini ne kadar yordamaktadır ve bu ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri aracı rol oynamaktadır mıdır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve işlemi açıklanarak, araştırmanın yöntemi ele alınmıştır.

II.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma Hatay ili İskenderun ilçesi sınırları içerisinde bulunan devlet ve özel ilköğretim okullarına devam eden 9– 13 yaş grubu çocukların davranış sorunları ile algıladığı evlilik anne baba çatışması arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolünün olup olmadığının incelenmesine yönelik betimsel bir çalışmadır.

II. 2 ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini Hatay'ın İskenderun ilçesinde bulunan çeşitli sosyoekonomik çevrelerdeki ilköğretim okullarında öğrenim gören anne ve babası ile birlikte yaşayan, psikiyatrik tanı almamış 138' i kız, 128' i erkek 266 çocuk oluşturmaktadır. İlgili veriler örnekleme oluşturan çocuklardan çocukların anneleri ve öğretmenlerinden toplanmıştır.

9- 13 (4. - 6. sınıf) yaş arası öğrenci, anne ve bu öğrencilerin öğretmenlerine veri toplama araçlarını oluşturan ölçeklerden yaş ve sınıf dağılımı eşit olacak şekilde 490 takım dağıtılmış ve 332 tanesi araştırmacı tarafından geri toplanabilmiştir. Söz konusu takımlardan hem çocuk, hem anne, hem de öğretmenler tarafından tam olarak doldurulmuş olan 266 tanesi araştırmaya dahil edilmiştir. Geri dönmeyen ve eksik ya da hatalı biçimlerde doldurulan 224 takım veri kaybı bulunmaktadır. Söz konusu veri kayıpları Tablo II.1 de görüldüğü gibi sınıf düzeyi dağılımında farklılığa sebep olmuştur.

Çocuk katılımcıların yaşları 9– 13 yaş (4. - 6. Sınıf) arası değişmektedir ve yaş ortalaması 10. 75' tir. Çocukların ve annelerin demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo II. 1 ve Tablo II. 2' de verilmiştir.

Tablo II.1 Çocukların Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

		N	%	Yaş Ortalaması
CİNSİYET	KIZ	138	51. 7	10. 74
	ERKEK	128	49. 3	10. 73
SINIF	4.SINIF	102	38. 2	9. 61
	5.SINIF	112	41. 9	11
	6.SINIF	53	19. 8	12. 04

Tablo II. 1 incelendiğinde örnekleme oluşturan çocukların cinsiyet dağılımının (% 51. 7 ve % 49. 3) ve cinsiyete göre yaş ortalamalarının (10. 74 ve 10. 73) birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Ek olarak sınıf düzeyine göre dağılımın ise 4. ve 5. sınıf düzeylerinde yoğunlaştığı (%38. 2 ve % 41. 9) , 6. Sınıf düzeyindeki çocuk oranının (% 19. 8) diğer sınıf düzeylerindeki çocuk oranının yarısına yakın bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin büyük bir kısmının (% 73. 4) araştırma verilerinin toplandığı sırada çalışmadığı görülmektedir. Ek olarak söz konusu annelerin eğitim düzeyleri incelendiğinde ilkokul mezunu olma oranı (% 36) dağılımın en yüksek oranını oluştururken, arkasından lise mezunu oranı (% 32. 2) gelmektedir. Sadece okuryazar anne oranı ise dağılımın sadece % 0. 7' sini oluşturmaktadır.

Tablo II.2 Annelerin Çalışma ve Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

		N	%
ÇALIŞMA DURUMU	ÇALIŞIYOR	66	24.7
	ÇALIŞMIYOR	196	73.4
EĞİTİM DURUMU	SADECE OKURYAZAR	2	0.7
	İLKOKUL MEZUNU	96	36
	ORTAOKUL MEZUNU	27	10.01
	LİSE MEZUNU	86	32.2
	LİSANS ve ÜSTÜ MEZUNU	47	17.6

II.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama amacıyla, çalışmanın amaçlarına uygun bulunan 5 ölçek kullanılmıştır. Çocuk katılımcıların algıladığı anne- baba çatışmasını değerlendirmek için “Çocukların Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Annelere; demografik özelliklerle ilgili bilgileri toplamak amacıyla “ Kişisel Bilgi Formu” , çocuklarının davranış sorunlarını derecelendirmek amacıyla “ Yenilenmiş Connors Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği- Kısa Form” ve duygu sosyalleştirme tepkilerini belirlemek amacıyla “ Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği” uygulanmıştır. Öğretmenlere ise çocukların davranış sorunlarını değerlendirmede ikinci bir kaynak olması düşünülerek, öğrencilerin sınıf içi davranışlarının derecelendirilmesi amacıyla geliştirilen “ Connors Öğretmen Derecelendirme Ölçeği- Kısa Form uygulanmıştır.

II.3.a Kişisel Bilgi Formu

Çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, anne- baba eğitim durumu, anne- baba çalışma durumu, okul dışındaki etkinlikler, TV izleme ve bilgisayar alışkanlığı gibi

sosyo- demografik özellikleri kapsayan maddeler içermektedir. Anneler tarafından yanıtlanmıştır.

II.3.b Çocuğun Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği (ÇEÇAÖ)

Grych, Seid ve Fincham (1992) tarafından bilişsel- bağlamsal çerçeve hipotezi temelinde geliştirilen ölçeğin orijinal adı Children' s Perception of Marital Conflict- CPIC ' tir. 9- 12 yaş arası çocukların anne- baba arasındaki çatışmaya ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlayan 35 maddeden oluşmaktadır.

“Çatışmanın özellikleri” 17 madde (Çatışmanın sıklığı, yoğunluğu, çatışmanın çözümlenmesi) , “ tehdit” 9 madde (Anne- baba arasındaki çatışma sırasında çocuğun kendini çaresiz hissetmesi ve korkması) ve “ kendini suçlama” 9 madde (Çocuğun anne- baba arasındaki çatışmadan dolayı kendini suçlu hissetmesi ya da çocuğun anne- baba arasındaki tartışmalarının kendisinden kaynaklandığına inanması) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır.

Her madde için “ doğru” , “ Bazen – biraz doğru” , “ Yanlış” seçeneklerinden biri işaretlenmektedir. “ Doğru” 2 puan, “ Bazen- biraz doğru” 1 puan ve “ Yanlış” 0 puan almaktadır. Toplam 10 madde ters puanlanmaktadır. Her bir alt ölçek puanı yükseldikçe çocuğun algıladığı çatışma da yükselmektedir. Alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır (* ters kodlanan maddeler):

Çatışma özellikleri; 1* , 2* , 4, 7, 8, 9* , 11, 14, 15* , 19* , 20* , 24, 25* , 27, 28* , 31, 33

Tehdit; 5, 10, 12, 17, 22, 23, 29, 32, 35

Kendini suçlama; 3, 6* , 13, 16, 18, 21, 26, 30, 34*

Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, çatışmanın özellikleri için . 83, tehdit için . 76 ve kendini suçlama için ise . 85 olarak belirtilmiştir (Grych, Seid ve Fincham, 1992). Ölçeğin Türkçe' ye uyarlaması ve geçerlik güvenirlik çalışması Ulu ve Fışiloğlu (2004) tarafından yapılmıştır ve ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısının orijinal formla tutarlılık gösterdiği, iç tutarlılığının " Çatışma özellikleri" boyutu için . 84, " Tehdit" boyutu için . 78 ve " Kendini suçlama" için . 77 olduğu görülmüştür. İki haftalık test tekrar test güvenirliği alt ölçekler için . 88, . 77 ve . 77 olarak bulunmuştur.

II.3.c Çocuğun Olumsuz Duygusuyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ)

Anne babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla Fabes ve arkadaşları (1990) tarafından geliştirilen “ Çocukların Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği” [Coping with Children’ s Negative Emotions Scale (CCNES)] çocukların deneyimlediği öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguları içeren 12 senaryodan oluşmaktadır. Her senaryoyu çocuğun olumsuz duygusuna 6 farklı tepki izlemektedir. Söz konusu altı tepki; ÇODBÇÖ’ nün alt ölçeklerini oluşturmaktadır. Alt ölçeklerden birine adını veren “*Probleme odaklı tepkiler (POT)*” ebeveynin olumsuz duyguya sebep olan sorunu çözmesi için çocuğuna yardım girişimlerini kapsarken, “ *Duyguya odaklı tepkiler (DOT)*” anne- babanın çocuğun daha iyi hissetmesine yardımcı girişimlerini içermektedir. Diğer alt ölçekleri oluşturan tepkiler; çocuğun duygusal ifadesini destekleyici girişimleri içeren “*Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler (DİT)*” , çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltan “*Küçümseyici tepkiler (KT)*” , çocuğun ifadesini sözel ya da fiziksel cezalarla karşılayan “*Cezalandırıcı tepkiler (CT)*” ve çocuğun olumsuz duygusunu üzüntü ile karşılayan “*Ebeveynde Sıkıntı (ES)*” alt ölçeğidir. Anne- babalardan her senaryoyu okuduktan sonra olası tepki seçeneklerini ne sıklıkla kullanabileceğini oylaması istenir. Ölçek a ile f arasında maddeleri olan 12 sorudan oluşmaktadır ve her alt ölçek için alınan puanlar

arttıkça söz konusu tepki sıklığı azalmaktadır. Tepki seçeneklerine göre maddeler Tablo II. 3’ de gösterilmektedir.

Tablo II.3 Çocuğun Olumsuz Duygusuyla Başa Çıkma Ölçeği Tepki Seçeneklerine Göre Maddelerin Sınıflandırılması

TEPKİ SEÇENEKLERİ	<i>Probleme odaklı tepkiler</i>	<i>Duyguya odaklı tepkiler</i>	<i>Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler</i>	<i>Küçümseyici tepkiler</i>	<i>Cezalandırıcı tepkiler</i>	<i>Ebeveynde Sıkıntı</i>
SENARYO MADDELERİ	1c, 2d, 3c, 4f, 5b, 6f, 7a, 8b, 9d, 10e, 11d, 12a	1f, 2b, 3d, 4e, 5a, 6a, 7b, 8f, 9f, 10d, 11e, 12c	1e, 2e, 3e, 4b, 5f, 6e, 7f, 8a, 9a, 10c, 11f, 12b	1d, 2c, 3b, 4c, 5c, 6b, 7d, 8d, 9c, 10f, 11a, 12f	1b, 2f, 3f, 4a, 5d, 6d, 7e, 8e, 9e, 10b, 11c, 12e	2a, 3a, 5e, 6c, 7c, 9b, 10a, 11b, 12d

Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayıları . 69 ile . 85 arasında değişmektedir (Fabes ve ark., 2002). Ölçeğin Türkiye uyarlaması Yağmurlu, Yavuz ve Altan (2012) tarafından yapılmış olup iç tutarlılık katsayıları . 54 ile . 88 arasında değişmektedir.

II.3.d Connors Öğretmen Derecelendirme Ölçeği Kısa Form (CÖDÖ-28)

Connors (1969) tarafından geliştirilen 39 maddelik Connors Öğretmen Derecelendirme Ölçeği, orijinal adıyla Connors’ Teacher Rating Scale, daha sonra yine Connors (1973) tarafından 28 maddelik kısa form haline getirilmiştir. Çocuklarda görülen sorunlu davranışları saptamak amacıyla kullanılan CÖDÖ- 28’ in Türkiye uyarlaması Dereboy ve arkadaşları (2007) tarafından tamamlanmış ve iç tutarlılık katsayıları tüm CÖDÖ– 28 için . 95 olarak bulunmuştur. CÖDÖ- 28’ in hem iç güvenilirlik ve test tekrar test güvenilirliğinin bulunduğu, hem de yordama ve yapı geçerliklerinin olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir. (Dereboy ve ark., 2007) .

Dereboy ve arkadaşlarının (2007) yaptığı uyarlama çalışmasında 3 faktörün ölçeğin ana çatısını oluşturduğu görülmektedir. Bunlar, Dikkat Eksikliği (DE) , Hiperaktivite/ Ataklık

(H/ A) ve Davranım Bozukluğu (DB) olmak üzere 3 temel boyuta ek olarak diğer maddeleri içeren “ Diğer Sorunlar” dır.

Ölçek 28 sorudan oluşan 4lü likert tipi (0: Hiçbir zaman, 1: Nadiren, 2: Sıklıkla, 3: Her zaman) bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yıkıcı bozukluklara özgü belirtilerin yoğunluğunu göstermektedir. Alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır;

Dikkat eksikliği; 7, 18, 20, 21, 22, 26, 27, 28

Hiperaktivite; 1, 2, 3, 4, 6, 14, 15, 16

Davranım bozukluğu; 8, 11, 12, 19, 23, 24, 25

Diğer sorunlar; 5, 9, 10, 13, 17

“Conners Öğretmen Derecelendirme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Form” un daha geniş bir örnekleme Türkiye uyarlama çalışmaları yakın zamanlarda Kaner, Büyüköztürk ve İşeri (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Dereboy ve arkadaşlarının (2007) uyarladığı form kullanılmıştır.

II.3.e Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği Kısa Form (CÖDÖ-28)

Daha önce sözü edilen Conners Derecelendirme Ölçeklerinin ana baba formu olan “Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği- Kısa Formu (CEDÖ-27)” nun Türkiye uyarlaması Kaner, Büyüköztürk ve İşeri (2011) tarafından yapılmış olup, “Karşı Gelme”, “Bilişsel Sorunlar/ Dikkat Eksikliği”, “Hiperaktivite” ve “DEHB” (Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) olmak üzere 4 alt boyut içermektedir. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları . 73 ile . 86 arasında, iki yarı güvenirlik katsayıları ise . 72 ile . 85 arasında değişmektedir

Ölçek, öğretmen formunda olduğu gibi 4' lü likert tipi 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe belirtilerin şiddetinin arttığı görülmektedir ve alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır;

Karşı gelme; 2, 6, 11, 16, 20, 24

Bilişsel Sorunlar/ Dikkat eksikliği; 3, 8, 12, 17, 21, 25

Hiperaktivite; 4, 9, 14, 18, 22, 26

DEHB;1, 5, 7, 10, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27

III.3. İŞLEM

Alınan etik kurul onayı ile birlikte okul idarelerinden de izin alınmıştır. Uygulama öncesinde okul idaresinden, sınıf öğretmenlerinden ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan çocukların ailelerinden onay alınmıştır. Gönüllü olduğunu bildiren katılımcılara ölçekler araştırmacı tarafından uygulanmış ve öncesinde bilgilendirme yapılmıştır. Ölçek uygulamaları 20- 30 dk sürmüş ve bitiminde çocuklara dağıtılan ölçekler geri toplanmıştır. Annelere uygulanan veri toplama araçları, çocuklara teslim edilmiş ve çocuklar tarafından annelere ulaştırılmıştır. 10 gün içinde öğretmenler tarafından geri toplanmıştır. Öğretmenlere uygulanan veri toplama araçları ve annelerden gelen ölçekler uygulamadan sonra 10 gün içinde öğretmenlerden teslim alınmıştır. Anne ya da öğretmenler tarafından eksik ya da hatalı bir biçimde doldurulan ölçekler araştırmaya dâhil edilmemiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz bulgularına yer verilmiştir. Aktarılan tüm analizler SPSS 20. 00 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular çalışmanın amaçları doğrultusunda 3 aşamadan oluşmaktadır:

1. Çocuğun davranış sorunlarının cinsiyete göre karşılaştırılması
2. Anne ve öğretmen bildirimlerine dayanan davranış sorunları arasındaki korelasyonlar
3. Çocuğun davranış sorunları, algıladığı anne baba çatışması, duygu sosyalleştirme alt boyut puanları arasındaki korelasyonlar
4. Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması alt boyutları arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolü

Araştırmada duygu sosyalleştirme değişkeni; probleme odaklı, duyguya odaklı, duygu ifadesini kolaylaştıran, küçümseyici, cezalandırıcı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı alt boyutlarından alınan ölçümler ile belirlenmiştir. Çocuğun algıladığı anne baba çatışması ise çatışmanın özellikleri, tehdit ve kendini suçlama alt boyutlarından alınan ölçümlerle belirlenmiştir. Sözü edilen değişkenlerle ilişkisi incelenen davranış sorunları ise 2 farklı kaynaktan (anne ve öğretmen bildirimleri) elde edilen ölçümlerle değerlendirilmiştir. Karşı gelme, dikkat eksikliği ve hiperaktivite alt boyutlarından oluşan annelerin bildirdiği davranış sorunları ve dikkat eksikliği, hiperaktivite, davranım bozukluğu, diğer sorunlar alt

boyutlarının oluşturduğu öğretmenlerin bildirdiği davranış sorunları olmak üzere iki aşamalı ele alınmıştır.

IV.1 ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARININ CİNSİYETE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde; davranış sorunlarını incelemek amacıyla ölçüm alınan CEDÖ- 27 ve CÖDÖ- 28 alt ölçek puanlarını çocuğun cinsiyeti açısından karşılaştırmak amacıyla “Bağımsız Örneklem t- Testi “ uygulanmıştır. Analize ilişkin değerler Tablo III. 2’ de gösterilmektedir.

Tablo III.2 Cinsiyet Değişkenin CEDÖ- 27 ve CÖDÖ- 28 Alt Ölçek Puanları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin t- testi Değerleri

	KIZ ÇOCUKLARI		ERKEK ÇOCUKLARI		sd	t
	x	ss	x	ss		
CEDÖ- 27 (Anne bildirimleri)						
<i>Karşı Gelme</i>	4.40	3.22	5.09	3.89	265	1.58
<i>Dikkat Eksikliği 1</i>	3.05	3.32	4.33	4.08	265	2.82**
<i>Hiperaktivite 1</i>	2.74	2.90	3.79	4.73	265	2.20*
<i>DEHB</i>	8.47	6.20	9.67	7.06	265	1.48
<i>Toplam Puan 1</i>	17.24	12.28	20.91	15.24	265	1.85*
CÖDÖ- 28 (Öğretmen bildirimleri)						
<i>Dikkat Eksikliği 2</i>	3.82	3.98	4.99	4.46	265	2.27*
<i>Hiperaktivite 2</i>	4.42	4.06	6.57	5.31	265	3.72**
<i>Davranım Bozukluğu</i>	1.79	2.58	3.59	3.58	265	4.73***
<i>Diğer Sorunlar*</i>	3.39	1.97	3.34	2.00	265	.19
<i>Toplam Puan 2</i>	13.42	10.00	18.49	12.19	265	3.73***

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

Tablodan takip edilebileceği gibi cinsiyet grupları arasında “ Dikkat Eksikliği 1 ve 2”, “ Hiperaktivite 1 ve 2 ” ve “ Davranım Bozukluğu” alt ölçek puanları açısından anlamlı fark gözlenmektedir ve erkek çocuklarının söz konusu boyutlardan aldıkları puanlar kız çocuklarına göre daha yüksektir. Başka bir deyişle anne ve öğretmenlere göre erkek çocukları, kız çocuklarına göre daha fazla dikkat eksikliği, hiperaktivite ve davranım

bozukluğu sorunları göstermektedir. Bununla birlikte, annelerin bildirdiği karşı gelme ve DEHB sorunları ile öğretmenlerin bildirdiği diğer sorunlar* açısından cinsiyete göre fark saptanmamıştır.

Tüm sorunlar açısından bakıldığında da her iki kaynaktan alınan puanlar için kız ve erkek çocukları arasında anlamlı farklılık olduğu ve erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

IV.2 ÇOCUĞUN ANNE ve ÖĞRETMEN BİLDİRİMLERİNE DAYANAN DAVRANIŞ SORUNLARI ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR

Daha önce de belirtildiği gibi çocukların davranış sorunları anne ve öğretmen bildirimleri olmak üzere iki farklı kaynaktan elde edilen veriler ile değerlendirilmiştir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite boyutları ile tüm davranış sorunlarını temsil eden ölçek toplam puanları söz konusu veri toplama araçlarının ikisinde (CEDÖ- 27 ve CÖDÖ- 28) de ele alınmaktadır. Bu bağlamda, takipte kolaylık sağlaması açısından CEDÖ- 27 “Dikkat Eksikliği Sorunları” ve “Hiperaktivite Sorunları” alt boyut puanları ile ölçek toplam puanı “Dikkat Eksikliği 1” ve “Hiperaktivite 1” ile “Toplam puan 1”olarak, CÖDÖ- 28 “Dikkat Eksikliği Sorunları” ve “Hiperaktivite Sorunları” alt boyut puanları ile ölçek toplam puanı “Dikkat Eksikliği 2” ve “Hiperaktivite 2” ile “Toplam Puan 2” olarak rapor edilmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar araştırmanın tüm değişkenleri arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayıların birlikte yer aldığı Tablo III. 1’ de sunulmuştur.

CEDÖ- 27 alt boyutları arasındaki ilişkiler $p < .01$ düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü olmakla birlikte korelasyon katsayıları .56 ile .84 arasında değişmektedir (Bkz. Tablo III. 1). Ölçeğin alt boyutları arasında en düşük korelasyon katsayısına sahip ilişki .56 ile “Hiperaktivite 1” puanları ile “Dikkat Eksikliği 1” puanları arasında gözlenmiştir. En yüksek

Tablo III. 1 Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Katsayıları

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)
DAVRANIŞ SORUNLARI (ANNE) BİLDİRİMLERİ	(1) Karşı Gelme (CEDÖ- 27)	1																		
	(2) Dikkat Eksikliği (CEDÖ- 27)	.59**	1																	
	(3) Hiperaktivite (CEDÖ- 27)	.59**	.56**	1																
	(4) DEHB (CEDÖ- 27)	.67**	.84**	.63**	1															
	(5) Toplam 1 (CEDÖ- 27)	.82**	.86**	.76**	.95**	1														
DAVRANIŞ SORUNLARI (ÖĞRETİMEN) BİLDİRİMLERİ	(6) Dikkat Eksikliği (CÖDÖ- 28)	.20**	.43**	.23**	.33**	.34**	1													
	(7) Hiperaktivite (CÖDÖ- 28)	.19**	.08	.09	.10	.15**	.32**	1												
	(8) Davranım Bozukluğu (CÖDÖ- 28)	.21**	.25**	.14**	.21**	.24**	.55**	.71**	1											
	(9) Diğer Sorunlar (CÖDÖ- 28)	.20**	.29**	.12**	.24**	.25**	.56**	.41**	.47**	1										
	(10) Toplam 2 (CÖDÖ- 28)	.25**	.32**	.18**	.27**	.30**	.76**	.82**	.87**	.69**	1									
ÇOCUĞUN ALGILADIĞI ANNE- BABA ÇATIŞMASI	(11) Çatışma Özellikleri (ÇAEÇÖ)	.15**	.09	.11	.14*	.13*	.04	-.03	.03	.06	.02	1								
	(12) Tehdit (ÇAEÇÖ)	.11*	.07	.09	.10	.11	.03	-.05	-.06	-.05	.12	.41**	1							
	(13) Kendini Suçlama (ÇAEÇÖ)	.25**	.11	.14*	.12*	.17**	.19**	.24**	.22**	.04	.25**	.18**	.16**	1						
DUYGU SOSYALLEŞTİRME TEPKİLERİ	(14) Ebeveynde Sıkıntı (ÇODBÇÖ)	-.24**	-.18*	-.21**	-.14*	-.21**	-.06	-.15*	-.13*	-.03	-.14**	.01	-.10	-.17**	1					
	(15) Cezalandırıcı Tepkiler (ÇODBÇÖ)	-.25**	-.13*	-.23**	-.14*	-.20**	-.06	-.10	-.06	-.06	-.09	-.02	-.12	-.22**	.56**	1				
	(16) Küçümseyici Tepkiler (ÇODBÇÖ)	-.17**	-.02	-.12	-.04	-.10	-.05	-.15*	-.05	.02	-.06	-.07	-.04	-.09	.59**	.54**	1			
	(17) Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler (ÇODBÇÖ)	-.05	.04	.01	.08	.03	.09	-.07	-.02	.07	.11	.02	.08	-.06	.36**	.16**	.54**	1		
	(18) Duyguya Odaklı Tepkiler (ÇODBÇÖ)	.16**	.19**	.15*	.20**	.20**	.09	-.03	-.01	.10	.04	.12	.05	.00	.31**	.02	.47**	.67**	1	
	(19) Probleme Odaklı Tepkiler (ÇODBÇÖ)	.09	.15*	.10	.20**	.16**	.11	-.08	-.03	.12	.02	.04	.08	-.03	.32**	.05	.53**	.73**	.77**	1

* p<.05, ** p<.001, *** p<.005 Not: ÇODBÇÖ alt ölçek toplam puanları düştükçe tepki sıklığı artmaktadır. Söz konusu ters puanlama sebebiyle, negatif görünen ilişkiler pozitif, pozitif görünen ilişkiler negatif ele alınmaktadır.

korelasyon katsayısına sahip ilişki . 84 ile “Dikkat Eksikliği 1” puanları ile “DEHB” puanları arasında saptanmıştır.

Benzer şekilde CÖDÖ- 28 alt boyutları arasındaki ilişkiler $p < . 01$ düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü olmakla birlikte korelasyon katsayıları . 32 ile . 71 arasında değişmektedir.

Ölçeğin “Dikkat Eksikliği 2” puanları ile “Hiperaktivite 2” puanları arasında . 20 ile en düşük korelasyon katsayısına sahip ilişki elde edilmiştir. En yüksek korelasyon katsayısına sahip ilişki . 71 ile “Hiperaktivite” puanları ile “Davranım Bozukluğu” puanları arasında gözlenmiştir.

Söz konusu iki ölçeğin alt boyutlar arasındaki ilişkiler “Hiperaktivite 2” alt ölçek puanları ile “Dikkat Eksikliği 1” ve “DEHB” puanları arasındaki ilişkiler dışında $p < . 01$ düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü olmakla birlikte korelasyon katsayıları .12 ile . 43 arasında değişmektedir. En düşük korelasyon katsayısına sahip ilişki . 12 ile “Hiperaktivite” ve “Diğer Sorunlar” arasındaki ilişki iken, en yüksek korelasyon katsayısına sahip ilişki . 43 ile “Dikkat Eksikliği 1 ve 2” arasındaki ilişkidir. Ek olarak iki ölçeğin toplam puanları arasındaki ilişki de anlamlı ve pozitif yönlüdür ($r = . 30, p < . 01$).

III.3 ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI, ALGILADIĞI ANNE BABA ÇATIŞMASI ve DUYGU SOSYALEŞTİRME PUANLARI ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde ÇEÇAÖ alt ölçek (Çatışma Özellikleri, Tehdit, Kendini Suçlama) puanları ve ÇODBÇÖ alt ölçek [Probleme odaklı tepkiler (POT) , Duyguya odaklı tepkiler (DOT) , Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler (DİT) , Küçümseyici tepkiler (KT) , Cezalandırıcı tepkiler (CT) , Ebeveynde Sıkıntı (ES)] puanları ile CEDÖ- 27 ve CÖDÖ- 28 alt ölçek puanları arasındaki korelasyon düzeyini inceleyebilmek amacıyla “Pearson Korelasyon Analizi” kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo III. 1’ de sunulmuştur.

Söz konusu ilişkiler aşağıdaki sıra ile ele alınmıştır:

1. Çocukların davranış sorunları ile algıladıkları anne baba çatışması alt boyutları arasındaki ilişkiler
2. Çocukların davranış sorunları ile duygu sosyalleştirme alt boyutları arasındaki ilişkiler
3. Çocukların algıladıkları anne baba çatışması ile duygu sosyalleştirme alt boyutları arasındaki ilişkiler

Öncelikle çocukların davranış sorunları ile algıladıkları anne baba çatışması alt boyutları arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Söz konusu ilişkiler ölçülen davranış sorunlarına göre gruplandırılarak rapor edilmiştir. “Çatışma Özellikleri”, “Kendini Suçlama” ve “Tehdit“ puanları ile “**Karşı Gelme Sorunları**” puanı ($r = .15$, $r = .25$, $p < .01$ ve $r = .11$, $p < .05$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki saptanmıştır (Bknz. Tablo III.1). Başka bir deyişle, çocuğun algıladığı anne baba çatışması alt boyut puanları arttıkça, çocuğun karşı gelme sorunları da artmaktadır.

ÇEÇAÖ alt ölçek puanları ile “**Dikkat Eksikliği 1**” alt ölçek puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiye rastlanmazken, “Kendini Suçlama” ile “**Dikkat Eksikliği 2**” puanları ($r = .19$, $p < .01$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki dikkati çekmektedir. Diğer bir deyişle annelerin çocukları hakkında bildirdikleri dikkat eksikliği sorunları ile çocuğun algıladığı anne baba çatışması boyutları arasında anlamlı ilişki söz konusu değilken, öğretmenlerin gözlemlerine dayanan dikkat eksikliği sorunları, çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama ile birlikte artmaktadır.

Analiz sonuçlarına göre; ÇEÇAÖ alt ölçek puanlarından “Çatışma Özellikleri” ve “Tehdit” ile “**Hiperaktivite 1 ve 2**” alt ölçek puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki söz konusu değilken, “Kendini Suçlama” ile “Hiperaktivite 1 ve 2” puanları ($r = .14$, $p < .05$ ve $r = .24$, $p < .01$) arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir.

ÇEÇAÖ “Çatışma Özellikleri” ve “Kendini Suçlama” alt ölçek puanları ile “**DEHB**” puanları arasında ($r = .14$ ve $r = .12$, $p < .05$) anlamlı ilişki saptanmıştır.

ÇEÇAÖ alt ölçek puanları ile “**Davranım Bozukluğu**” ve “**Diğer Sorunlar**” puanları arasındaki ilişkiler, “Kendini Suçlama” puanları ile “Davranım Bozukluğu” puanları ($r = .22$, $p < .01$) arasındaki ilişki dışında anlamlı ilişkiler göstermediği görülmektedir.

ÇEÇAÖ alt ölçek puanları ile “**Toplam Puan 1 ve 2**” arasındaki başka bir deyişle çocuğun algıladığı evlilik çatışması alt boyutları ile ölçülen tüm davranış sorunları arasındaki ilişkilere bakıldığında ise “Toplam Puan 1 ve 2” ($r = .17$ ve $r = .25$, $p < .01$) ile kendini suçlama arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, “Çatışma Özellikleri” puanları ile “Toplam Puan 1” ($r = .13$, $p < .05$) puanları arasındaki ilişki de istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

İlgili değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken ikinci aşamada çocukların davranış sorunları ile duygu sosyalleştirme alt boyutları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Söz konusu ilişkiler incelenirken ÇODBCÖ alt ölçek toplam puanları düştükçe tepki sıklığının arttığı, başka bir deyişle diğer ölçeklere göre ters puanlamaya sahip olduğu ve bu sebeple negatif görünen ilişkilerin pozitif yönlü, pozitif görünen ilişkilerin negatif yönlü ele alındığı unutulmamalıdır.

Tablo III. 1’ de görüldüğü gibi “Ebeveynde Sıkıntı”, “Cezalandırıcı Tepkiler” ve “Küçümseyici Tepkiler” alt ölçek puanları ile “**Karşı Gelme**” puanları ($r = -.24$, $r = -.25$ ve $r = -.17$, $p < .01$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki görülmektedir. “Duyguya Odaklı Tepkiler” puanları ile “Karşı Gelme” puanları ($r = .16$, $p < .01$) arasında ise anlamlı ve negatif yönlü ilişki söz konusudur. Öte yandan “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” alt ölçek puanları ile “Karşı Gelme” puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Analiz sonuçlarına göre; “Ebeveynde Sıkıntı” ve “Cezalandırıcı Tepkiler” alt ölçek puanları ile **“Dikkat Eksikliği 1”** puanları ($r = -.18$ ve $r = -.13$, $p < .05$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki söz konusudur. Ek olarak, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” puanları ile “Dikkat Eksikliği 1” puanları ($r = .19$, $p < .01$ ve $r = .15$, $p < .05$) arasında ise anlamlı ve negatif yönlü ilişkiden söz edilebilir. Öte yandan, ÇODBÇÖ alt ölçek puanları ile **“Dikkat Eksikliği 2”** puanlarının anlamlı ilişkiler göstermediği görülmektedir.

Tablo III. 1’ den takip edilebileceği gibi “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanları ile **“Hiperaktivite 1 ve 2”** puanları ($r = -.21$, $p < .01$ ve $r = -.15$, $p < .05$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki görülmektedir. Ek olarak, “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları ile “Hiperaktivite 1” puanları ($r = -.23$, $p < .01$) ve “Küçümseyici Tepkiler” puanları ile “Hiperaktivite 2” puanları ($r = -.15$, $p < .05$) arasındaki ilişkiler de anlamlı ve pozitif yönlüdür. “Hiperaktivite 1” puanları ($r = .15$, $p < .05$) ayrıca “Duyguya Odaklı Tepkiler” puanları ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki içindedir. Hiperaktivite sorunları ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiler ile ilgili son olarak, “Küçümseyici Tepkiler”, “Duygu İfadesinin Kolaylaştırıcı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” puanları ile “Hiperaktivite 1” puanları arasında ve, “Cezalandırıcı Tepkiler”, “Duygu İfadesinin Kolaylaştırıcı Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” puanları ile “Hiperaktivite 2” puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

“Ebeveynde Sıkıntı” ve “Cezalandırıcı Tepkiler” alt ölçek puanları ile **“DEHB”** puanları ($r = -.14$ ve $r = -.14$, $p < .05$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Ek olarak, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” puanları ile “DEHB” puanları ($r = .20$, $p < .01$ ve $r = .20$, $p < .05$) arasında ise anlamlı ve negatif yönlü ilişki gözlenmiştir. Öte yandan, “Duygu İfadesinin Kolaylaştırıcı Tepkiler” ve “Küçümseyici Tepkiler” ile “DEHB” puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır.

ÇODBCÖ alt ölçek puanları ile **“Davranım Bozukluğu”** puanları, “Ebeveynde Sıkıntı” puanları ile “Davranım Bozukluğu” puanları ($r = -.13$, $p < .05$) arasındaki pozitif yönlü ilişki dışında anlamlı ilişkiler göstermediği görülmektedir.

ÇODBCÖ alt ölçek puanları ile **“Diğer Sorunlar”** puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler olmadığı görülmektedir.

Bu aşama ile ilgili son olarak; ÇODBCÖ alt ölçek puanları ile **“Toplam Puan 1 ve 2”**, başka bir deyişle duygu sosyalleştirme alt boyutları ile ölçülen tüm davranış sorunları arasındaki ilişkilere bakıldığında “Ebeveynde Sıkıntı”, “Cezalandırıcı Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” alt ölçek puanları ile “Toplam Puan 1” ($r = -.21$, $r = -.20$, $p < .05$ ve $r = .20$ ve $r = .16$, $p < .01$) arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ek olarak “Toplam Puan 2” ($r = -.14$, $p < .05$) ile ÇODBCÖ alt ölçeklerinden sadece “Ebeveynde Sıkıntı” puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

İlgili değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken son olarak çocukların algıladıkları anne baba çatışması ile duygu sosyalleştirme alt boyutları arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Korelasyon analizi sonuçları ÇEÇAÖ alt ölçek puanları ile ÇODBCÖ “Küçümseyici Tepkiler”, “Duygu İfadesinin Kolaylaştırıcı Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler olmadığına işaret etmektedir. Sadece “Kendini Suçlama” puanları ile “Ebeveynde Sıkıntı” puanları ($r = -.17$, $p < .01$) ve “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları ($r = -.22$, $p < .01$) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki gözlenmiştir. Son olarak; “Tehdit” ve “Çatışma Özellikleri” puanları ile “Ebeveynde Sıkıntı” ve “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları arasında anlamlı ilişki gözlenmemiştir.

III.4 ÇOCUĞUN DAVRANIŞ SORUNLARI ile ALGILADIĞI ANNE BABA ÇATIŞMASI ALT BOYUTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU SOSYALLEŞTİRME TEPKİLERİNİN ARACI ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın temel amacı çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünün incelenmesidir.

Aracı değişkenin rolü Baron ve Kenny' nin (1986) ölçütleri dikkate alınarak incelenmiştir. Baron ve Kenny' ye (1986) göre, aracılık ilişkisinin varlığı aşağıdaki koşulların hepsinin yerine getirilmesine bağlıdır:

1. Yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişken ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Hem aracı değişken hem de yordanan değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır.
4. Aracı değişken ve yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki artık anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır (Baron ve Kenny, 1986) .

Bu ölçütler göz önünde bulundurularak, annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocuğun ölçülen davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığının belirlenmesinde aşağıdaki sıra ile regresyon analizleri yapılmıştır (Bkz. Tablo III.3):

1. Yordayıcı (ÇEÇAÖ alt ölçek puanları) ve yordanan (CEDÖ-27 ve CÖDÖ-28 toplam puanları) değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığına bakılmıştır (bkz. Bölüm III. 3. a).

2. Yordayıcı değişkenle aracı değişken (ÇODBEÖ alt ölçek puanları) arasında anlamlı ilişki olup olmadığına bakılmıştır (bkz. Bölüm III. 3. c).
3. Aracı değişken ve yordanan değişkenler eş zamanlı olarak regresyon analizine girilmiş, bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı değerlendirilmiştir (Bkz. Bölüm III. 3 . b).
4. Aracı değişken ve yordayıcı değişkenler eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyini kaybedip kaybetmediğine ya da anlamlılık düzeyinde azalma olup olmadığına bakılmıştır (Bkz. Bölüm III. 3 . d).

NOT 1: Beta değerlerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir (Preacher ve Hayes, 2004).

NOT 2: Söz konusu adımlar CEDÖ-27 ve CÖDÖ- 28 toplam puanları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir.

Tablo III.3 Aracı İlişkinin Sınanmasında İzlenen Adımlara Göre Regresyon Analizine Girilen Değişkenler *

ADIM 1		
	YORDAYICI	YORDANAN
	Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması VE	Çocuğun Davranış Sorunları
1. ANALİZ	Kendini Suçlama	Toplam Puan 1
2. ANALİZ	Çatışma Özellikleri	Toplam Puan 1
3. ANALİZ	Kendini Suçlama	Toplam Puan 2
ADIM 2		
	YORDAYICI	YORDANAN
	Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması VE	Duygu Sosyalleştirme
1. ANALİZ	Kendini Suçlama	Ebeveynde Sıkıntı
2. ANALİZ	Kendini Suçlama	Cezalandırıcı Tepkiler
ADIM 3		
	YORDAYICI	YORDANAN
	Duygu Sosyalleştirme VE	Çocuğun Davranış Sorunları
1. ANALİZ	Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 1
2. ANALİZ	Cezalandırıcı Tepkiler	Toplam Puan 1
3. ANALİZ	Duyguya Odaklı Tepkiler	Toplam Puan 1
4. ANALİZ	Probleme Odaklı Tepkiler	Toplam Puan 1
5. ANALİZ	Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 2
ADIM 4		
	YORDAYICI	YORDANAN

1.aşama - Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması		Çocuğun Davranış Sorunları
2. aşama - Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması Duygu Sosyalleştirme		
1.ANALİZ	1)Kendini Suçlama 2)Kendini Suçlama Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 1
2.ANALİZ	1)Kendini Suçlama 2)Kendini Suçlama Cezalandırıcı Tepkiler	Toplam Puan 1
3. ANALİZ	1)Kendini Suçlama 2)Kendini Suçlama Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 2
*NOT: 1) Regresyon analizleri öncesi ilk olarak, değişkenler arası korelasyonlar incelenmiş ve CEDÖ- 27 ve CÖDÖ – 28 toplam puanları ile anlamlı ikili ilişki gösteren ÇEÇAÖ alt boyutları analize dahil edilmiştir. 2) Çatışma özellikleri, duyguya odaklı tepkiler ve probleme odaklı tepkiler Baron ve Kenny'nin (1986) ilk 3 ölçütünü de karşılamadığı için aracı ilişkinin sınındığı 4. ve son adımda analize alınmamıştır.		

III.4.a Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutlarının Davranış Sorunlarını Yordamaya Katkıları (Adım 1)

Araştırma sorularından biri çocuğun algıladığı anne baba çatışması alt boyutlarının davranış sorunlarını yordayıp yordamadığı ile ilgilidir. Bu soruya yanıt aramak amacıyla uygulanan regresyon analizinde CEDÖ- 27 ve CÖDÖ – 28 toplam puanları yordanan değişken, ÇEÇAÖ alt ölçek puanları yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır ve daha önce de belirtildiği gibi CEDÖ- 27 ve CÖDÖ – 28 toplam puanları için ayrı ayrı regresyon analizi yapılmıştır.

Regresyon analizleri öncesi ilk olarak, değişkenler arası korelasyonlar incelenmiş ve CEDÖ- 27 ve CÖDÖ – 28 toplam puanları ile anlamlı ikili ilişki gösteren ÇEÇAÖ alt boyutları analize dahil edilmiştir. Söz konusu anlamlı ilişkiler Bölüm III. 2' deki Tablo III. 1 den takip edilebilir. Buna göre, “Toplam Puan 1” puanının yordanan değişken olarak ele alındığı regresyon analizlerine yordayıcı değişken olarak ÇEÇAÖ alt ölçeklerinden “Kendini Suçlama” ve “Çatışma Özellikleri” alt ölçek puanlarının dahil edilmesi uygun görülmüştür. “Toplam Puan 2” puanının yordanan değişken olarak ele alındığı regresyon

analizine ise yordayıcı değişken olarak sadece “Kendini Suçlama” alt ölçek puanlarının dahil edilmesi uygun görülmüştür. Her yordama ilişkisi için ikili regresyon analizleri uygulanmıştır.

Kendini suçlama değişkeninin anne bildirimlerine dayanan davranış sorunlarını yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan ilk regresyon analizinde “Toplam Puan 1” puanı yordanan, “Kendini Suçlama” alt ölçek puanı yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Söz konusu regresyon analizine ilişkin değerler Tablo III. 3’de sunulmuştur.

Tablo III.4 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart t Hata	B	BETA	F	t
Kendini Suçlama	Toplam Puan 1	.17	.03	0.24	.68	.17	7.91***	2.81***

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

Tablo III. 4’ de görüldüğü gibi çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama değişkeni katılımcıların anne bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansın % 3’ ünü açıklamaktadır ve kendini suçlama değişkeninin davranış sorunları varyansına yaptığı katkı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür ($F(1, 265) = 7.91, p < .005$).

Çatışma özellikleri değişkeninin anne bildirimlerine dayanan davranış sorunlarını yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan ikinci regresyon analizinde “Toplam Puan 1” puanı yordanan, “Çatışma Özellikleri” alt ölçek puanı yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Söz konusu regresyon analizine ilişkin değerler Tablo III. 4’ de sunulmuştur.

Tablo III.5 “Çatışma Özellikleri” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Çatışma Özellikleri	Toplam Puan 1	.13	.02	.15	.30	.14	4.43*	2.10*

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

Tablo III. 5' de sunulduğu gibi çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında sıklık, şiddet gibi özellikler değişkeni katılımcıların anne bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansın % 2' sini açıklamaktadır ve çatışma özellikleri değişkeninin davranış sorunları varyansına yaptığı katkı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür ($F(1, 265) = 4.43, p < .05$).

Kendini suçlama değişkeninin öğretmen bildirimlerine dayanan davranış sorunlarını yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan üçüncü regresyon analizine “Toplam Puan 2” puanı yordanan, “Kendini Suçlama” alt ölçek puanı yordayıcı değişken olarak dahil edilmiştir. Söz konusu regresyon analizine ilişkin değerler Tablo III. 5' de sunulmuştur.

Tablo III.6 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 2” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Kendini Suçlama	Toplam Puan 2	.24	.06	.20	.82	.24	16.45***	4.06***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .005$

Tablo III. 6' da görüldüğü gibi çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama değişkeni katılımcıların öğretmen bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansın % 7' sini açıklamaktadır ve kendini suçlama değişkeninin davranış sorunları varyansına yaptığı katkı katılımcılar için anlamlıdır ($F(1, 265) = 16.45, p < .005$).

III.4.b Duygu Sosyalleştirme Alt Boyutlarının Davranış Sorunlarını Yordamaya Katkıları (Adım 3)

Duygu sosyalleştirme alt boyutlarının davranış sorunlarını yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan regresyon analizine “Toplam Puan 1” ve “Toplam Puan 2” puanları yordanan değişken, ÇODBÇÖ alt ölçek puanlarından yordanan değişkenler ile anlamlı ilişkiler gösteren alt ölçek puanları yordayıcı değişken olarak dahil edilmiştir.

Bölüm III. 3 - Tablo III. 1' den de takip edilebileceği gibi “Toplam Puan 1” puanının yordanan değişken olarak alındığı regresyon analizine, yordayıcı değişken olarak ÇODBÇÖ alt ölçeklerinden “Ebeveynde Sıkıntı”, “Cezalandırıcı Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” alt ölçek puanlarının dahil edilmesi uygun görülmüştür. “Toplam Puan 2” puanının yordanan değişken olarak alındığı regresyon analizine ise yordayıcı değişken olarak ÇODBÇÖ alt ölçeklerinden “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanlarının dahil edilmesi uygun görülmüştür (Bkz. Bölüm III. 3 – Tablo III. 1).

ÇODBÇÖ toplam puan kullanılmasına uygun bir ölçek olmadığı ve her bir alt ölçeğin aracı etkisi inceleneceği için her bir alt ölçeğin yordayıcı rolü ayrı ayrı incelenmiştir.

Söz konusu ilişkiler incelenirken ÇODBÇÖ alt ölçek toplam puanları düştükçe tepki sıklığının arttığı, başka bir deyişle diğer ölçeklere göre ters puanlamaya sahip olduğu ve bu sebeple negatif görünen ilişkilerin pozitif yönlü, pozitif görünen ilişkilerin negatif yönlü ele alındığı unutulmamalıdır.

Tablo III.7 “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının “ Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 1	.21	.05	.12	-.42	-.21	12.69***	-3.56**

* p<.05 , ** p<.01 , *** p<.005

Tablo III. 7’ de görüldüğü gibi “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanları “Toplam Puan 1” puanlarındaki varyansın % 5’ ini açıklamaktadır ve söz konusu duygu sosyalleştirme tepkisinin annelerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansa katkısı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür (F (1-265) = 12.69, p<.005).

Tablo III.8 “Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Cezalandırıcı Tepkiler	Toplam Puan 1	.20	.04	.08	-.27	-.20	11.21***	-3.35***

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

“Cezalandırıcı Tepkiler” alt ölçek puanları “Toplam Puan 1” puanlarındaki varyansın % 4’ ünü açıklamaktadır ve söz konusu duygu sosyalleştirme tepkisinin annelerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansa katkısı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür (F (1-265) = 11.21, p< .005).

Tablo III.9 “Duyguya Odaklı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Duyguya Odaklı Tepkiler	Toplam Puan 1	.20	.04	.08	.26	.20	11.24***	3.35***

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

“Duyguya Odaklı Tepkiler” alt ölçek puanları “Toplam Puan 1” puanlarındaki varyansın % 4’ ünü açıklamaktadır ve duyguya odaklı tepkilerin annelerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansa katkısı katılımcılar için anlamlı ve negatif yönlüdür (F (1-265) = 11.24, p< .005).

Tablo III.10 “Probleme Odaklı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 1” Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Probleme Odaklı Tepkiler	Toplam Puan 1	.16	.03	.08	.22	.16	7.36**	2.71**

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

Tablo III.10’ da görüldüğü gibi “Probleme Odaklı Tepkiler” alt ölçek puanları “Toplam Puan 1” puanlarındaki varyansın % 3’ ünü açıklamaktadır ve söz konusu duygu

sosyalleştirme tepkisinin annelerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansa katkısı katılımcılar için anlamlı ve negatif yönlüdür ($F(1-265) = 7.36, p < .01$).

Tablo III.11 “Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının “Toplam Puan 2” Toplam Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Ebeveynde Sıkıntı	Toplam Puan 2	.13	.02	.10	-.22	-.13	4.56*	-2.14*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .005$

Tablo III. 11’ da görüldüğü gibi “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanları “Toplam Puan 2” puanlarındaki varyansın % 2’ sini açıklamaktadır ve söz konusu duygu sosyalleştirme tepkisinin öğretmenlerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarındaki varyansa katkısı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür ($F(1-265) = 4.56, p < .05$).

III.4.c Çocuğun Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutlarının Duygu Sosyalleştirme Tepkilerini Yordamaya Katkıları (Adım 2)

Çocuğun algıladığı anne baba çatışması alt boyutlarının duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamaya katkıları incelenirken, ÇODBÇÖ alt ölçek puanları yordanan değişken, ÇEÇAÖ alt ölçek puanları yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Önceki adımlarda da olduğu gibi regresyon analizleri öncesi, değişkenler arası korelasyonlar incelenmiş ve ÇODBÇÖ alt ölçek puanları ile anlamlı ikili ilişki gösteren ÇEÇAÖ alt boyutları analize dahil edilmiştir (Bkz. Bölüm III.3 – Tablo III. 1). Anlamlı ikili ilişkilere göre, ÇEÇAÖ “Kendini Suçlama” alt ölçek puanı yordayıcı değişken, ÇODBÇÖ “Ebeveynde Sıkıntı” ve “Cezalandırıcı Tepkiler” alt ölçek puanları yordanan değişken olarak regresyon analize alınmıştır.

Kendini suçlama değişkeninin ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan ilk regresyon analizinde “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanları yordanan, “Kendini Suçlama” alt ölçek puanı

yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Söz konusu regresyon analizine ilişkin değerler Tablo III.12’ de sunulmuştur.

Tablo III.12 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Kendini Suçlama	Ebeveynde Sıkıntı	.17	.03	.13	-.36	-.17	8.11**	-2.85**

* p<.05 , ** p<.01 , *** p<.005

Tablo III.9’ da görüldüğü gibi “Kendini Suçlama” alt ölçek puanları “Ebeveynde Sıkıntı” puanlarındaki varyansın % 3’ ünü açıklamaktadır ve çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama değişkeninin, ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerindeki varyansa yaptığı katkı katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlüdür ($F(1, 265) = 8.11, p < .01$).

Kendini suçlama değişkeninin cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamaya katkılarını değerlendirmek amacıyla yapılan ilk regresyon analizinde “Cezalandırıcı Tepkiler” alt ölçek puanları yordanan, “Kendini Suçlama” alt ölçek puanı yordayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Söz konusu regresyon analizine ilişkin değerler Tablo III.13’ de sunulmuştur.

Tablo III.13 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının “Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarını Yordamaya Katkılarına İlişkin Regresyon Değerleri

YORDAYICI	YORDANAN	R	R ²	Standart Hata	B	BETA	F	t
Kendini Suçlama	Cezalandırıcı Tepkiler	.22	.05	.18	-.64	-.22	12.88***	-3.50***

* p<.05 , ** p<.01 , *** p<.005

“Kendini Suçlama” alt ölçek puanları “Cezalandırıcı Tepkiler” puanlarındaki varyansın % 5’ ini açıklamaktadır ve çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama değişkeninin, cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerindeki varyansa yaptığı

katkının katılımcılar için anlamlı ve pozitif yönlü olduğu görülmektedir ($F(1, 265) = 12.28, p < .005$).

III.4.d Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Aracı Rolü (Adım 4)

Çocuğun algıladığı anne baba çatışması alt boyutları ve duygu sosyalleştirme tepkilerinin davranış sorunlarını yordamaya katkılarının incelendiği regresyon analizleri ve çocuğun algıladığı anne baba çatışması alt boyutlarının duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamaya katkılarını inceleyen regresyon analizleri incelenmiştir. Anne bildirimlerine dayanan çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide ebeveynde sıkıntı yaratan ve cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin Baron ve Kenny (1986) tarafından öne sürülen koşulların ilk üçünü karşıladığı ve aracı rolünün anlamlı olabileceği görülmüştür. Öğretmen bildirimlerine dayanan çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide ise sadece ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerinin söz konusu ölçütlerin ilk üçünü karşıladığı ve aracı rolünün anlamlı olabileceği görülmüştür.

Bu bölümde Baron ve Kenny' nin (1986) aracı rol için önerdiği dördüncü koşul olan “Aracı değişken ve yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki artık anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır.” koşulu “Hiyerarşik Regresyon Analizleri” ile değerlendirilmiştir. Söz konusu aracılık ilişkileri yukarıda sözü edilen her üçlü ilişki için ayrı analizlerle incelenmiştir. Bu bölüme kadar yapılan regresyon analizlerine göre çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide iki, öğretmenlerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide

bir olmak üzere toplam üç yordama ilişkisinde aracı rol sınanmıştır. Söz konusu ilişkilerin özeti Tablo III.1’ de sunulmuştur.

Tablo III.14 Aracı Rolün İncelendiği Yordama İlişkileri

	YORDANAN DEĞİŞKEN	ARACI DEĞİŞKEN	YORDAYICI DEĞİŞKEN
1)	Toplam Puan 1	Ebeveynde Sıkıntı	Kendini Suçlama
2)	Toplam Puan 1	Cezalandırıcı Tepkiler	Kendini Suçlama
3)	Toplam Puan 2	Ebeveynde Sıkıntı	Kendini Suçlama

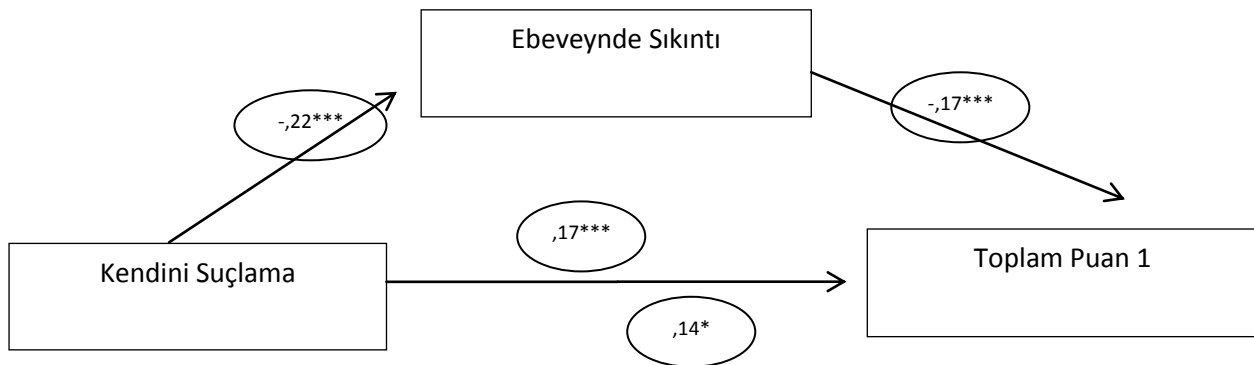
Tablo III.14’ de görüldüğü gibi ilk olarak çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünü sınamak amacıyla “Hiyerarşik Regresyon Analizi” yapılmıştır. Bu amaçla, ilk adımda yordayıcı değişken olarak “Kendini Suçlama” alt ölçek puanları, ikinci adımda “Ebeveynde Sıkıntı” alt ölçek puanları analize alınmıştır. İlk adımda analize girilen “Kendini Suçlama” değişkeninin annelerin bildirdiği davranış sorunlarının varyansına yaptığı katkının katılımcılar için anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1, 265) = 7.91, p < .005$). “Ebeveynde Sıkıntı” puanları ikinci adımda analize sokulduktan sonra, “Kendini Suçlama” puanlarının ilk adımda .17 olan Beta değerinin .14’e düştüğü görülmüştür. Bu sayede Baron ve Kenny’ nin (1986) aracılık için önerdiği son ölçüt olan “Aracı değişken ve yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki artık anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır.” ölçütünün de karşılandığı görülmektedir ve Beta değerindeki düşüşün anlamlı olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile Sobel testi yapılmıştır. Sobel testi sonuçları Beta değerindeki düşüşün istatistiksel açıdan anlamlı olduğuna işaret etmektedir ($Sobel = 2.22, p < .05$). Yani;

ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide aracılık ettiği söylenebilir. Söz konusu aracı rolün sınıandığı “Hiyerarşik Regresyon Analizi” değerleri ve yol haritası Tablo III.15 ve Şekil III.1’ de gösterilmektedir.

Tablo III.15 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, “ Toplam Puan 1” Puanları Yordamasında “Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Değerleri

Toplam Puan 1								
Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	Standart Hata	B	Beta	t	F değişim
1	Kendini Suçlama	.17	.03	.24	.68	.17	2.81***	7.91***
2	Kendini Suçlama	.25	.06	.24	.55	.14	2.28*	9.89***
	Ebeveynde Sıkıntı			.12	-.37	-.19	-3.15***	

* p< .05 , ** p< .01 , *** p< .005

Şekil III.1 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, “ Toplam Puan 1” Puanları Yordamasında “ Ebeveynde Sıkıntı” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

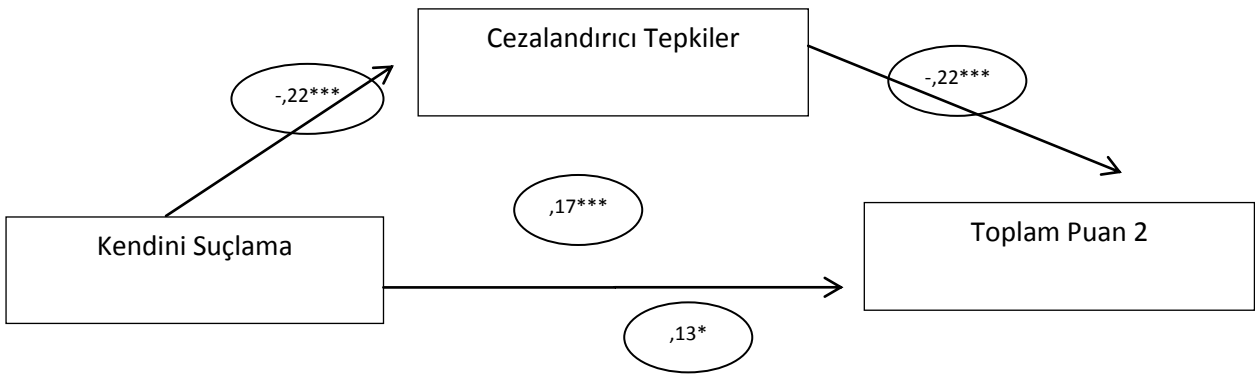
Çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünü sınamak amacıyla yapılan regresyon analizine ilk adımda dahil edilen “ Kendini Suçlama” değişkeninin annelerin bildirdiği davranış sorunlarının varyansına yaptığı

katkının katılımcılar için anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1, 265) = 7.91, p < .005$). “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları ikinci adımda analize sokulduktan sonra, “Kendini Suçlama” puanlarının ilk adımda .17 olan Beta değerinin .13 ‘ e düştüğü görülmüştür. Başka bir deyişle “Cezalandırıcı Tepkiler” değişkeninin Baron ve Kenny’ nin (1986) aracılık için önerdiği dört ölçütü de karşıladığı görülmüştür ve Beta değerindeki düşüşün anlamlı olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile Sobel testi yapılmıştır. Sobel testi sonuçlarına göre Beta değerindeki düşüşün istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür (Sobel= 2.44, $p < .01$). Yani; cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide kısmi aracılık ettiği söylenebilir. Söz konusu aracı rolün sınıandığı “Hiyerarşik Regresyon Analizi” değerleri Tablo III.16’ de, yol haritası Şekil III.2’ de gösterilmektedir.

Tablo III.16 “Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, “Toplam Puan 1” Puanları Yordamasında “Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Değerleri

Toplam Puan 1								
Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	R	R ²	Standart Hata	B	Beta	t	F değişim
1	Kendini Suçlama	.17	.03	.24	.68	.17	2.81***	7.91***
2	Kendini Suçlama	.24	.06	.25	.54	.13	2.17*	7.97***
	Cezalandırıcı Tepkiler			.08	-.23	-.17	-3.82***	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .005$

Şekil III.2 “ Kendini Suçlama” Alt Ölçek Puanlarının, CEDÖ- 27 Toplam Puanları Yordamasında “ Cezalandırıcı Tepkiler” Alt Ölçek Puanlarının Aracı Rolüne İlişkin Yol Haritası

Son olarak çocuğun öğretmenlerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide ebeveynde sıkıntı yaratan duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünü sınamıştır. Bu amaçla yapılan regresyon analizine ilk adımda dahil edilen “Kendini Suçlama” değişkeninin annelerin bildirdiği davranış sorunlarının varyansına yaptığı katkının katılımcılar için anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(1,258)} = 5.84, p < .05$). “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları ikinci adımda analize sokulduktan sonra, “Kendini Suçlama” puanlarının ilk adımda .25 olan Beta değerinin .23 ‘e düştüğü görülmüştür. Ancak birinci adım ve ikinci adım arasında var olan F değişim anlamlı olmadığı için aracı rolden söz edilememektedir.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel amacı; anne baba çatışması ve annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri bağlamında ele alınan anne-baba-çocuk etkileşimlerinin 9–13 yaş çocuklarının davranış sorunları ile ilişkisi ve bu sorunlara katkısını incelemektir. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacına ulaşmak üzere yanıtı aranan araştırma sorularına uygun olarak yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır. Daha sonra tartışma ile bağlantılı olarak sonuca gidilmiş, son olarak bazı öneriler sunulmuştur.

IV. 1 TARTIŞMA

Davranış sorunları en genel tanımıyla bireyin gözlenebilen ya da ölçülebilen davranışlarında meydana gelen uyum sorunlarıdır (Güney, 1998) . Çocuğun öncelikli yakın çevresi olan ailesi ile ilişki ve etkileşimlerinin; özellikle de anne baba ilişkisinin çocuğun uyum sürecinde oldukça önemli olduğu belirtilmektedir (Akran ve Üstün, 2005; Broadhead ve ark., 2009; Davies ve Lindsay, 2004; Garner, Dansmore ve Southam-Gerrow, 2007; Grych ve Finchman, 1990; Hautman ve ark., 2006; Havighurst ve ark., 2010; Jones ve ark., 2008; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Özbaran ve Aydın, 2007; Öztürk ve Uluşahin, 2008; Shelton ve Harold, 2007; Vong ve ark., 2009; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yalom, 2008; Yap ve ark., 2010). Öyle ki yazında Anne baba arasındaki çatışmaların çocukların davranış sorunlarına etki ettiğinden söz eden çalışmalar yer almaktadır (Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman, 1990; McCoy, Davies ve Cummings,2009; Oh, Lee ve Park,2011; Shelton ve Harold, 2007). Bol çatışmalı evlilik ilişkilerinin anne babaları daha sinirli, duygusal olarak tükenmiş hale getirerek çocuklarına karşı daha dikkatsiz ve hoşgörüsüz olmalarına, olumsuz tutum geliştirmelerine neden olduğu da bildirilmektedir (Buehler ve Gerard, 2002; Erel ve Burman, 1995; Gerard, Krishnakumar ve Buehler, 2006; Harold ve ark., 1997; Krishnakumar ve Buehler, 2000; Rinaldi ve Howe, 2003; Roberts, 1991; Shelton ve Harold, 2008). Ayrıca anne baba çatışmasının çocuğun davranış sorunları ile ilişkisiyle benzer şekilde anne babaların çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri olumsuz ya da cezalandırıcı tepkilerin de çocukların sorun davranışlarıyla ilişkili olduğu bilinmektedir (Garner, Dansmore ve Southam-Gerrow, 2007; Shelton ve Harold, 2007; Vong ve ark., 2009; Yağmurlu ve Altan, 2010; Yap ve ark., 2010). Özetle, anne baba arasındaki ilişkilerin anne-baba çocuk ilişkilerine de yansıdığına yapılan vurgu, söz konusu anne-baba ve anne- baba çocuk ilişkilerinin iç içe geçmiş doğası, birbirine aracılık eden ilişkiler olabileceğine işaret etmektedir.

Bu bölüm, yukarıda kısaca özetlenen ilişkilerin incelendiği analiz sonuçlarının tartışıldığı dört alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta çocukların davranış sorun düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair analiz bulguları tartışılmıştır. İkinci alt başlıkta, çocukların anne ve öğretmen bildirimlerine dayanan davranış sorunlarına ilişkin korelasyon bulguları, üçüncü alt başlıkta çocuğun davranış sorunları, algıladığı anne baba çatışması, duygu sosyalleştirme alt boyut puanları arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular ilgili yayın ve araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır. Dördüncü ve son alt başlıkta ise araştırmanın temel sorularını oluşturan ilgili değişkenlerin, davranış sorun düzeyini ne kadar yordadığı ve bu ilişkilerde annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracılık edip etmediğine dair analiz bulgularının tartışmasına yer verilmiştir.

Alt başlıklara geçmeden önce araştırmanın bağımlı değişkeninin iki farklı kaynaktan elde edilen veriler ile değerlendirilmesinin tartışılmasında yarar görülmektedir. Çok kaynaklı ölçümlerin özellikle çocukların değerlendirildiği çalışmalar için kritik önem taşıdığı bilinmektedir. Çocukların günlük yaşamlarının önemli bir bölümünü okulda ve öğretmenlerinin gözetiminde geçirdikleri düşünüldüğünde onlardan bilgi alınmaksızın yapılacak çalışmalarda çocuklara ilişkin bilgilerin eksik elde edildiği düşünülebilir. Ayrıca sadece anne babalardan ya da öğretmenlerden elde edilen bilgiler çocuğun yaşantısının bir yanını temsil etmekle sınırlı kalabilir. Ayrıca anne babalar, ilgili ölçek maddelerini objektif gözlemler yerine çocuklarına ilişkin yüksek beklentilerine göre yanıtlama eğilimi gösterebilirler. Öte yandan öğretmenlerin anne babalara göre daha yansız ve çocukların davranışlarını yaşıtlı davranışlarını göz önünde bulundurarak yanıt vermeleri beklenir. Ek olarak iki farklı kaynaktan alınan ölçümler birbirini destekleyerek bulguyu güçlendirebilir ya da ortam ve gözlemci farklılığına göre ortaya çıkan farklılıkların bilgiye zenginlik katabileceği gibi yeni araştırmalara ışık tutması beklenebilir. Öte yandan anne babalar çocuklarını daha çok oyun zamanlarında/boş vakit etkinliklerinde gözlemleyebiliyorken,

öğretmenler akademik görevler esnasında gözlem yapabilmektedir. Bu çalışmada çocuğun dikkat eksikliği, hiperaktivite, otoriteye karşı gelme gibi akademik görevler sırasında kendini belli eden davranış sorunları değerlendirilmektedir. Dolayısıyla ilişkisi incelenen değişkenler arasındaki korelasyonların anne ve öğretmen bildirimlerine göre değişiyor olması da beklenebilir.

IV.1.a Çocukların Davranış Sorunlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yazındaki ilgili araştırmalar erkek çocuklarının davranış sorunlarının kız çocuklarınınkine göre daha şiddetli olduğuna ve davranış sorunlarının erkek çocuklarındaki yaygınlığına işaret etmektedir (Abalı ve ark., 2010; Ak, 2004; Büyükaşık Çolak, 2010; Doğan ve ark , 2008; Ercan, 2008; Öztürk ve Uluşahin, 2008; Savi, 2008; Şimşek, 2010). Bağımsız Örneklem t- Testi sonuçları da ilgili yazınla uyumlu olarak, çocuğun anne ve öğretmen bildirimlerine dayanan davranış sorun düzeylerinin erkek çocuklarında kız çocuklarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak analiz sonuçları çocuğun karşı gelme ve DEHB sorun düzeyinin cinsiyet gruplarına göre farklılaşmadığına işaret etmektedir. Söz konusu bulgular “ Connors Derecelendirme Ölçeği” puanları ile yapılan diğer araştırma sonuçları ile de tutarlı sayılabilecek niteliktedir. Ak’ ın (2004) dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin öğretmen ve anne- baba görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlayan çalışmasına göre hem öğretmen hem anne bildirimlerine dayanan dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunları ile toplam puanlar cinsiyet gruplarına göre farklılaşmaktadır ve erkek çocuklarının belirti düzeyi kızlarınkine göre daha şiddetli değerlendirilmiştir. Ek olarak aynı çalışmada karşı gelme sorunlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirtilmektedir. Benzer şekilde Şimşek’ e (2010) göre erkek çocuklarının öğretmen bildirimlerine dayanan CÖDÖ toplam puanları kız çocukların toplam puanlarına göre daha yüksektir. CEDÖ-uzun formun kullanıldığı bir başka çalışmada da yazındaki yaygın sonuçlarla uyumlu olarak kız

çocuklarının hiperaktivite puanlarının erkek çocuklarının puanlarına göre daha düşük olduğundan, karşı gelme puanlarının ise cinsiyete göre farklılaşmadığından söz edilmektedir (Büyükaşık Çolak, 2010).

Davranış sorunları açısından cinsiyet gruplarının karşılaştırılmasına yer veren diğer çalışmalar da erkek çocuklarının davranış sorunları düzeyinin kız çocuklarınıninkine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin Abalı ve arkadaşlarının (2006) ilköğretim çağı çocuklarında şiddetli ve yıkıcı davranış sorunlarındaki (davranım bozukluğu belirtileri) sıklığı incelediği bir çalışmada da söz konusu sorunların erkeklerde kızlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Doğan ve arkadaşlarının 2008' de yaptıkları bir çalışmaya göre davranış sorunları erkeklerde kızlardan daha yüksek gözlenmektedir. Öztürk ve Uluşahin (2008) de; davranış sorunlarının ve risk etmenlerinin cinsiyetle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ercan' a (2008) göre söz konusu farklılığın en açık risk etkeni cinsiyet ve cinsiyete bağlı androjen hormonudur. Ek olarak; Savi (2008) de bu farklılığı kızların daha fazla anksiyete- depresyon; erkeklerinde sosyal sorunlar, yıkıcı davranış sorunları gibi dışsallaştırılmış sorunlar yaşadığını belirterek açıklamaktadır.

IV.1.b Çocuğun Anne Bildirimlerine Dayanan Davranış Sorunları ile Öğretmen Bildirimlerine Dayanan Davranış Sorunları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın temel değişkeni olan çocukların davranış sorunları, anne ve öğretmen bildirimleri olmak üzere iki farklı kaynaktan elde edilen veriler ile değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları öğretmenlerin bildirimine dayanan davranış sorunları sorunları ile annelerin bildirimlerine dayanan davranış sorunlarının boyutları arasındaki ilişkilerin anlamlı ve pozitif yönlü olduğuna işaret etmektedir. İlgili yazında dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin öğretmen ve anne- baba görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlayan bir

çalışmaya göre anne baba bildirimleri ile öğretmen bildirimlerinin tutarlı olduğundan söz edilmektedir (Ak, 2004). Söz konusu kaynaklardan alınan bilgilerin birbirleri ile anlamlı ilişkiler içinde olması araştırma soruları için çok boyutlu ve daha güçlü yanıtlar sağlamıştır.

Ek olarak öğretmenlerin bildirimine dayanan hiperaktivite sorunları ile annelerin bildirdiği dikkat eksikliği sorunları ve yine öğretmenlerin bildirimine dayanan hiperaktivite sorunları ile annelerin bildirdiği DEHB sorunları arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Bu bulgu CEDÖ- 27 DEHB boyutu maddeleri içinde dikkat eksikliği maddelerinin baskın olması nedeniyle öğretmen ve annelerin gözlemlerinin örtüşmemesi ile açıklanabilir. Öte yandan bu bulgu öğretmenlerin çocuklardaki dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını yordamakta anne babalara göre daha güvenilir kaynaklar olması açısından da değerlendirilebilir. Bir önceki başlıkta tartışıldığı gibi annelerin çocuklardaki dikkat sorunlarını öğretmenlerle aynı düzeyde saptaması olası olmayabilir. Çünkü öğretmenler sınıf ortamında akademik becerilere ilişkin görevleri gözlemlemektedirler. Anneler ise çocukların okul ödevlerine nezaret etme gibi kısıtlı bir zaman dilimi dışında daha çok oyun aktivitesini gözlemlemektedirler.

IV.1.c Çocukların Davranış Sorunları, Algıladığı Anne Baba Çatışması, Duygu Sosyalleştirme Alt Boyut Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde ilk olarak çocuğun davranış sorunları ve anne baba çatışması algısı alt boyutları arasındaki ilişkilere dair bulgular tartışılmıştır.

Çocuklar hangi yaşta olurlarsa olsunlar anne babalarının kendi aralarındaki çatışmaların nedeninin kendileri olduğunu düşünebilirler. Çatışmanın nedeni ya da kaynağı olarak kendilerini sorumlu hissederek suçlanmak ya da herhangi bir nedenle suçlanmak başka bir deyişle suçluluk duymak bu durumu yaratanlara ilişkin ya da kendine yönelik öfkeyi

artırabilir (Grych ve Fincham, 1990; Grych Seid ve Fincham, 1992; Kızıldağ ve Şendil, 2006; Koss ve ark., 2011). Öfke ve suçlanma beraberinde çeşitli sorunları getirebilir (Grych, 1998). Bu araştırmada yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre çocuğun algıladığı anne- baba çatışmasında kendini suçlama arttıkça, çocukta gözlenen karşı gelme, dikkat eksikliği, hiperaktivite, DEHB, davranım bozukluğu belirtileri ve genel davranış sorunları artmaktadır. Ancak Çocuğun algıladığı anne baba çatışması ölçümlerini ÇEÇAÖ ile alarak dikkat eksikliği, hiperaktivite, davranım bozukluğu ve karşı gelme gibi yıkıcı davranış sorunları belirtileri ile ilişkisinin değerlendirildiği çalışmaya rastlanmamıştır. Çocuğun genel davranış sorunları ile anne baba çatışması algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer araştırmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Örneğin, Peksaygılı'nın (2005) çalışmasına göre anne baba çatışması algısında kendini suçlama ile dışa yönelim davranış sorunları arasındaki pozitif yönlü ilişki söz konusudur. Benzer şekilde Sakız (2011) da kendini suçlama, tehdit ve çatışma özelliklerinin çocuğun uyum sorunları ile pozitif yönlü ilişkisine dikkat çekmektedir. Ek olarak; Koss ve arkadaşlarının (2011) çalışmasına göre özellikle çocuk yetiştirme konusunda hararetli anne baba çatışmaları çocuklarda öfke ve üzüntü ile bağlantılıdır. Bu bulgu çocuk yetiştirme konulu tartışmalardan çocuğun kendini suçlama eğilimini arttırdığı ve bununla bağlantılı olarak öfkeli ve saldırgan davranışlarında da artış gözlenebileceği düşünülebilir.

Bu araştırmada dikkati çeken bir diğer bulgu ise karşı gelme, DEHB ve annelerin bildirimine dayanan gelen davranış sorunları ile çocuğun anne baba çatışması algısında sıklık şiddet gibi özellikler arasında pozitif yönlü ilişki saptanmasıdır. Bu araştırmada ölçülen diğer özgül davranış sorunları ve toplam puanların çatışma özellikleri ile arasında ilişkinin saptanmadığına dair araştırma bulgusu, söz konusu ilişkileri karşılaştıracak benzer çalışmalara rastlanmamış olduğu için yeterli düzeyde tartışılmamış olsa da söz konusu bulgunun ilgili yazınla kısmi tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Yazındaki ilgili diğer araştırmalar genelde çatışma özelliklerinin çocukların davranış sorunları ile güçlü ilişkisine vurgu yapmaktadır ve

anne baba çatışmasının sık ve fazla yaşandığı ailelerde çocukların uyum ve davranış sorunları gösterme riskinin arttığı belirtilmektedir (Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman,1990; McCoy, Davies ve Cummings; Oh, Lee ve Park,2011; Shelton ve Harold, 2007). Dokur' a (2009) göre çocukların ebeveyn çatışmasını yüksek düzeyde algılaması, davranış problemlerine sahip olma olasılıklarını arttırmaktadır. Grych ve Finchman' a (1990) göre sık ama düşük şiddetteki anne baba çatışmalarının çocuğun davranış ve uyum sorunları ile bağlantılı değildir. Yani anne baba çatışmaları düşmanlık ve fiziksel saldırganlık içerdiği zaman (şiddet artınca) çocukları etkilemektedir. Anne babaların çatışmaları ve çatışma esnasında dışa vurduğu olumsuz duygular çocuklarda düşük özsaygı, kaygı- depresyon ve saldırganlıkla ilişkili görülmektedir. (Shelton ve Harold, 2007). Benzer şekilde Clark ve Phares (2004) anne baba çatışmasında olumsuz duygu ve özellikle öfke ifadeleri arttıkça çocuklarda olumsuz duygu ifadesi ve öfke arttığına dikkat çekmektedir. Öte yandan, birçok çalışma anne baba çatışması ile çocuğun uyum sorunları arasındaki ilişkiye vurgu yapıyor olsa da McCoy, Davies ve Cummings'in (2009) yaptıkları bir çalışmada çatışmaların çocuğun sosyal işlevselliğine olumlu yansımalarından söz edilmiştir. Aynı zamanda anne baba çatışmasının, çocuğun özgeci davranışına katkıda bulunacağı vurgulanmaktadır (McCoy, Davies ve Cummings, 2009).

Korelasyonlara ilişkin bulguların tartışılmasında ikinci olarak çocuğun davranış sorunları ile annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkilere yönelik bulgular tartışılmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmalar için yeni bir değişken olan duygu sosyalleştirme ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen yurtiçi çalışmalara rastlanmamış olduğu için söz konusu bulgular yurt dışı yayın ve araştırma sonuçları çerçevesinde tartışılmıştır.

Analiz sonuçları, ebeveynde sıkıntı yaratan, cezalandırıcı, küçümseyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun karşı gelme, hiperaktivite, davranım bozukluğu ve toplam

puanlar ile pozitif yönlü ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, dikkatsiz, özensiz ve duyarsız duygu sosyalleştirmelere maruz kalan çocukların duygularını kontrol ve ifade etmede güçlük çekerek, uygun olmayan kanallarla, başka deyişle davranış sorunları ile ifade etmeye eğilimli olmaları ile açıklanabilir. Garner, Dansmore ve Southam-Gerrow (2007) de benzer şekilde annelerin ihmalkâr duygu sosyalleştirmeleri kullandıklarında, çocukların davranış sorunlarının üstesinden gelmekte zorlandıklarına vurgu yapmaktadır. Bu bulgularla uyumlu olarak; ilgili yazın olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukta davranış sorunları gelişimine katkısından söz etmektedir (Garner, Dansmore ve Southam-Gerrow,2007; McElwin ve ark., 2007; Mirable ve ark., 2009; Warren ve Stifter,2002; Yagmurlu ve Altan, 2010; Yap ve ark., 2010). McElwin ve arkadaşlarına (2007) göre annelerin çocukları hakkında bildirdiği sorun davranışlarla, çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri üzücü ve cezalandırıcı tepkilerin ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir çalışmada Mirable ve arkadaşları (2009) annelerin saldırgan ve azarlayan davranışları ile örneklendirilebilen duygu yoğunlaştırma tekniklerinin tüm çocuklar için olumsuz sonuçlarla bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedir.

Analiz sonuçları ayrıca, olumlu duygu sosyalleştirme tepkileri arasında gösterilen duyguya odaklı tepkilerin karşı gelme, dikkat eksikliği, hiperaktivite ve anne bildirimlerine dayanan davranış sorunları toplam puanları ile, ve probleme odaklı duygu sosyalleştirme tepkilerinin dikkat eksikliği ve davranış sorunları toplam puanları ile arasındaki negatif yönlü ilişkiye dikkat çekerken, duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler ile davranış sorunları arasında ilişki olmadığını göstermektedir. Söz konusu bulgular ile tutatrlı olarak ilgili yazın duygu ifadesini kolaylaştırıcı, duyguya ve/ veya probleme odaklı tepkiler gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun davranış sorunları ile negatif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996). Mesela Duygu Yetkinliği (Emotion Competence) Modeli; çocuğun duygularını

cezalandırmak ya da küçümsemek yerine, duygusal yetkinliğini arttırmaya yönelik destekleyici anne baba tepkilerini (duygu koçluğu) amaçlar ve anne babaların bu şekilde gerçekleştirdiği sosyalleştirme ileriki yıllarda çocuğun psikopatoloji riskini azaltmaktadır (Denham, 2007). Söz konusu negatif ilişki bulgularının olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileri ile davranış sorunları arasındaki ilişki örüntüleri kadar yayılmamış olması örneklem özelliğine bağlanabilir. Örnekleme normal grubu temsil ettiği düşünülen çocuklar yer almakla birlikte Connors Derecelendirme Ölçeklerinden yüksek puanlar elde eden çocuklar olduğu da gözlenmiştir. Ancak söz konusu çocuklar herhangi bir psikiyatrik tanı almadıkları ve yaşadıkları sorunlar işlevselliklerini bozmadığı için (dışlama ölçütlerini karşılamadıkları) analizlerden çıkarılmamışlardır. Ayrıca yazında duygu ifadesini kolaylaştırıcı ve duyguya odaklı duygu sosyalleştirme tepkilerinin duygu düzenleme, şefkat, uyum, özgecilik, diğerleri ile paylaşım, duygusal denge ve tümevarımsal sorgulama becerisi gibi olumlu davranışları arttırılacağından sıklıkla söz edilirken (Eisenberg ve ark., 1999; Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007; Gottman ve ark., 1996; Mirable ve ark., 2009; Warren ve Stifter, 2007; Yağmurlu, Yavuz ve Altan, 2012), davranış sorunları ile olan negatif ilişkisine değinilen çalışmalar görece az bulunmaktadır (Garner, Dansmore ve Southam- Gerrow, 2007). Söz konusu farklılık dikkate alınarak duygu ifadesini kolaylaştırıcı ve duyguya odaklı duygu sosyalleştirme tepkilerinin davranış sorunlarının ortaya çıkmasında koruyucu olmadığından söz edilebilir. Sonuç olarak uyumsuzluk, annelerin duygu odaklı duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun davranış sorunları açısından tek başına koruyucu olmadığını işaret ediyor olabilir.

Bu alt başlığın üçüncü ve son bölümünde çocuğun anne baba çatışması algısı alt boyutları ile duygu sosyalleştirme alt boyutları arasındaki ilişkilere dair bulgular tartışılmıştır.

Sonuçlar; annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri sıkıntılı ve cezalandırıcı tepkiler arttıkça, çocuğun anne baba çatışması algısındaki kendini suçlama

düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Ek olarak çocuğun algıladığı anne baba çatışması ile annelerin sıkıntılı duygu sosyalleştirme tepkileri arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Sözü edilen ilişkiler dışındaki boyutlar arasında (küçümseyici, duygu ifadesini kolaylaştıran, duygu odaklı ve problem odaklı duygu sosyalleştirme tepkileri ile çatışma özellikleri, tehdit, kendini suçlama ve genel algı arasında) anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Yazında söz konusu ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte, DeBoard-Lucas ve arkadaşlarının 2010’ da yaptıkları bir çalışmaya göre kontrolcü, duygusal olarak destekleyici olmayan annelik tepki ve tutumları, anne baba çatışması ile çocuğun suçluluk duyguları arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirirken, duygusal olarak destekleyici annelik tutumları bu ilişkiyi azaltmaktadır. İlgili sayılabilecek diğer çalışmalar ise çatışmaların fazla yaşandığı evlilik ilişkilerinin anne babaları çocuklarına karşı duyarsız hale getirdiğinden, şiddetli ve sık evlilik çatışmalarının olumsuz anne babalıkla pozitif yönlü ilişkisinden söz etmektedir (Erarslan, 2010; Erel ve Burman, 1995; Fosco ve Grych, 2007; Nelson ve ark., 2009; Shelton ve Harold, 2008). Yayılma etkisi ile açıklanan bu durumun çocuğun çatışma algısını etkileyebileceği düşünülebilir. Öte yandan görece az sayıda olmakla birlikte söz konusu etkinin tersini iddia eden çalışmaya da rastlanmaktadır (Erel ve Burman, 1995; Cox ve Paley, 1997; Roberts, 1991; Zimet ve Jacob, 2001). Telafi etkisi ile açıklanan bu duruma göre ise olumlu evlilik ilişkisi olumsuz anne- baba çocuk ilişkisi ile olumsuz evlilik ilişkisi de olumlu anne- baba çocuk ilişkisi ile ilişkilidir.

IV.1.d Çocuğun Davranış Sorunları ile Algıladığı Anne Baba Çatışması Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Annelerin Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Tezin amacı bölümünde (Bkz. Bölüm I. 4) de açıklanmaya çalışıldığı gibi yazında sıklıkla sözü edilen anne baba çatışma algısı, çocuğu duygusal olarak destekleyen veya desteklemeyen anne baba tutumları ve çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkiler, bu

çalışmanın araştırma sorularından biri olan “Çocuğun davranış sorunları ile anne baba çatışması algısı arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolü var mıdır?” sorusunu gündeme getirmektedir. Yazında, anne baba çatışması ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünün doğrudan araştırıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. Ancak bulgular, bulunabilen yakın temalı araştırmalar çerçevesinde tartışılmaya çalışılmıştır.

Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünü sınamak için uygulanan bir dizi hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre test edilen üç aracılık etkisinden sadece birinde kısmi aracılıktan söz edilebilir. Buna göre cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocuğun annelerin bildirimine dayanan davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlama arasındaki ilişkide kısmi aracılık ettiği söylenebilir. Başka bir deyişle çocuğun algıladığı anne baba çatışmasında kendini suçlamanın artması ile davranış sorunları olasılığının da artması, kısmen annelerin cezalandırıcı duygu sosyalleştirmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi yazında, anne baba çatışması ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünün doğrudan araştırıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. Bulunabilen en yakın temalı araştırmada Siffert ve Schwarz (2011) duygu sosyalleştirmenin şemsiyesi olan duygu düzenlemenin aracı rolünü incelemiştir. Bulgular, Siffert ve Schwarz’ın (2011) çalışmasının sonuçları ile tutarlı olup; söz konusu çalışmada uyumsuz ya da uygun olmayan duygu düzenlemelerin çocukların dışsal/ dış yönelimli davranış sorunları ile kötü çözümlenen anne baba çatışması algısı arasındaki ilişkide aracılık ettiği belirtilmektedir.

Benzer şekilde Fauber ve arkadaşları (1990) anne baba çatışması ile çocuktaki uyum sorunları arasındaki ilişkiyi; anne baba çatışmasının duygu düzenlemeye olumsuz etkisi ile açıklamaktadır. Başka bir deyişle artan anne baba çatışması anne babaların duygu düzenleme

becerilerini olumsuz etkileyerek, davranış sorunlarının gelişimine ve artmasına katkıda bulunmaktadır (Fauber ve ark., 1990). Morris ve arkadaşları (2007) da anne baba çatışmasını duygu düzenlemeyi etkileyen faktörler arasında belirtmektedir. Ek olarak bilişsel bağlamsal modele göre anne- baba çocuk ilişkisi, çocuğun anne baba çatışmasına verdiği anlamı etkilemektedir. Kontrolcü, duygusal olarak destekleyici olmayan annelik tepki ve tutumları, anne baba çatışması ile çocuğun suçluluk duyguları arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirirken, duygusal olarak destekleyici annelik tutumları söz konusu ilişkiyi azaltmaktadır (DeBoard-Lucas ve ark., 2010). Yazında da sıklıkla karşımıza çıktığı gibi çocuğun anne baba çatışmasına verdiği anlam ise davranış sorunları ile yakından ilgilidir (Davies ve Cummings,1994; Davies ve Lindsay, 2004; Grych ve Finchman,1990; McCoy, Davies ve Cummings, 2009; Oh, Lee ve Park, 2011; Shelton ve Harold, 2007). Eşler arasındaki çatışma ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen son dönmedeki araştırmalar bu ilişkiyi açıklayan mekanizmalara odaklanmaktadır. Eşler arasındaki çatışmanın, hem doğrudan hem de ebeveynlik uygulamaları üzerindeki dolaylı etkisiyle çocukların problem davranışları üzerinde etkili olduğu üzerinde durulmaktadır (Buehlerve ark., 1997; Emery, Fincham ve Cummings, 1992) ve çatışmaların fazla yaşandığı evlilik ilişkilerinin anne babaları daha sinirli, duygusal olarak tükenmiş hale getirerek çocuklarına karşı daha dikkatsiz ve hoşgörüsüz olmalarına neden olduğu gözlenmektedir (Shelton ve Harold, 2008). Formoso ve arkadaşları (2007) da benzer şekilde anne baba çatışmaları arttıkça, kaliteli babalığın düştüğüne ve kaliteli babalığın çocuğun davranış sorunları ile negatif yönde ilişkisine dikkat çekmektedir

IV.2 SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuçlar çocukların davranış sorunları ile anne baba çatışması ve annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri bağlamında ele alınan anne-baba-çocuk etkileşimleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Araştırma sonuçları özellikle anne baba çatışması ve anne baba

çatışmalarında kendini suçlama arttıkça çocukta gelişen davranış sorunlarının da arttığına vurgu yapmaktadır. Anne baba çatışmasının yanı sıra; çocukta gelişen davranış sorunları ile özellikle cezalandırıcı ve sıkıntılı tepkiler gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin pozitif yönlü, duyguya odaklı ve probleme odaklı tepkiler gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerinin negatif yönlü ilişkisi göz ardı edilmemelidir. Ancak duygu sosyalleştirme kavramını inceleyen yayınlarda bu bulguya ek olarak duygu ifadesini kolaylaştıran tepkilerin davranış sorunları ile negatif yönlü ilişkisine yapılan vurgu bu araştırma için geçerli görünmemektedir. Yazında benzer bir araştırmaya rastlanmamış olmakla birlikte, daha önce de söz edilen anne baba çatışması, anne baba tutumları ve çocuk davranış sorunları arasındaki iç içe girmiş ilişkilere dair yazın bulguları dikkate alındığında aracı etki analiz sonuçlarının da yazınla tutarlı olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen bulgular yorumlanırken, araştırmanın sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmanın örneklemini Hatay ilinin İskenderun ilçesi ilköğretim okullarının 9-13 yaş aralığındaki 4. , 5. ve 6. sınıflarından seçkisiz olarak seçilen öğrenciler ve onların anne-babaları ile sınırlıdır. Araştırma süresi 2011- 2012 öğretim yılıyla sınırlı tek oturumluk, boylamsal olmayan bir çalışmadır ve ölçülen davranış sorunları “Conners’ Ebeveyn ve Öğretmen Derecelendirme Ölçekleri” nin ölçtüğü sorunlarla sınırlıdır. Son olarak, anne, öğretmen ve çocuğun bildirimlerine dayanan veri toplama araçları kullanıldığı için dağıtılan ölçeklerin takım halinde geri dönmesi zorlaşmış ve veri kaybı tek kanaktan alınan verilere dayanan araştırmalara göre daha fazla olmuştur. Ek olarak, özellikle anne babalardan alınan ölçümlerin kapalı zarf içinde de olsa öğretmen tarafından araştırmacıya ulaştırmasının annelerin çocuğa ilişkin sorun davranışları samimiyetle bildirmesinde sıkıntı yarattığı da düşünülmüştür.

Araştırma sonuçları ve sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda, bağımlı değişkenin iki farklı kaynaktan alınan ölçümler ile değerlendirilmesi ve daha önce

çalışılmamış aracılık ilişkilerinin incelenmiş olması bu araştırmanın yazın için önemine işaret etmektedir.

Çalışmanın bulguları ışığında araştırmacılara ve alanda çalışan psikologlara bazı önerilerde bulunulabilir. Bu çalışma anne baba çatışması ve duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun davranış sorunları ile ilişkisini birkaç davranış sorunu çerçevesinde ele almıştır. Davranış sorunları yelpazesinin genişletilerek söz konusu değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi daha zengin bilgi sağlayacaktır. Zenginleşen bilgiler ile anne babalar farkında olmadıkları örüntüler ile çocuğun davranış sorunlarına nasıl katkıda buldukları konusunda bilgilendirilebilir, erken müdahale ve buna bağlı olarak çocuklar için koruyucu bir zemin oluşturulabilir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde anne baba çatışmasının farklı değişkenler ile ilişkisini inceleyen birçok yayın olmakla birlikte, uluslararası yazında kabul gören anne baba çatışması modellerine ilişkin ülkemizde yapılan çalışmalarına rastlanmamaktadır. Bu bağlamda çatışma modellerin Türkiye örneğine uygunluğu incelenmelidir. Aile ilişkilerinin tanımlanması ilişki sorunlarının ele alınması ve çözümlenmesinde kolaylaştırıcı, açıklayıcı ve koruyucu bir işlev gösterecektir.

Çocuklarda duygu düzenlemenin bir boyutu olan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilgili ülkemizde yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Duygu sosyalleştirme olgusunun farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmelidir. Ek olarak; uluslararası yazında kabul gören açıklayıcı duygu sosyalleştirme modellerinin ülkemizde yapılan araştırmalar ile değerlendirilmesi anne baba eğitim programlarına destekleyici bilgiler sunabilir.

Anne babaların evlilik ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaların, çocuğun duygusal ve davranışsal sorunlarına olası etkilerinin açıklandığı anne baba eğitim programları düzenlenebilir. Benzer şekilde anne babalara çocuklarının duygularının farkında olmanın önemi ve verilen tepkilerin, başka bir deyişle duygu sosyalleştirmenin günlük hayattan

örneklerle ilişkilendirilerek anlatıldığı eğitim programları bilinçli anne babalığın yaygınlaşmasına katkıda bulunarak çocuğun davranış sorunlarını önleme ve müdahalede destekleyici ve koruyucu işlev taşıyacaktır.

Bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri de verilerin iki farklı kaynaktan alınarak değerlendirmelerin çocuğun yaşantısını ayrıntılı bir biçimde gözlemleyen anne ve öğretmenlerin bildirimlerine dayalı olarak yapılmasının gerekliliğine dikkat çekmesidir. İzleyen araştırmalarda çocuklara yönelik bilgilerin toplanmasında hem anne babalara hem de öğretmenlere başvurulması önemle önerilir. Ancak bu başvurunun okul üzerinden yapılması sırasında anne baba ölçümlerinin araştırmacıya doğrudan ulaştırılmasına özen gösterilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

Abalı, O. , Onur, M. , Gürkan, K. , Çelik, Ö. Ve Tüzün, ÜD. (2006). İlköğretim Çağı Çocuklarındaki Davranım Bozukluğu Semptomlarının Sosyodemografik Verilere Göre Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam Dergisi* 19 (1) : 14- 19.

Abe, J. A. A. ve Izard, C. E. (1999) The Developmental Functions of Emotions: An Analysis in Terms of Differential Emotions Theory *Cognition and Emotion* 13(5): 523-549.

Ak, A. (2004) 6- 14 Yaşındaki Çocuklarda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Öğretmen ve Ebeveyn Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2000) DSM- IV- TR Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Gözden geçirilmiş 2. bsk). (E.Koroğlu çev.). Ankara: Hekimler Birliği Yayınlar.

Apple, M. L. , Davies, P. T. ve Cummings, E. M. (2008) Impact of Hostility and Withdrawal in Interparental Conflict on Parental Emotional Unavailability and Children' s Adjustment Difficulties *Child Development* 77(6) 1623-1641.

Arkan, B. ve Üstün, B. (2009) Davranım Bozukluğu Olan Çocuklara Psikiyatrik Yaklaşımda Anne-Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 1(2) : 155– 174.

Baron, R. M. ve Kenny, D.A. (1986) The Moderator- Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations, *Journal of Personality and Social Psychology* 51(6) : 1173- 1182.

Buehler, C. , Anthony, C. , Khrisnakumar, A. , Stone, G. ,Gerard, J. ve Pemberton, S. (1997) Interparental Conflict and Youth Problem Behaviors: A Meta- Analysis *Journal of Child and Family Studies* 6(2) : 233- 247.

Buehler, C. ve Gerard, J. M. (2002) Marital Conflict, Ineffective Parenting and, Children's and Adolescents' Maladjustment. *Journal of Marriage and Family*. 64: 78- 92.

Büyükaşık Çolak, C. (2010) Asociations of Psychological Problems with Parental Acceptance- Rejection, Social Support and Locus of Control: A Study Conducted with Adolescents, Yüksek Lisans Tezi: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chaplin, T. M. , Casey, J. , Sinha, R. ve Mayes, L. J. (2010) Gender Differences in Caregiver Emotion Socialization of Low-Income Toddlers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128 : 11-27.

Clark, T. R. ve Phares, V (2004) Feelings in the Family: Interparental Conflict, Anger, and Expressiveness in Families With Older Adolescents *The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families* 12(2) : 129- 138.

Cole, P. M. , Dennis, T. A. , Smith- Simon, E ve Cohen, LH. (2008) Preschoolers' Emotion Regulation Strategy Understanding: Relations with Emotion Socialization and Child Self-regulation. *Social Development* 18(2) : 324- 352.

Conners, C. K. (1969) A teacher rating scale for use in drug studies with children. *American Journal of Psychiatry*, 126:884-888.

Conners, C. K. (1973) Rating scales for use in drug studies for children. *Psychopharmacol Bullutein*, Özel Sayı: 24-28.

Cox, M. J. ve Paley, B. (1997) Family As Systems , *Annual Review of Psychology*. 48:243-267

Cummings, E. M. , Kouros, C. D. ve Papp, L. M. (2007) Marital Aggression and Children's Responses to Everyday Interparental Conflict. *European Psychologist*. 12(1): 17– 28.

Davies, P. T ve Cummings, E. M (1994) Marital Conflict and Child Adjustment: An Emotional Security Hypothesis *Psychological Bulletin* 116(3) : 387- 411.

Davies, P. T. ve Forman E. M. (2002) Children' s Patterns of Preserving Emotional Security in the İnterparental Subsystem *Child Development* 73(6) : 1880- 1903.

Davies, P. T. ve Lindsay, L. L. (2004) Interparental Conflict and Adolescent Adjustment: Why Does Gender Moderate Early Adolescent Vulnerability? *Journal of Family Psychology* 18(1) : 160- 170.

Davies, P.T. ,Cummings, E.M. , Myers, R.L. ve Heindel, S (1999) “Adult Conflict History and Children's Subsequent Responses to Conflict: An Experimental Test.”, *Journal of Family Psychology*; 13(4) : 610- 628.

DeBoard- Lucas, R. L. , Fosco, G. M. , Raynor, S. M. ve Grych, J. H (2010) Interparental Conflict in Context: Exploring Relations Between Parenting Processes and Children’s Conflict Appraisals *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 39(2) : 163–175.

DeBoard- Lucas, R. L. ve Grych, J. H. (2011) Children’s Perceptions of Intimate Partner Violence: Causes,Consequences, and Coping *Journal of Family Violence* 26 (5): 343- 355.

Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition Brain & Behavior* 11(1) : 1– 48.

Denham, S. A. (1993) Socialization of Emotions: Pathway to Preschoolers’ Emotional and Social Competence. *Journal of Nonverbal Behavior* 17(3): 205- 227.

Dereboy, Ç. , Şenol, S. , Şener, S. ve Dereboy İ. F. (2007) Connors Kısa Form Öğretmen ve Ana baba Derecelendirme Ölçeklerinin Geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 18(1) : 1-11.

Doğan, S. , Kelleci, M. , Sabancıoğulları, S. , ve Aydın, D. (2008) Bir İlköğretim Okulunda Öğrenim Gören Çocuklarda Ruhsal Uyum Sorunları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 7(1) : 47- 52.

Dokur, M (2003) Çocuğun Davranış Problemleri ile Ebeveyn Çatışması Algılayışı Arasındaki İlişki, Uzm. Psk. Dan. Yael PROFETA II.Ulusal Aile ve Evlilik Terapileri Kongresi .

Eisenberg, N. , Fabes, R. A. , Shepard, S. A. ,Guthrie, I. K. , Murphy, B. C. ve Reiser, M. (1999) Parental Reactions to Children's Negative Emotions: Longitudinal Relations to Quality of Children's Social Functioning *Child Development* 70 (2) : 513– 534.

Emery, RE. , Fincham, F. D. ve Cummings, E. M. (1992). Parenting in context: Systemic thinking about parental conflict and its influence on children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60 : 909- 912.

Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother-child relationship. (Yayın Yönetmenleri, In R. Hinde ve J. Stevenson-Hinde), Relationships within families. sf.104-117. Oxford: Clarendon Press.

Erarslan, A. B. (2010) Does Educational Attainment Influence the Amount of Negative Spillover? Paper presented at the Annual Meeting Of the American Sociological Association (104th, San Francisco, CA, Aug 7- 11, 2009).

Ercan, E. S. (2008) Davranım Bozukluğu. *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*. (Editörler: Çuhadaroğlu F. , Coşkun A. , İşeri, E. , Miral, S. , Motavallı, N. , Pehlivanürk, B. , Türkbay, T. , Uslu, R. ve Ünal F.) Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları:3. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Erel, O.ve Burman, B. (1995) Interrelatedness of marital relations and parent child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*. 118 : 108–132.

Erten, Y ve Ardalı, S (1996). Saldırıcılık, Şiddet ve Terörün Psikososyol Yapıları. *Cogito* 6 : 143-163.

Esfendiyari, B , Baharuddin, R ve Nowzari (2009) Background of Inter-Parental Conflicts and Internalizing Behaviour Problems Among Adolescents *European Journal of Scientific Research* 37(4) : 599- 604.

Fabes, R. A., Eisenberg, N., ve Bernzweig, J. (1990). Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Description and scoring. Tempe, AZ: Arizona State University. Unpublished Manuscript.

Fauber R. , Forehand, R. , Thomas, A.M. ve Wierson, M. (1990) Mediatıonal Model of the Impact of Marital Conflict on Adolescent Adjustment in Intact and Divorced families: The Role of Disrupted Parenting. *Child Development*; 61: 1112– 1123.

Formoso, D. , Gonzales, N. A. , Barrera, M. ve Dumka, L.E. (2007) Interparental Relations, Maternal Employment, and Fathering in Mexican American Families *Journal of Marriage and Family* 69: 26– 39.

Fosco, G. M. , DeBoard, R. ve Grych, J. H (2007) Making Sense of Family Violence : Implications of Children’s Appraisals of Interparental Aggression for Their Short- and Long-Term Functioning *European Psychologist* 12(1): 6- 16.

Fosco, G. M. ve Grych, J. H. (2007) Emotional Expression in the Family as a Context for Children’s Appraisals of Interparental Conflict *Journal of Family Psychology* 21 (2) : 248-258.

Fosco, G. M. ve Grych, J. H. (2008) Emotional, Cognitive, and Family Systems Mediators of Children’s Adjustment to Interparental Conflict. *Journal of Family Psychology* 22(6) : 843- 854.

Garner, P. W. , Dansmore, J. C. ve Southam- Gerrow, M. (2007). Mother– Child Conversations about Emotions: Linkages to Child Aggression and Prosocial Behavior. *Social Development* 259-277.

Gerard, J. M. , Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2006) Marital Conflict, Parent Child Relations and Youth Maladjustment: A Longitudinal Investigation of Spillover Effects. *Journal of Family Issues*. 27(7): 951- 975.

Gottman, J. M. , Katz, L. F. ve Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology, 10* : 243- 268.

Grych, J. H. (2005) Interparental Conflict As a Risk Factor in Child Maladjustment: Implications for the Development of Preventing Programs. *Family Court Review, 43*(1) : 97- 108.

Grych, J. H. , ve Fincham, F. D. (1990). Marital Conflict and Children's Adjustment: A Cognitive- Contextual Framework. *Psychological Bulletin, 108*, 267–290.

Grych, J. H. Ve Fincham, F. D. (1993) Children's Appraisals of Marital Conflict: Initial Investigations of the Cognitive-Contextual Framework. *Child Development 64*: 215– 230.

Grych, J. H. , Fincham, F. D. , Jouriles, E. N. ve McDonald, R. (2000) Interparental Conflict and Child Adjustment: Testing the Mediational Role of Appraisals in the Cognitive-Contextual Framework. *Child Development, 71*(6): 1648-1661.

Grych, J.H. , Harold, G. T. ve Miles, C.J. (2003) Prospective Investigation of Appraisals as Mediators of the Link Between Interparental Conflict and Child Adjustment”, *Child Development. 74*(4): 1176– 1193.

Grych, J. H. (1998) Children's Appraisals of Interparental Conflict : Situational and Contextual Influences *Journal of Family Psychology 12*: 1- 17.

Grych, J. H. , Seid, ve Fincam, F. D. (1992) Assesing Marital Conflict from The Child Percpective : The Children's Perception of Interparental Conflict Scale. *Child Development* 63: 558-572

Harold, G. T. , Fincham, F. D. , Osborne, L. N. ve Conger, R. D. (1997) Mom and Dad Are At It Again: Adolescent Perceptions of Marital Conflict and Adolescent Psychological Distress. *Developmental Psychology*. 33(2): 333- 350.

Hautman, C. , Stein, P. , Hanisch, C. , Eichelberger, I. , Pluck, J. , Walter, D. ve Dopfner, M. (2009) Does parent management training for children with externalizing problem behavior in routine care result in clinically significant changes?. *Psychotherapy Research*. 19(2): 224- 23.

Havighurst, S. S. , Wilson, K. R. , Harley, A. E. , Prior, M. R. ve Kehoe, C. (2010) Tuning in to Kids: improving emotion socialization practices in parents of preschool children – findings from a community trial. *The Jurnal of Phisicology and Psychiatry* 51(12): 1342-1350.

Hoşcan, S (2010) 9-12 Yaş Çocuklarının Evlilik Çatışması Algısı ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkide Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Izard, C.E. (1977). Human emotions. N ew York: Plenum.

Kaner, S. , Büyüköztürk, Ş. , İşeri, E. (2011). Connors Öğretmen Dereceleme Ölçeği Yenilenmiş Kısa: Türkiye Uyarlama Çalışması. *Eğitim ve Bilim*. 167(38): 81-97

Kaner, S. , Büyüköztürk, Ş. , İşeri, E. (2011). Connors Anababa Dereceleme Ölçeği Yenilenmiş Kısa: Türkiye Uyarlama Çalışması. *Nöro-Psikiyatri Arşivi Dergisi*.

Keenan, K. ve Hipwell, A. E. (2005). Preadolescent clues to understanding depression in girls. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 8: 89–105.

Kılıç, B. ve Şener, Ş. (2005) Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Karşıt Olma- Karşı Gelme Bozukluğu/Davranış Bozukluğu Eş Hastalanımında Aile İşlevleri ve Psikososyal Değişkenlerin Karşılaştırılması *Türk Psikiyatri Dergisi*; 16(1): 21–28.

Kizildag, Ö., Sendil, G. (2006). Evlilik Çatışması ve Çocuk Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Bilissel-Baglamsal Çerçeve Açısından İncelenmesi, *Psikoloji Çalışmaları* , 26,1-20

Kinsfogel, K. M. ve Grych, J. H. (2004) Interparental Conflict and Adolescent Dating Relationships: Integrating Cognitive, Emotional, and Peer Influences *Journal of Family Psychology* 18 (3) : 505- 515.

Kochanska, G. , Woodard, J. , Kim, S. , Koenig, J. L. , Yoon, J. E ve Barry, R. A. (2010) Positive socialization mechanisms in secure and insecure parent–child dyads: two longitudinal studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 51(9) : 998- 1009.

Koss, K. J. , George, M. R. , Bergman, K. N. , Cummings, E. M. , Davies, P. T. ve Cicchetti, D. (2011) Understanding Children's Emotional Process and Behavioral Strategies In the Context of Marital Conflict *Journal of Experimental Child Psychology* 109: 336-352.

Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2000) Interparental Conflict and Parental Behaviors: A Meta- Analytic Review. *Family Relations* 49(1): 25- 44.

Lindahl, K ve Malik, N (2011) Marital Conflict Typology and Children's Appraisals: The Moderating Role of Family Cohesion *Journal of Family Psychology* 25(2) 194-201.

Lindahl, K. ve Malik, N. (1999) Marital Conflict, Family Processes, and Boys' Externalizing Behavior in Hispanic American and European American Families *Journal of Clinical Child Psychology*. 28(1): 12- 24.

Magaci, C ve McFaddens, S. H. (1996) *Handbook of Emotion and Adult Development, and Aging*. Academic Press: California.

Maniti, A. , Scholte, E. M. , Van Berckeleer- Onner, I. A. ve Van Der Ploeg, J. D. (2009) Social and emotional detachment: A cross-cultural comparison of the non-disruptive behavioural psychopathic traits in children. *Criminal Behaviour and Mental Health* 19: 178– 192.

McCoy, K. , Davies, R. T. ve Cummings, E. M. (2009) Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 50(3): 270-279.

McElwain, N. , Halberstadt, A. ve Volling, B (2007) Mother- and Father-Reported Reactions to Children's Negative Emotions: Relations to Young Children's Emotional Understanding and Friendship Quality. *Child Development* 78 (5): 1407– 1425.

Mirabile, S. P. , Scaramella, L. V. , Sohr- Preston, S. L. ve Robinson, S. D (2009). Mothers' Socialization of Emotion Regulation: The Moderating Role of Children's Negative Emotional Reactivity. *Child Youth Care Forum* 38: 19– 37.

Morris, A. S. , Silk, S. J. , Steinberg, J. , Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007) The Role Of the Family Context in the Development of Emotion Regulation *Social Development* 16(2): 361- 388.

Nelson, J. A. , O' Brein, M. , Blankson, A. N. , Calkins, S. D. ve Keane, S. P. (2009) Family Stress and Parental Responses to Children' s Negative Emotions: Tests of the Spillover, Crossover and Compensatory Hypotheses. *Journal of Family Psychology*. 23 (5): 671- 679.

Oh, K. J. , Lee, S ve Park, S. H. (2011) The Effects of Marital Conflict on Korean Children's Appraisal of Conflict and Psychological Adjustment *Journal of Child- Family Study* 20: 444– 451.

Özbaran, B. ve Aydın, C. (2007) Davranım Bozukluğu *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Yayın yönetmenleri: Aysev, A ve Taner, Y. I) sf. 433- 440 İstanbul.

Özbey, S. (2010) Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Aile ve Toplum Dergisi* 6(21): 9- 18.

Öztürk, O ve Uluşahin, A (2008) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları-II* (11.bsk) Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.

Peksaygılı, M. (2005) Annelerin ve Çocukların Eşler Arasındaki Çatışmayı Algılamaları ile Çocukların Uyum Davranışları Arasındaki İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pott, U. ve Beckman, D. (2007) On the Association of Interparental Conflict With Developing Behavioral Inhibition and Behavior Problems in Early Childhood. *Journal of Family Psychology* 21(3): 529-532.

Preacher, K. ve Hayes, A. (2004) SPSS and SAS Procedures For Indirect Effects in Simple Mediation Models *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers* 36(4): 717-731.

Rinaldi, C. M. ve Howe, N. (2003) Perceptions of Constructive and Destructive Conflict Within and Across The Family Subsystems. *Infant and Child Development*. 12: 441- 459.

Roberts, W. L. (1991) Marital and Parent- Child Interactions in Families with Preschool Children. (Paper presented at meetings of the Society for Research in Child Development , Seattle , WA, April, 1991).

Root, A. ve Stifter, C. (2010) Temperament and Maternal Emotion Socialization Beliefs as Predictors of Early Childhood Social Behavior in the Laboratory and Classroom. *Parenting:Science and Practise* 10: 241– 257.

Saarni, C. (2011) Emotional Development in Childhood *Encyclopedia on Early Childhood Development* (Published online September, 2011) <http://www.child-encyclopedia.com/pages/pdf/saarniangxp1.pdf>

Sakız, E. (2011), Evlilik Çatışması ve Çocuk Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Duygusal Güvenliğin ve Anne Kabul-Red Algısının Aracı Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sardoğan, M. E. , Karahan, T.F. , Dicle, A. N. Ve Menteş, Ö. (2007) Ebeveyne Bağlanma Düzeyine ve Anne-Babanın Boşanma/Birliktelik Durumuna Göre Çocuklarda Evlilik Çatışmasını Algılama Biçimleri . *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23: 12- 23.

Sarıtaş, M. (2006). İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Gözlenen Zorba Davranışların Aile Sorunlarına Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Savi, F. (2008) 12- 15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Ana Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Schermerhorn, A.C. , Chow, S. M. ve Cummings, E. M. (2010) Developmental Family Processes and Interparental Conflict: Patterns of Microlevel Influences *Developmental Psychology* 46(4): 869- 885.

Shabat, J. , Lyons, J. ve Martinovich, Z. (2008) Exploring the Relationship Between Conduct Disorder and Residential Treatment Outcomes *Child Fam Stud.* 17: 353– 371.

Shelton, K. H. ve Harold, G. T. (2007) Marital Conflict and Children's Adjustment: The Mediating and Moderating Role of Children's Coping Strategies *Social Development*, 16(3) : 497-512.

Shelton, K. H. ve Harold, G. T. (2008) Interparental Conflict, Negative Parenting, and Children's Adjustment: Bridging Links Between Parents' Depression and Children's Psychological Distress. *Journal OF Family Psychology* 22(5): 712- 724.

Shaffer, A. , Suveg, C. , Thomassin, K. ve Bradbury, B. B. (2012) Emotion Socialization in the Context of Family Risks: Links to Child Emotion Regulation *Journal of Child and Family Studies*, 21(6): 917- 924.

Siffert, A. ve Schwarz, B. (2011) Parental Conflict Resolution Styles and Children's Adjustment: Children's Appraisals and Emotion Regulations as Mediators *The Journal of Genetic Psychology* 172(1): 21- 39.

Snyder, J. , Schrepferman, L. , McEachern, A. , Barner, S. , Johnson, K ve Provines, J. (2008) Peer Deviancy Training and Peer Coercion: Dual Processes Associated With Early-Onset Conduct Problems. *Child Development* 2(79): 252– 268.

Stansbury, K. ve Zimmerman, L. K. (1999) Relations Among Child Language Skills, Maternal Socialization of Emotion Regulation, and Child Behavior Problems. *Child Psychiatry and Human Development*, 30(2): 121- 142.

Şendil, G. (1999). Çocukların Anne Baba Çatışmasını Algılayışı. Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, S. (2010) Ergenlerde Davranış Problemlerinin Anne- Babadan ve Öğretmenlerden Algılanan Duygusal İstismar Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tabak, N. (2007) İlköğretim Birinci Kademedeki Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları. Yüksek Lisans Tezi: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tahiroğlu, A. Y. , Bahalı, K. , Avcı, A. , Seydaoğlu, G. Ve Uzel, M. (2009) Ailedeki disiplin yöntemleri, demografik özellikler ve çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 16(2): 67- 82.

Thompson, R. A. (1998) Emotional Competence and the Development of Self *Psychological Inquiry* 9(4): 308-309.

Ulu, P. İ ve Fışiloğlu, H (2004) Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması *Türk Psikoloji Yazıları* 14(7): 61-75.

Ünsal, F. Ö (2010) Okul Öncesine Devam Eden 60- 72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumları ile Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı.

Visser, M. , Singer, E. , Van Geert, P. L. C. ve Kunnen, E. S. (2009) What makes children behave aggressively? The inner logic of Dutch children in special education. *European Journal of Special Needs Education* 1(24): 1– 20.

Warren, K. ve Stifter, C. (2007) Maternal Emotion-related Socialization and Preschoolers' Developing Emotion Self-awareness . *Social Development*. 17(2): 239- 258.

Wong, B. , McElvain, N. L. ve Halberstadt A. G. (2009) Parent, family, and child characteristics: Associations with mother- and father- reported emotion socialization practices *Child Development*. 23(4) : 452– 463.

Wymbs, B. (2011) Mechanisms Underlying the Influence of Disruptive Child Behavior on Interparental Communication *Journal of Family Psychology* 25(6): 873-88.

Yagmurlu, B. , Yavuz, M. ve Altan, Ö. (2012) Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report, *Journal of Child and Family Studies*. May 2012.
<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10826-012-9597-x?LI=true>

Yağmurlu, B. ve Altan, Ö. (2010) Maternal Socialization and Child Temperament as Predictors of Emotion Regulation in Turkish Preschoolers. *Infant and Child Development* 19: 275– 296.

Yalom, I. (2008) *Ergen Terapisi* (1.bsk) (Y.Ö.Şallı, çev) İstanbul: Prestij yayınları.

Yap, M. B. H. , Schvartz, O. S. , Byrne, M. L. , Simmons, J. G. Ve Allen, N. B. (2010) Maternal Positive and Negative Interaction Behaviors and Early Adolescents' Depressive Symptoms: Adolescent Emotion Regulation as a Mediator. *Journal of Research on Adolescence* 20(4): 1014– 104.

Yılmaz, G. (2009) Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki Çocukların Aile Resmi Çizimleri, Davranış Sorunları ve Ailelerin İşlevsel Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Zimet, D. M. ve Jacob, T. (2001) Influences of Marital Conflict on Child Adjustment: Rewiev Theory and Research *Clinical Child and Family Psychological Review*.4(4): 319-335.